



MİMAR SİNAN

4. En Muh. Büyük Üstad Mesajı Can ARPAÇ
7. Message of the M.W. Grand Master Can ARPAÇ
9. Şekür Ökten Ahmet AKKAN
11. Cavîf Yenicioğlu Ahmet AKKAN
14. Türkiye Büyük Lojası Kuruluşu Öncesi
Osmanlı Türkiyesinde Masonluk Celil LAYIKTEZ
29. Zaman ve Mekânın Kutsallığı Ömer Faruk KURT
35. Laiklik Hazırlayan: Alpaslan DOĞUOĞLU
49. Landmarklar Nelerdir? Raşid TEMEL
54. Mason Önlüğü Tamer AYAN
73. Aile Ahîskî ve Masonluk Semih S. TEZCAN
79. Masonluk ve Ruhun Ölümsüzlüğü
Üzerine Kaptan ÇERMAN
85. In Memoriam / Aziz Hatırasına Faliş ERKSAN
89. Localardan Haberler Mimar SİNAN
95. Aramızdan Ayrılanlar Mimar SİNAN



MİMAR SİNAN

***Gevşemeyin, endişe etmeyin.
İnancınız sağlamsa, mutlaka başaracaksınız.***

Şâni Yüce Kur'an, S.III.139



Kapak Kompozisyonu : ŐINASI BARUTÇU
Y E N İ L İ K B A S İ M E V İ
Tel. 243 55 72 - 245 32 48 ☆ İSTANBUL - 1994



MİMAR SİNAN

**Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locasının
tarihi, çağdaş ve gerçekçi açıdan
araştırma ve yayın organıdır.**

Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası adına

İmtiyaz sahibi : Cavit YENİCİOĞLU

Yazı İşlerini fiilen idare eden : Reşad UMUR

DERGİDE ÇIKAN YAZILARIN SORUMLULUĞU YAZARLARINA AİTTİR.

ÜÇ AYDA BİR ÇIKARILIR, ÜYELERE MAHSUSTUR. PARA İLE SATILMAZ

SAYI : 94 Nuruziya Sokağı 25, 80050 – Beyoğlu Tel : 249 24 51 ARALIK 1994

4. En Muh. Büyük Üstad Mesajı Can ARPAÇ
7. Message of the M.W. Grand Master Can ARPAÇ
9. Şekûr Ökten Ahmet AKKAN
11. Cavit Yenicioğlu Ahmet AKKAN
14. Türkiye Büyük Locası Kuruluşu Öncesi
Osmanlı Türkiyesinde Masonluk Celil LAYIKTEZ
29. Zaman ve Mekânın Kutsallığı Ömer Faruk KURT
35. Laiklik Hazırlayan: Alpaslan DOĞUOĞLU
49. Landmarklar Nelerdir? Raşid TEMEL
54. Mason Önlüğü..... Tamer AYAN
73. Aile Ahlâkı ve Masonluk Semih S. TEZCAN
79. Masonluk ve Ruhun Ölümsüzlüğü
Üzerine Koparal ÇERMAN
85. In Memoriam / Aziz Hatırasına Falih ERKSAN
89. Localardan Haberler Mimar SİNAN
95. Aramızdan Ayrılanlar Mimar SİNAN

Ve işin garibi; aslında bizleri dünya sahnesindeki oyun süremizin sonuna yaklaştıran bu yeni yılları büyük bir sevinçle, heyecanla ve törenlerle karşıyoruz.

Yanlış — Doğru Çizelgesi (*)

<u>Yanlış</u>	<u>Doğru</u>	<u>Sayfa</u>	<u>Satır</u>
Çekilen sıkıntılar duyulan üzüntüler unutulur ve sonunda kalır. Çekilen sıkıntılar duyulan üzüntüler unutulur ve sonunda ortak çalışmayla elde edilen başarının mutluluğu Kardeşçe paylaşılarak, sevgi potamızda içimizin ateşi yeni girişimler için tazelenir.	Çekilen sıkıntılar duyulan üzüntüler unutulur ve sonunda ortak çalışmayla elde edilen başarının mutluluğu Kardeşçe paylaşılarak, sevgi potamızda içimizin ateşi yeni girişimler için tazelenir.	4	13-18
ortamda	ortamdan	5	36
çabamızı	çabamız	6	29
Kardeşemizin	Kardeşlerimizin	7	29
avuş	avuç	8	25
ama	Ama	8	38
madi-manevi	maddi-manevi	9	7
durumu	durumunu	9	43
yıldönümlerimde	yıldönümlerinde	10	13
our main entrances, purchasing our piano, and realising of our Yakacak project.	our Yakacak project.	13	36-38

(*) *En Muh. : Büyük Üstad Mesajı, Mimar Sinan Dergisi Sayı: 93 Sayfa: 4-16*

Yeni yılda hepinizin rozetlerinizi yakanıza takıp, masonluğu anlatarak değil, ilkelerini bir yaşam biçimi halinde uygulayarak, karanlıkta kalmış insanların umut ışığı haline geleceğinize inanıyorum.

Evrenin Ulu Yaradanı bu yolda yardımcınız olsun.

Aklın ışığı yolunuzu aydınlatsın. Kalplerinizdeki insan sevgisi size güç versin.

Kardeş sevgilerimle

Can ARPAÇ
Büyük Üstat

MESSAGE OF THE M.W. GRAND MASTER

Dear Brethren,

From the moment we stepped to the world scene all of us became the actors of a journey advancing with an escalating impact, with an uncontrolable speed.

Most of us are accepting this fact with beatitude and enjoyment, but we do not know how far our part in this play will last. Our only capability might be the determination of duration of the process. For this reason we are inventing clocks, making calendars. By dividing the everlasting time to portions we call new year, we are, so to speak, slowing down the process.

What is peculiar is that we are celebrating the new years with cheerfulness and enthousiasm, as a matter of fact, those new years are taking us toward the end of our period of play in the theater of the world. At first look the fact that we are welcoming individually, step by step, the end that we do not wish to reach, seems like a contradiction to me.

But observing this from a point of view of humanity and as a mason, and if we enter every new year with the hope to keep away one more step from our mistakes committed in the past, and also if we advance forward another step, the consideration of being a human, the light

of wisdom shall impose on prejudice, peace against war, love against hostility. If we can stop brute force and blind darkness, then in this case, to celebrate every new year with enjoyment and happiness shall not be a contradiction but an expression of meaningful behavior.

While 1995 is knocking at our door, by looking through our masonic window, I welcome the coming year with great hope.

On the other hand, contrary to my hopes, even in our era surpassing itself, to see in the world the increasing number of people who forget human love, people who do not respect their fellow citizens and also themselves and people who in order to reach their ambitious aims are exploiting the national feelings and religious beliefs and even do not hesitate to kill, makes me anxious for the future to come.

For that reason, while in one hand congratulating the new year for all of you, on the other hand, I am inviting all my brethren who are devoting themselves to the masonic principles to be vigilant and courageous for the future bright days of mankind.

I believe that, you will be proud and honored to be human.

In the new year not by placing your masonic badge on your collar, but being a light of hope for people left in darkness, you should explain masonry and implement its principles as a way of life.

Let T. G. A. O. T. U. help all of us.

Let the light of wisdom enlighten your way, let the human love in your hearts give strength to all of you.

**Can ARPAÇ
Grand Master**

ŞEKÛR ÖKTEN (1917 - 1986)

21. *Büyük Üstadımız (1981 - 1986)*

Ahmet AKKAN

Mesleği askerlik olan Eşref Bey ile Celile Hanımın oğlu Şekûr (Ökten), 28 Mart 1917'de İstanbul'da doğdu. Yüksek tahsilini askeri tıbbiyede tamamladıktan sonra 15 Temmuz 1941'de doktor teğmen olarak ordu görevine başlamıştır. Gülhane Hastanesi'nde genel cerrahi ve Plâstik cerrahi dallarında ihtisas yapmış; 1953 yılında binbaşı rütbesi ile ordudan ayrılmış ve Ankara Numune Hastanesi Ağız Çene ve Plâstik cerrahi kliniğini kurmuş ve 29 yıl bu kliniğin başında çalışmış; 1982 yılında yaş haddinden emekli olmuştur. 14 Eylül 1941'de sınıf arkadaşı Dr. Ezher ile evlenmiş, bir kızı ve vefatı tarihinde bir torunu vardı.

Bir çok tıp ve yardım cemiyetlerinde çalışmış, başkanlık yapmıştır.

15.2.1956'da Bilgi Muh.: L.: sında tekris olmuş (Matr. No: 49); 26.12.1956'da kalfa; 25.12.1957'de üstat olmuştur. Bilgi L.: sında, I. Na.: lık ve iki dönem Üs.: Muh.: lik yapmıştır.

1965'de Bü.: Üs.: Kaymakamı olmuş ve bu görevi 1977 yılına kadar devam etmiştir. Nisan 1981'de Bü.: Üs.: seçilmiş; 1986 yılına kadar gö-

revi devam etmiştir. 1982'de emekli olunca evini İstanbul'a nakletmiş ve Hisar Muh.: L. sına tebenni etmiştir. (Matr. No: 148)

30 Mayıs 1986'da ani bir rahatsızlık neticesi ebedi maşrika intikal ederek, bütün vâdilerden gelen kardeşlerinin elleri üzerinde ve askeri törenle ebedi istirahatgâhına tevdi edilmiştir.

EKSR'ne 1963 yılında girmiş. 21.9.1968'de 22°; 22.3.1969'da 30°; 29.5.1970'de 31° 9.11.1973'de 32° 26.6.1977'de agreje 33° ve nihayet 3.10.1980'de aktif 33° dereceleri ihraz etmiştir.

Masonluğa hizmeti çok boyutludur. Bilhassa inşaat ve genişleme faaliyetlerinde çok üstün çalışmalar göstermiştir.

Tüzük ve Ritüellerdeki gerekli değişiklikler, onun rehberliğinde yapılmıştır.

Dış obediyanlarla ilişkilere çok önem vermiş, Avusturya Büyük Locası'nı ziyaret etmiş, İsrail'de Türkçe çalışan Nur Muhterem Locası'nın açılış törenini ifa etmiştir.

Onun döneminde Ankara ve İzmir Lokalleri ilâve inşaatları gerçekleşmiş; İstanbul binasının etrafındaki üç gayrimenkûlün satın alınma işlemi tamamlanmış; İstanbul binasının uğradığı yangın felâketinden sonra onun rehberliğinde kısa bir sürede tamirat ve tadilat işleri tamamlanmıştır.

Bir lider olarak beraber çalıştığı kişilere daima şevk ve heyecan aşılamıştır.

"Onun en mutlu anı, bir yardımın gerçekleştiğini gördüğünü andı."Aziz hâtırası önünde saygı ile eğilirim.

CAVİT YENİCİOĞLU

(1910 -)

22. Büyük Üstadımız (1986 - 1988)

Ahmet AKKAN

Topçu sınıfından Subay Yaşar Bey (General) ile Nazmiye Hanımın oğlu Cavit (Yenicioğlu), (14 Mayıs 1326) 1910'da Edirne'de doğmuştur. Orta ve Lise tahsilini İstanbul Erkek Lisesi'nde tamamladıktan sonra Kara Harb Okulu'na girmiş ve Nisan 1931'de teğmen rütbesi ile ordu hizmetine katılmıştır. 1934-1935 döneminde Kara Harb Akademisi'ne girmiş, 1938 yılında pekiyi derece ve sınıf birincisi olarak

kurmay subay olmuştur. Memleket içinde muhtelif kıt'a Kumandanlık ve kurmaylık görevlerinde bulunmuş, 1947-1950 yılları arasında İran'da askeri ateşe, 1955'de Londra'da vazife ile 3 ay, Kore'de Türk Tugay Kumandan Muavini olarak 14 ay, Tokyo ve Irak'ta askeri vazifelerde bulunmuş, 27 Mayıs 1960 ihtilâlinde Diyarbakır Garnizon Kumandanı iken, Diyarbakır Askeri Valiliğine atanmış ve General rütbesi

ile Ağustos 1960'da Milli Birlik Komitesinin kararı ile 50 yaşında iken emekliye sevk edilmiştir.

Büyük bir hevesle, baba mesleğine girmiş olan Gn. Cavit Yenicioğlu K., kırgın olarak ordudan ayrılmış ve verilmek istenen görevlileri reddetmiştir. Ailesinden bir çok kişinin içinde bulunduğu mason camiasına asker olması nedeniyle o güne kadar girmemiş olan kardeşimiz, 15 Mart 1962 tarihinde Yükseliş Muh.: L.: 'sında tekris edilerek katılmıştır (Matr. No.: 264). 10.10.1963'de kalfa olmuş, 29.2.1964'de Arayış Muh.: L.: 'sının kurucuları arasına katılmış (Matr. No:18), 5.5.1964'de Üstat olmuştur. Bu locada dört defa Üs.: Muh.: lik yapmıştır. 1973'de Büyük Görevliler Kurulu'na girmiş 1977'de Bü.: Üs.: Kaymakamı olmuş, 6 Eylül 1979'da Nafiz Ekemen K.: , ebedi maşrıka intikal edince 8 ay müddetle Büyük Üstatlığa vekâlet etmiştir. Nisan 1980 seçiminde Büyük Üstat seçilen Halit Arpaç K.: 'in is' adını yapmıştır. 1986 senesine kadar Halit Arpaç ve Şekür Okten Bü.: Üs.: ların Bü.: Üs.: Kaymakamlığını ifa etmiş ve 23 Nisan 1986'da Bü.: Üs.: seçilmiştir.

24 Şubat 1981 tarihinde Fazilet Locası'na tebenni eden kardeşimiz (Matr. No:172), 8.5.1993 tarihinde kurulan Doğu Locası'nın kurucuları arasındadır. (Matr. No:2).

EKSR'ne 19.4.1967'de Kurtuluş Atölyesinde dahil olmuş; 19.6.1969'da 14°; 14.2.1972'de 18° derece; 17.9.1973'de 22° 27.10.1975'de 30°; 6.5.1977'de 31°; 26.5.1978'de 32°; 24.6.1982'de agreje 33°; 1.10.1993'de aktif 33° dereceleri ihraz etmiş; 23.12.1988'de eski aktif ve 24.6.1992'de Yüksek Şûra Emerit Şeref Üyeliği kendisine tevcih edilmiştir.

Muhtelif vâdilerdeki muhtelif localarda benim tesbit edilebildiğim 62 masonik konuşması ve tebliği yanında Mimar Sinan mecmuası muhtelif sayılarında neşredilmiş makaleleri, Bü.: Üs.: mesajları, locaların kuruluş mecmualarında önsöz ve:

1) İskoçya ve İngiltere Büyük Locaları Ziyaret izlenimleri (14-27 Eylül 1986);

2) Türkiye'deki Masonik Faliyetler hakkında kronolojik etüd; isimli iki kitabı mevcuttur.

E.U.M.'ndan, daha uzun seneler semereli mesaisine devam edebilmesi için sağlık ve dirlik dilediğim Cavit YENİCİOĞLU K.: için, Hayrullah ÖRS K.: 'in Bü.: Üs.: lığı devresinde, Bü.: Sekreteri olan Nafiz EKEMEN K.: 'in 19 Şubat 1971'de yazdığı bir teşekkürü, son söz olarak ilâve etmekle, bilmem onu sizlere daha iyi tanıtabilir miyim?



T Ü R K İ Y E
MÜR VE KABUL EDİLMİŞ MASONLARI
B Ü Y Ü K L O C A S I

A D R E S :
NURUZİYA SOKAK 28
BEYOĞLU - İSTANBUL

No.5795

İstanbul, 19 Şubat 1971

CAVİT YENİCİOĞLU Üstad,

A n k a r a

Aziz Üstadım,
Sevgili Kardeşim,

İnsanlık Mabedinin kurulması yolunda sarfettiğimiz çabalarda, manen, maddeten sizin sarfettiğiniz emekleri görmekle, ideal bir masonun nasıl olması gerektiğini derhal kavrar .

Harici hayatta eriştiğiniz yüksek mevki ve makamların zahiri alâyesine hiç bir suretle kapılmadan, meziyetli bir insanın haiz olması lâzımgelen bütün hasletleri şahsınızda toplayarak, camiamıza tavazu ile, fedakârlık ile, ve etrafınızdaki herkese, kayıtsız ve şartsız olarak, kendinizi sevdirmek suretiyle , hizmet ettiniz, etmektesiniz ve Evrenin Ulu Mimarı size uzun ömürler bağışlasın, son nefesinize kadar da hizmet edeceksiniz .

Bunun en bariz delilini, 27 Ocak 1971 tarihinde, Mabetlerimize yapılan tebavüzün izlerini silmek ve bizlere çalışma imkânı, çalışma azmi vermek suretiyle de göstermiş oldunuz : Türk Mason Camiası size minnettardır .

14 Şubat 1971 tarihinde toplanan Büyük Daimi Heyetimiz, bu şükran borcumuzun ifadesine oybirliği ile karar vermiş, ve beni bu mutlu vazifenin ifası hususu ile de görevlendirmiştir . Bu vazifeyi üstün bir mutluluk ile yaptığımı da ilâve etmiyeceğim, Size karşı hislerimin ve bağlılığımın ne kadar derin olduğunu bildiğinizden eminim .

Bütün Kardeşlerimiz adına, sizi sevgi ve saygı ile selâmlarım, Paşa Üstadım, canım, sevgili Kardeşim.


Nafiz Ekemen
Büyük Sekreter

TÜRKİYE BÜYÜK LOCASI KURULUŞU ÖNCESİ OSMANLI TÜRKİYESİNDE MASONLUK

Celil LAYIKTEZ

1700'lerin başından 1909'a kadar Türk Masonluk tarihini kapsayan bu dönemi dörde bölebiliriz:

1. 1703 - 16 Haziran 1826 (Yeniçeri Ocaklarının kapatıldıkları gün).
2. 1826 - 1856 (Kırım Harbi)
3. 1856 - 20 Mayıs 1878 (Ali Suavi Olayı)
4. 1878 - 1909 (T.B.L.nın kuruluşu)

1. 1703 - 1826 arası:

Özellikle bu dönemin ilk yılları hakkında bildiklerimiz oldukça sınırlıdır ve çoğu zaman kontrol edilemeyecek iddialara dayanır. Papa XII. Clément 24 Nisan 1738 tarihinde "In Eminentis" fermanı ile Masonluğu afaroz etmişti. 1748 yılında, I. Mahmud ulemanın baskısıyla ve "Papa'nın herhalde bir bildiği vardır" mantığıyla Masonluğu yasakladı. Dolayısıyla, 1748 öncesi Osmanlı İmparatorluğunda Masonluk kesinlikle mevcuttu. Kemalettin Apak Üstadımız söz konusu yılların tarihini "Ana Çizgileriyle Türkiyedeki Masonluk Tarihi" eserinde şu şekilde özetlemiştir. (s. 18 ve 19):⁽¹⁾

İstanbulda ilk Mason locası, 18 inci asrın 23 üncü Osmanlı Padişahı Üçüncü Sultan Ahmet (1703-1730) zamanında açılmıştır ki, Türkiye'de ilk Mason Mahfili budur. Bu loca Fransız obediyanına bağlı olup Galatada Perşembe Pazarında Arap Camii civarında imiş. Galata ile Azapkapı arasındaki bölgede o zamanlar Frenkler ve bilhassa Venedik ve Cenevizlilerin ahfadından olan levantenler sakin bulunduklarından, bu locanın bunlar tarafından idare edildiği zan olunmaktadır. Maalesef ismi malûmumuz olmayan bu loca Üçüncü Sultan Selim (1789-1807) zamanına kadar çalışmış ve 1789 Fransız büyük ihtilâlinin doğurduğu aksül'ameller neticesi o tarihten sonra kapanmıştır.

1720 Senesinde, yani Üçüncü Sultan Ahmet devrinde Fransaya elçi olarak gönderilen Yirmisekiz Mehmet Çelebi, oğlu Sait Çelebiyi de Kethüda olarak beraberinde götürmüş ve bir yıl kadar Pariste kalan baba-oğul bir hayli yeni fikirlerle İstanbula döndükten sonra Sait Çelebi, İbrahim Müteferrika ile Türkiyede ilk matbaayı kurmuşlar ve bu sırada İstanbuldaki bu Fransız locasına bazı dostlarıyla beraber intisab etmişlerdir.

*Türklerden ilk Mason olarak bildiğimiz bu suretle Yirmisekiz Mehmet Çelebi zade Sait Çelebidir. Sait Çelebi daha sonra Birinci Sultan Mahmut devrinde 1732 de İsveçe, 1741 de Fransaya elçi olarak gitmiş ve nihayet Üçüncü Sultan Osman zamanında 1755 senesinde beş buçuk ay kadar Sadrazam ve dolayısıyla vezirlik payesile Paşa olmuştur. Binaenaleyh tarihin tanıdığı bu ünvanile zikredersek, Yirmisekiz Mehmet Çelebi Zade Sait Paşa tanıdığımız ilk Türk Masonlarından-
dır, diyebiliriz. Kendisi 1761 de Maraşta ölmüştür.*

Yine bu ilk Masonlar arasında bildiğimiz bir zat da Kumbaracı Ahmet Paşa (1675-1742) dır ki, aslen Fransız asilzadelerinden olup ismi Cont de Bonneval dır. Fransadan 14 üncü Louis zamanında gördüğü hakaret üzerine kaçıp evvelâ Avusturya ve sonra da 1729 da, Üçüncü Sultan Ahmet zamanında Türkiye hizmetine girmiş, Askerî Mühendishanemizin temelini kurmuş, Müslümanlığı kabûl etmiş ve nihayet Kumbarcı Başı ve Paşa olmuştur.

Din-i islâmdır atây-i müteal

Ulu nimettir sana (Ahmed) (Bu nevâl)

diye eski ismine bir kelime oyunu ile işaret edilen mührü meşhurdur.

Yine bu ilk Masonlar meyanında Tophanede oturan, zengin ve açık fikirli bir tüccar olan Yusuf Çelebi isminde bir zattan da behsedilmektedir.

Üçüncü Selim devrini yazan Asım tarihinin 241 inci sahifesinde şöyle bir kayıt vardır:

"Fî zatihi ahkâmı İslâmiyeye mübâlât eylemez mülhid ve bî itikad bir zındık kişveri frengistanda (Fermesonluk) la sihrü kimya ve şu'bede makulesi tahsil etmiş olan ve bilâhare silâhşoranı hasseye iltihak eden Hasan Ağa ..."

(Bizzat İslami yasaları göz ardı eden, münkir ve inançsız zındık, Fren-
gistan memleketinde Franmasonluk, simya ve elçabukluğu ilimlerini
tahsil etmiş olan ve bilahare asker ocağına katılan Hasan Ağa ...)

*İşte bu zat da, tarihimizde Mason olarak mukayyed bulunan ilk Ma-
sonlardandır.*

Başka bir yazar, Edouard Quartier-la Tente, "Deux Siècles de Franc
Maçonnerie" (1917) adlı eserinde, 1721 yılında Türkiye'de kurulan ilk
locadan bahseder.

24 Mayıs 1738 tarihinde Floransa'dan gelen yazarı belli olmayan bir
mektup aynı yıl Saint James Evening Post gazetesinde yayınlanmış-
tır. Bu mektupta⁽²⁾

*"İstanbul'dan gelen haberlere göre İzmir ve Halep localarının bir hayli
geliştiklerini ve yüksek mevkilere sahip birçok Türk'ün bu localarda
tekris edildiklerini öğrenmiş bulunuyoruz" denmektedir.*

Geçerli bir beratla Türkiye'de ilk loca 3 Şubat 1748'de Halep'de konso-
los Alexander Drummond'un yönetiminde kuruldu. Gould'a göre bu lo-
ca İskoçya Bü. L.sı kayıtlarında gözüken ilk yabancı locadır. Karl Bec-
ker, Drummond'un "şark için" Bölge Bü. Üs. beratını İskoçya Bü. L.
sından 30 Kasım 1747'de aldığı iddia eder. Diğer taraftan, Londra
İmperial Magazin'i 1760 tarihili sayısında, 1745'de yazılmış Alexan-
der Drummond'un bir mektubu yayınlanmıştır. Drummond bu mek-
tubunda İzmir'de kurulan bir locadan ve o tarihlerde Franmasonlar
hakkında dolaşan çok özel fikirlerden bahsediyordu.

Lawries'in "Franmasonluk Tarihi" (1804) isimli eserinde İskoçya Bü.
L. sından Bölge Üstünlüğü beratını henüz almadan İskenderun'a yerleşen
Drummond'un, ülkenin bu yöresinde birçok loca kurduğu belirtir.

1971 yılında Fransız "Grand Orient"ından elde ettiğim özel izinle,
Bibliothèque Nationale Française'de muhafaza edilen 18 ve 19 cu y.y.
masonik arşivlerine ulaşarak 1891 adet levhanın mikrofilmini alabil-
dim. Amatör fotoğraf stüdyosu olan Pek Muh. Suha Umur Kardeşimiz
bunları teker teker büyüterek fotoğraf kâğıdına basmış ve sonra da ar-
şivimizde saklanmak üzere tasnif etmiştir. (Merhum Mişel Margulies
K., Suha ve ben unutamadığım bir heyecanla bu el yazmalarını deşifre
etmiştik.) Bu dokümanların içinde 1786 yılında Marsilya'daki bir loca-
nın İzmir'de kurulu "Les Nations Réunies" locasına, daha önce veril-

miş ancak kaybolmuş olan beratın yerine verilen ikinci beratın kopyası ve onunla ilgili mektuplar vardı. Şimdi bu berattan birkaç pasaj oku yalım: (8)

"Yeryüzü sathına yayılmış bütün dünya İskoç Masonluğunun Anası Edinburg Şark'ındaki çok kudretli Locadan almış olduğumuz selâhiyetle ... İzmir'de, Frenk mahallesinin tamamen tahrib olduğu yangın neticesinde, eskiden kendilerine vermiş olduğumuz beratla diğer her türlü Masonik eşyaları kaybolan İzmir Şarkındaki Sevgili Kardeşlerimize Hakiki Işık Senesi 5786 nın dördüncü ayı 16 cı günü (16 Haziran 1786) bize yollamış oldukları istida üzerine Saint Jean d'Ecosse des Nations Réunies ismi ile kendilerini tahsis etmekteyiz...

"... Büyük Üstadın Şeref Zaviyesinden riyaseti altında muntazaman toplanmış İskoç Locasında hakiki Işık Senesi 5786 ve Locamızın 35 ci senesi 5 ci ayı 22 ci gününde (22 Temmuz 1786) Büyük İskoç Mühürü ve Localarımızın mutad Mühürleri ile mühürlenerek verilmiştir."

Yukarıda verilen berat metninden iki netice çıkmaktadır:

1. 22 Temmuz 1786 tarihli berat, yangında yananın yerine verilen ikinci beratır.

2. 1786 yılında beratı ikinci defa verdiğinde, Ana loca 35 yaşında idi. Bu nedenle ilk beratın en erken veriliş tarihi 1751'dir. İslâm Ansiklopedisi, İzmir bahsinde (s.1246) aşağıdaki satırları okuyoruz:

"1778 Temmuzunun 3. ve 5. günlerinde vukua gelen bir zelzelenin tahribatı, bilhassa sebep olduğu yangın yüzünden, pek ziyade büyük olmuş idi"

İlk berat bu yangında kaybolmuşsa da veriliş tarihinin de tavanı 1778'dir.

Quatour Coronati araştırma Locasının tavaşutu ile 28 Ağustos 1972'de ünlü Fransız Masonik yazarı Alec Melor'a yazarak "Les Nations Réunies" Locasının 22 Mayıs 1786 tarihli beratı ile ilgili bilgileri kendisine yolladım. Alec Melor K. evrağı A. le Bihan isimli bir profesyonel tarihçiye tetkik ettirdikten sonra, tarihçinin beratla ilgili raporunu 30 Eylül 1972'de tarafıma yolladı. Söz konusu raporda beratın üstündeki tüm imzalar doğrulanmış ve "Les Nations Réunies" Locasının kuruluş tarihi 1760 olarak tahmin edilmişti. Marsilya vâdisindeki St. Jean d'Ecosse ana Locası 1751 yılında kurulmuş olup 1760 yılından sonra birçok locaya berat vermişti.

İngiltere Birleşik Büyük Locası Arşivlerindeki Türkiye ile ilgili kayıtlarda (Dok.:51) (6) 1764 yılında Dr. Dionysios Menasse'nin Asya Türkiyesi ile Ermenistan Bölge Büyük Locası Büyük Üstatlığına atandığı belirtilmektedir. Bu konuda başka bir kayıt yoktur, ancak bu kadari dahi 18.ci y.y. ortalarında İmparatorluğun Doğu Anadolu ve Suriye bölgelerinde Masonluğun geliştiğine dair önemli bir işarettir.

III. Selim döneminde Fransa ile gelişen ilişkiler sonucunda İmparatorlukta Masonluk hızlı bir gelişme göstermiş ve Fransa ile Polonya'dan aldıkları beratlarla İstanbul ve İzmirde birçok loca kurulmuştur.

2. 1826-1856 (Kırım Harbi):

Modern bir ordu kurmak isteyen II. Mahmud, 15-16 Haziran 1826 tarihlerinde Yeniçeri Ocaklarını topa tutmuş, Yeniçerilerin sıkı bağlarla bağlı buldukları Bektaşî tarikatının da faaliyetini men etmişti. Bektaşîlikle olan benzerlikleri dolayısıyla Masonluk da aynı tarihte takibata uğramış, localar kapanmıştı.

İslam Ansiklopedisinin İstanbul bahsinde (s. 1214/28) aşağıdaki ilginç metni görüyoruz: (4)

"Eski devlet me'mûrlarından olup, bir kaç kere elçilik ile Avrupa'ya gidip-gelmiş olan, ilim ve irfanı ile tanınmış İsmail Ferruh Efendi İstanbul'da ilk "Mason Locasını" gizlice kurmuş idi. O devrin tanınmış ediplerinden Beşiktaşlı Kethudâ-zâde, fars edebiyatı mutehassısı şâir Fehim Efendi, Melek-Paşa-Zâde Abdülkadir, Cıgala-Zâde Tahir Beyler gibi devrin edebiyat ve felsefeye meraklı kimseleri bu Locaya girerler. Merkez İsmail Ferruh Efendi'nin Ortaköy'deki yalısı idi. Locaya dâhil olanlar haftada bir iki kere toplanıp, sohbet ederler ve aralarına yabancı almazlardı. Bu yüzden çok kimse tarafından mezhepsizlik ve bektâşîlik ile itham olundukları için, yeniçeri ocağının ve bektâşî tarikatının ilgasından sonra, namlı bâzı bektâşîlerin de sürgün edilmeleleri üzerine, ağustos ayında İsmail Ferruh Efendi, Abdülkadir ve Tâhir Bey'ler de sürgüne gönderildiler. Böylece locanın faâliyeti sona erdi. Meşhur hekim-başı ve müverrih Şâni-zâde, bektâşîlik isnadı ile, aynı gün Tire'ye sürüldü.

1826-1856 arası Osmanlı Masonluğunun uyku dönemidir. 1838 Tanzimat Fermanı ile gelen yasal liberalizm günlük yaşama pek yansımamış, genelde localar kapalı kalmıştır. Kemalettin Apak Üstadımız yuvarıda sözünü ettiğimiz kitabının 21 ci sayfasında Mustafa Reşit Paşa'nın İngiltere'de görevi esnasında tekris edildiğini, sonradan, sadreti esnasında, dostu İngiltere Sefiri Lord Reading'in Galata Kulesi civarında Bereketzade mescidi karşısında İskoçya Büyük Locasından aldığı beratla tesis etmiş olduğu locaya devam ettiğini iddia etmektedir (1). İskoçya'nın ve İngiltere'nin Türkiye ile ilgili arşivlerinde böyle bir locanın izine rastlanmadı. Kaldı ki, masonluğun yasaklandığı bir dönemde sadrazamın gizlice bir locaya devam etmiş olmasına da inanmak zordur. Fransız ihtilalinin ve tam Avrupayı saran ilerici akımların etkisinde kalan bu devirde Mustafa Reşit Paşa'nın Mason olmadan da Tanzimat Fermanını ilân etmiş olabileceğini; hiç değilse Mason ol-

duğu ispatlanabileceği zamana kadar, kabul edilmelidir. Şüphesizdir ki, Mustafa Reşit Paşa da, keşke Mason olsaydı dedirten, önlüksüz büyük adamlarımızdan biridir... Türkiye'de sürekli olarak yaşadığımız bir sorun, Masonların övünmek için her ünlü laik ve hür fikirli kişinin Mason olduğuna inanmak istemeleri, yobaz takımının ise, çağdaşlaşmanın dinsizlik olduğuna inancıyla, her ilericiyi masonlukla itham etmeleridir. Böylece, her iki kanat da aynı kişinin mason olduğunu iddia edince, bu iddia doğru olmasa da, inandırıcı olabilmektedir.

Bu dönemde Müslüman halk Masonluğu nasıl görüyor? Masonlukla bir görülen Fransız Devrimini Reisülküttap+ "...fitne, fesat, rafizilik++, dehrilik+++ , frengi gibi hastalık deyimleriyle tanımlamıştı. Bunların her biri İslâmı ters düşmeyi, hatta dinsizliği belirleyen sıfatlardır ve kötüleme, Devrimin savunduğu fikirlerden caydırma amaçlıdır. (14) Ancak diğer taraftan, Batı'nın İslâm'ı özlediğini, onun düzeyine varmayı amaçladığını savunan bir düşünce de vardı. Bu konuda bazı İslâm düşünürlerinin Masonluk hakkında çok ilginç görüşlerine rastlıyoruz. Orhan Koloğlu, İslâm'da değişim adlı eserinin 54.cü sayfasında bunları şöyle dile getiriyor (14):

1862'de müderris ve Meclis-i Maarif azası Harputizade Hoca İshak Efendi'nin yargısı en kesinidir. Özetle şöyle diyor:

'Şimdilerde Hıristiyanların çoğu bu dinin öğretisinin akla uymadığını farkettilerinde felsefe okuyup farmasonluğa yöneliyorlar. Oysa İslâm kitaplarını ve ilmini öğrenseler hemen kabul edecekleri muhakkaktır. Bunlar asla Hıristiyan sayılmayıp İslâmiyete pek yaklaştıklarından...'

Benzeri bir yaklaşımı Cevdet Paşa'da ve Cezayirli Emir Abdülkadir'de de görüyoruz. Bu yaklaşımla masonluğu muteber saymak, aslında İslâmın üstünlüğünü vurgulamak şartına bağlıdır. Unutmamak gerekir ki, Osmanlılarda masonluğa yönelik ilk değerlendirmeler, Fransız Devrimi'ne yöneltilen aşığılamalardan farklı değerlidir.

3. 1856 - 20 Mayıs 1878 (Ali Suavi olayı)

Kırım Harbi zamanında Batılı güçlere verilen tavizler ve Türkiye'ye gelen yabancı askerler nedeniyle, İmparatorlukta Masonluk çok hızlı bir gelişme gösterdi. 1856'dan itibaren İngiltere, Fransa, İtalya, İskoçya, İrlanda ve Almanya Büyük Localarından aldıkları beratlarla İstanbul, İzmir, Efes ve Beyrut'da birçok loca kuruldu. Ancak, bu hızlı gelişmeden sonra locaların çoğunun yok olmaları ilginç bir olgudur.

+ Reisülküttap: Dış İşleri Bakanı

++ Rafizilik: Hz. Ebubekir ile Ömer'in Halifeliğini kabul etmemek.

+++ Dehrilik: Dünyanın sonsuzluğuna inanıp öbür dünyayı inkâr etmek.

Karl Becker ⁽²⁾ bu locaların milliyet, din ve dillerin karıştığı liman şehirlerinde kurulduklarını belirtir. Becker'e göre Türk hükümeti locaların kuruluşunu teşvik ediyordu, ancak genelde yabancıların kurdukları bu localar, kurucuları ülkeden ayırdıklarında zor durumda kalabiliyorlardı. Başarılı bir locanın bir kaç düşünen üyesi aynı anda ayırıldığında, locanın aniden çöktüğü vakiydi.

"Germania am Golden Horn" L.sı Üs. Muh. i G. Treu, locasının kapanmasını şu sözlerle izah ediyordu: (...bir taraftan Alman kolonisi bu genç locaya gerekli insan malzemesini temin edemeyecek kadar küçük-tü, diğer taraftan başka bölgelere tayinler yüzünden istidatlı K.ler localarının temel direği olma durumuna geçmeden ayrılmak zorunda kalyorlardı.)

Kırım Harbi esnasında ilginç bir olay yaşanmıştır. İngiltereden temin ettiğimiz arşiv dokümanlarından elde ettiğimiz bilgilere göre, ⁽⁶⁾ İrlanda Büyük Locasından berat sahibi olduğunu iddia eden bir İngiliz subayı İzmirde gayri muntazam 3 loca ile bir bölge büyük locasını, muhtemelen ticari gayeyle, kurdu. Bu Bü. L.nın tüzüklerini İrlanda Bü. L. arşivlerinden elde ettik. Olay duyulunca, İngiltere Birleşik Bü. L.sı 3 Haziran 1859 tarihinde olağanüstü bir toplantı tertip ederek İstanbul'da bulunan locaları muntazam bir Bölge Bü. L.na bağlama kararını aldı. Bölge Bü. L.sının tesis merasimi 24 Haziran 1862 günü İngiltere sefaretinde olmuş, ilk Bölge Bü. Üstadı İngiltere Büyük Elçisi Sir Henry Bulwer olmuştur. Bölge Bü. L.sı bundan sonra Asmalı Mescit, Pera adresinde toplandı. Sir H. Bulwer İngiltereye dönünce 1869 yılında yeni Bö. Bü. Üs. seçimi yapıldı. İlk önce, Türkiye'de ilk Yüksek Şûrayı kuran Prens Halim Paşa seçildi, ancak yeterince İngilizce bilmediğinden, vâki itiraz üzerine seçim yenilendi ve bu kez Amerikalı John Peter Brown K. seçildi. 1873 yılında seçilen 3 cü Bö. Bü. Üs. Stephen Scouloudi K. oldu, o da 1884 yılında istifa etti, yerine de başkası getirilmedi. Bu Bö. Bü. L.sı hiçbir zaman etken olamamış, kendisine bağlı localardan aidat tahsil edememiş ve yavaş yavaş sönmüştür.

Aynı dönemde, yukarıda sözü edilen, Hidiv Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın oğlu ve Sadrazam Prens Sait Halim Paşa'nın da babası olan, Prens Mehmet Halim Paşa İstanbul'a yerleşerek birkaç Türk Mason'a 33 cü dereceyi tevcih etmiş, ve onlarla birlikte, 1861 yılında Türkiye Yüksek Şûrasını kurarak Hâ. Bü. Â. seçilmişti. Peş peşe gelen harpler nedeniyle bu Y.Ş. fazla bir faaliyet gösterememiş, 1880'de Anadolu'da'ki kıtlık üzerine Fransa'dan yardım istemiş, sonradan da kendi kendine sönmüştür. ^{(12),}

Osmanlı Barosunu organize etmek üzere Fransa'dan davet edilen Louis Amiabile ⁽¹⁰⁾ İstanbul'da l'Union d'Orient Locasının Üs. Muh. liğini

yapmış ve 1868'de bir Rose-Croix Şapitrini kurmuş ve aynı yıl Kleanti Skalyeri ile Prodos Locasının kuruluşunu gerçekleştirmiştir. Abdülhamidin, üç kardeşi, V. ci Murat, Kemalettin Efendi ile Nurettin Efendi, bu locada tekris edilmişlerdir. Abdülhamit masonluğun ne olduğunu gayet iyi biliyordu ve Avrupada, birçok kralın aynı zamanda Büyük Üstat olduklarının farkındaydı. Paris'de 1892 yılında yayınlanan "Arlequins de Stamboul" isimli kitapçıkta Abdülhamidin sürekli huzursuzluk yaratan ve aralarında kavga eden azınlıkları kontrol için, hepsinin temsil edileceği ve kendi kontrolunda olacak bir masonluğu kurmayı düşündüğünü, ancak bu projeyi gerçekleştiremediği ya zılıdır (9).

20 Mayıs 1878'de Ali Suavi'nin akim kalan V. Murad'ı Çırağan Sarayından kaçırma teşebbüsü ile onu takiben Kleanti Skalyeri, Aziz Bey, Ali Şefkati Bey, Nakşibend Kalfa ve birkaç bürokratla Çırağan Sarayının kanalizasyon sisteminden V.ci Murad'ı kaçırma teşebbüsleri üzerine Abdülhamit Masonluğa kuşku ile bakmaya, özellikle Müslüman Türk Masonları takib ettirmeye başlamıştı. Kapitülayonlardan faydalanan yabancıların evlerinde toplanan localara ve bu arada payitahttan uzak yörelerdeki (Selanik, İzmir, Beyrut) localara ve masonlara dokunulmadı.

4. 1878 - 1909 dönemi:

Abdülhamid'in istibdat döneminde Meşrutiyet rejimini tekrar kurmak üzere çalışan Jön Türkler Selânik'de localarda organize olmaya başladılar. Bu konuda araştırma yapmak isteyen kardeşlerime Orhan Koloğlu'nun "İttihatçılar ve Masonlar" adlı eseriyle⁽³⁾, Şükrü Hanioglu'nun "Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyeti ve Jön Türkler" adlı eserini tavsiye ederim. Şimdi, İngiliz Arap Bürosunun konuyla ilgili rapo runu okuyalım:

"(Selânik'teki İtalyan localarının) üyeleri, İtalyanlara ya da diğer yabancılarla ait olan binalarda toplanıyor, bu sayede de polis baskınına karşı güvencede bulunuyorlardı. Yahudi ve dönmelerden özellikle birincilerin Selânik'te büyük etkileri vardı. Siyasal eğilimleri anti-Slav ve anti-Yunan idi. Sempatileri Avusturya-Macaristan ya da Türkiye'ye yönelik idi. Makedonya'nın Türkiye'den kopması olasılığından büyük endişe duyuyorlardı, ve Genç Türkler Makedonya garnizonlarındaki subaylar arasında yoldaşlar bulmaya ve bir örgüt kurmaya başlayınca, Makedonya Rizorta locasının Üs. Muhterem'i ünlü Emanüel Karasso efendinin tavsiyesiyle Yahudi locaları onlara kapılarını açtılar. Talât, Cavit, Dr. Nazım, Bahattin Manastırlı ve daha bir sürü önemli Jöntürk böylece farmason oldular ve güven içinde, ismen İtalyan ya da İspanyol olan evlerde suikastlarını hazırladılar." (5)

Hareket ordusunu tertip edenlerin içinde aktif görev yapan, İttihatçı, Mason, Milletvekili Albert Karasso'nun Rivista Massonica'da yayınlanan (Aralık 1913) "Türkiye'de Masonluk" makalesi bu döneme ışık tutmaktadır: (3)

"Baskının arttığı yerde özgürlükler konusunda konuşabilmek için gerekli ortamı masonluk sağlamaktadır. Örgütün şemsiyesinin altındaki gizlilik ve art düşüncelerden arınmış şekilde konuşup dinleme olanağı güven sağlıyordu. Türkiye'de de böyle olmuştur. Ancak burada, ırkların ve siyasal hedeflerin çeşitliliğinin mason çalışmaları için aşılabilir bir engel olduğu sanılıyordu. Özellikle Avrupa Türkiyesi mason sızmasına reaksiyoner görünüyordu. Türkler, Yunanlılar, Arnavutlar, Bulgarlar, Valaklar, Sırplar vb... ırkların ortak yanları bulunmasına karşılık, her birinin dinden ve siyasal amaçlardan doğan ve durmadan tazelenen kendine özgü karakteri, birbirinden koparan düşmanlıkları, nefretleri, korkuları vardır... Oysa masonluk ırk ve din farkına rağmen insanları birleştirmeye çalışıyordu.

Bütün bunlara rağmen 1903'de Makedonya'da, sultanın baskısına tepki gösteren Jöntürklerden bazı masonlar Selanik'te partilerinin genel merkezini kurmayı başardılar. Jöntürk komitesinin propagandası Selanik'ten ülkenin her köşesine, vatanseverlikle dolu beyannameler yağdırdı ve gerçek Osmanlıları ülkeyi meşrutiyeti bir rejime kavuşturmak için, gerekliyse yumruklarıyla savaşmaya çağırdı. Gayri memnunların ellerinde dolaşan bu bildiriler sayesinde ağın gittikçe sıklaştığı farkedildi ve sonunda 24 Temmuz 1908'de İhtilal patlak verdi."

Zekeriya Sertel'in eşi Sabiha Sertel'in hatıratını Cumhuriyet Gazetesinde yayınlayan Yıldız Sertel, 27 Şubat 1994 günü, aynı mealde, aşağıdakileri yazmıştı:

- İstanbul'da telaş var. Sultan ipin ucunu elinden kaçırmış görünüyor. Onun için de boyuna azlediyor, sürgüne gönderiyor. Makedonya'da yalnız kentlerde değil, köylerde de isyanlar patlak verdi. Firzovski'de şehre inen köylüler, "Meşrutiyetin geri getirilmesini istiyoruz" diye bağırılmışlar. Koso valisi Mahmut Şevket Paşa, Gali Bey'i durumu kontrole göndermiş. Gali Bey hiç bir şey yapmamış. Gali Bey İttihatçı, durumu merkeze bildirmiş. Ben oradan öğrendim. Ona sorarsan Mahmut Şevket Paşa da bizden.

- Demek şimdi sen de İttihatçısın?

- Ne sanıyorsun? Biz Selanik'te devrimci gençler olarak yetiştik. Ma son localarına girdik. Bu İstibdat çok sürmeyecek. Cemiyet, "meşrutiyet"i ilân etmeye hazırlanıyor. Eğer Makedonya'da meşrutiyet ilân edilirse, bunun bütün memlekete yayılacağı düşünülmüyor.

ve, daha sonra:

Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti bütün Makedonya ölçüsünde gizli faaliyete girişmişti. Basın, yurttaşları karşıdevrime karşı savaşa çağırıyor; orduda, hukuk fakültesinde gizli hücreler, okullarda gençler, Mason locaları, tekkeler padişaha karşı örgütleniyordu. Nihayet, 24 nisan, 3. Ordu Başkomutanı Mahmut Şevket Paşa, Selanik'de bulunan 6000 kişilik bir güçle (Hareket Ordusu) İstanbul'a yürüdü ve Abdülhamit'i tahtından indirdi. Böylece Meşrutiyet kurtarılmış oldu.

Hürriyet peşinden reaksiyonu getirdi.

Ordu, alaylılar ve mektepliler olmak üzere ikiye bölünmüştü. Mektepliler arasında mason olanlar çoktu. 16 Nisan 1909 tarihinde Derviş Vahdeti, Volkan gazetesinde ilginç bir yazı yayınladı:

Evet, ilimsiz siyasete karışmak gibi büyük bir hata tasavvur olunamaz! Alem-i siyasi ancak ulûm-u şeriyeden muktebestir. Üç beş sene mekteplerde okunan sathî derslere mağruren yalnız meşi ve harekette ve telebbüs ve âdeta ve Almanyavari bıyık bükmede, Avrupalıları taklit ve âdat-ı İslâmiyemize külliye mugayyir olan ve dünyaca terakkiye asla yardım etmiyen Avrupa âdat-ı kabihalarını istihsan eden ahmakları gördükçe, bir sahib-i vicdan için teessüf etmemek kabil olmuyor. (5)

(Evet, ilimsiz siyasete karışmak gibi büyük bir hata düşünülemez! Siyaset dünyası ancak şeriat ilimlerinden faydalanmalı, üç beş yıl okullarda okunan yüzeysel derslere dayanarak yalnız irade (karar) ve eylemde ve giyim ile davranışlarda ve Almanyavari bıyık bükmede, Avrupalıları taklit eden ve İslâm âdetlerimize tümüyle ters düşen ve dünyaca ilerlememize asla yardım etmiyen çirkin Avrupa âdetlerini beğenen ahmakları gördükçe, bu vicdan sahibi kişi için (yazar) esef etmemek kabil değildir.)

Harbiyeli subaylar, Harbiye mezunu olmayan, alaylı denilen subayların ordudaki sayı ve rollerini azaltmak için teşebbüse geçtiler. Böylece 1. Ordudan 1400 alaylı subay kadro dışına çıkarıldı. Söz konusu tasfiye hareketi yalnız alaylı subaylar arasında hoşnutsuzluk doğurmakla kalmadı, ayrıca orduda kalıp subay olmak isteyen erbaşları da tedirgin etti. Er ve erbaşların diğer bir şikâyetleri de, yeni düzende talimlerin çok sıkı tutulması ve kışlalarda Harbiyeli subayların beğendikleri sert Prusya disiplininin uygulanmasıydı. Oysa Hürriyet'in ilânından önce orduda disiplin ve talimler çok daha gevşek tutulurdu. Ayrıca, yeni düzenin sıklığı yüzünden namaz ve hamam gibi dinî ihtiyaçların görülemez olması üzerine, asker şikâyetlerine dinî bir biçim verebilmişti (5).

Muhalefet, dinci kolu, yani İttihad-ı Muhammedi Cemiyeti ve El İslâm ile askerleri, alaylıları ve din adamlarını kışkırttı. Volkan'ın doğrudan

doğruya askere seslenmesi, bunların kültür durumu dolayısıyla imkânsızdı. Onun için din adamları, özellikle softalar, bu işi sağladılar ve askerlere Şeriat sloganını verdiler. Bu koruyucu Şeriat kabuğu olmasaydı, askerler kolay kolay başkaldırmaya cesaret edemezlerdi ⁽⁵⁾.

Ulema, Hürriyetle beraber, İttihad ve Terakki'nin laik gidişi hızlandırmamasından rahatsız oluyordu.

Bu etkenlerin altında, 31 Mart Vak'ası diye bildiğimiz ayaklanma başladı. Ayaklanmayı bastırmak üzere aralarında mason subay ve milletvekillerinin çoğunlukta olduğu ilerici bir grup, kurmay heyetinde Mustafa Kemal'in de bulunduğu Hareket Ordusunu teşkilatlandırdı.

Ayaklanma bastırıldıktan sonra, 27 Nisan 1909 günü Abdülhamit tahttan indirildi, parlamenter rejim kurtarıldı, İttihad ve Terakki iktidar oldu. **Gericiler de sonsuza dek Masonluğu düşman olarak belledi.**

5 Mart 1909 tarihinde Türkiye Yüksek Şûrası tahsis edilerek Mısır Prensi, Süvari Generali Aziz Hasan Paşa Hâkim Büyük Âmir seçildi. ⁽²⁾

Meşrutiyetten sonra Y.Ş.'nin uyandırılması kararı alınmış, ancak hayatta kalmış tek bir üyesi kalmadığından, Mısır Y.Ş. üyesi, Halim Paşa'nın yeğeni ve Osmanlı Ordusunda süvari generali olan Aziz Hasan Paşa'ya bu görev Belçika Y.Ş.'si tarafından verilmiş, kendisine yardımcı ve müşahit olarak da Kont Eugène Goblet d'Aviella (33) ve J. Sakakini (33) tayin edilmiştir. Prens Aziz Hasan Paşa 12 Kardeşe kuralara uygun olarak 33. dereceyi tevcih etmiş ve Türkiye Y.Ş.'ni 3 Mart 1909 da kurarak Hâ. Bü. Â. seçilmiştir ⁽¹²⁾. Aynı yıl İspanyol, İtalyan ve Fransız Obedienslerine bağlı delegelerin Y.Ş.'yi ziyaretleriyle Y.Ş.'ya bağlı bir Bü. Locanın kurulması kararlaştırılmıştır. Ve bu yukarıdan kurulmuş olma hatası 1965 yılına kadar intizamı elde edebilmemizi önlemiştir.

Büyük Loca'nın (Meşrik-i Azam) kuruluşu: İtalya'ya bağlı Bisanzio Risorta ile İspanya'ya bağlı Meşrutiyet (üyelerinden Cavid Bey sonradan Maliye Bakanı ve Büyük Üstat olmuştur) Locaları Yüksek Şûra'nın himayesine girdiler. Sonra da Vatan (mensupları arasında Prens Aziz Hasan Paşa vardı), Muhiban-ı Hürriyet (mensuplarından Dr. Mehmet Ali Bey en yaşlı Türk Masondu), Vefa, Şafak, Resne, İttihad-ı Terakki Muhibleri, Uhuvvat-ı Osmani Locaları kuruldu ⁽²⁾. Suha Umur K.in arşivlerimizde bulduğu bir dokümana göre Büyük Loca'nın kuruluşu için 13 Temmuz 1909 Salı gününe, Noradunkyan Han'da, David Kohen K.in yazıhanesinde toplanmak üzere bir davetiye çıkarıldı. 14 Kardeşin hazır bulunduğu toplantıda Büyük Loca'nın kurul-

ması karar bağlandı, ancak nisab yeterli olmadığından Büyük Ustat seçimi 1 Ağustos 1909 Pazar gününe ertelendi. 1 Ağustos günü, İç İşleri Bakanı Talât Paşa Büyük Ustat seçildi. Talat Paşa sonradan sedarete getirildi.

1909 öncesi Osmanlı İmparatorluğundaki masonluk incelendiğinde Atatürk'ün mason olduğuna dair rivayetleri de gözden geçirmek gerekiyor. Mustafa Reşit Paşa'ya yakıştırılan Masonluk hakkında söylediklerimizi Atatürk hakkında da tekrarlayabiliriz. Batıdaki tüm kaynaklar dönüp dolaşıp Armstrong'un "The Gray Wolf" ve Benoit-Méchin'in "Mustafa Kemal ou la Mort d'un Empire" kitaplarına dayanıyor. Türkiye'de yasaklanmış olan bu kitapların her ikisi de bu iddialarına temel olabilecek kaynak göstermiyorlar. Benoit - Méchin'in konu ile ilgili yazdıklarına bakalım: ⁽¹¹⁾

1907 senesinde Mustafa Kemal Suriyeden Selâniğe tayin edilmişti. Gelir gelmez Harbiye mektebinden tanıdığı birçok genç subayla irtibat kuran Mustafa Kemal bu arada "Vatan" in bir kolunu kurmağa çalışmıştı. Arkadaşlarının kendisinden çekindiklerini ve Vatan'ın kolunu kurmaya müşkülât çektiğini müşahade eden Mustafa Kemal bu hâdiseler sebebinin İttihad ve Terakki Cemiyetinin faaliyetleri olduğunu kısa zamanda anlamıştı.

Şehrin nüfusu içinde çok Yahudi Vardı. Bunların büyük bir kısmı İtalyan tabaalı idi ve masondu. Mason olarak İttihat ve Terakki'yi finanse ediyorlar, İtalyan olarak da kapitülasyonların kendilerine bahsettiği muafiyetten istifade ederek toplantıları evlerinde tertipliyorlardı.

Aralarında Makedonyalı Fethi'nin de bulunduğu Mustafa Kemal'in subay arkadaşları masonluğa iltihak etmişler, İttihad ve Terakki Cemiyetini Locaların gölgesinde kurmuşlardı. Aynı kimseler padişah tarafından son 20 sene içinde mahkûm edilen veya sürülen siyasi şahsiyetlerle de sıkı münasebet ihdas etmişlerdi. Tavsiyeleri üzerine, Mustafa Kemal "Vedata" L. sına intisab etmiş, fakat L. nin havasını daha ilk gününden beğenmemişti. L. Kardeşlerinin kısmı azamisi mültecilerden müteşekkildi ve Bulgaristan, Yunanistan, Rusya, Almanya, hatta Çinde ihtilâl yapmaktan bahsediyor, Türkiye'nin problemlerine eğilmiyorlardı. Bu K.ler sembollerle konuşup aralarında alçak sesle gizli malûmatlar teati eden, hararetli ve hareketli münakaşalara girişen entellektüellerdi. Mustafa Kemal amaçlarını anlayamadığı beynelmilel karakterde bir ihtilâl teşkilâtının içine düştüğünü zannetmişti.

İttihat ve Terakki Cemiyetinin boş ideolojileri ve tantanalı lâfları ile hiçbirşey yapamayacağını anlamış ve her vesilede bunu söylemeğe çekinmemişti. Bu arada Türk Ocakları Cemiyetine de intisab etmiş, orada da aynı eksikleri müşahade edip aynı tenkidleri yapmıştı.

Herkesi bu şekilde darıltmasının bir neticesi olarak masonluğun üst derecelerine terfi ettirilmemişti. Aynı sebepler dolayısıyla İttihad ve Terakki Cemiyeti İdare Komitesi de kendisini saflara kabul etmemişti.

Selânik'de, veya başka bir yerde "Vedata" isimli bir locanın izine rastlanmamıştır. Ligou'nun Ansiklopedisinde Mustafa Kemal'in "Macedonia Resorta et Veritas" locasında tekris edildiği yazılı. Bu iddia da ciddi olamaz, zira "Macedonia Resorta" İtalyan Büyük Locasına (Grand Orient) bağlı ve İtalyanca çalışan bir loca iken, Veritas locası da Fransa'ya bağlı olarak ve Fransızca çalışıyordu, ve bu iki ayrı locanın bileşik isminde bir loca olmamıştı.

Eski bir ittihatçı ve mason olarak *Celal Bayar*'ın bu konudaki düşüncesi, Mithat Gürata'nın '*Atatürk ve Masonlar*' kitabına göre şöyle: *Atatürk'ün masonluğu hakkında bir bilgim yoktur. Yüzbaşılığı sırasında, Selânik'te bir locaya girmiş olduğu söylenirse de, bu rivayetten ileri değildir.*' (3)

1930'ların başında Uluslararası Masonlar Birliği AMİ'nin Büyük Konvan'ının İstanbul'daki toplantısı sırasında dünyanın en üst düzey masonlarının Cumhurbaşkanı olarak Atatürk'e gönderdikleri bağlılık mesajları, onu fiilen olmasa da ilkeleri açısından kendilerine yakın saydıklarını gösteriyor. Aynı dönemde, İtalya'daki Faşist rejimden kaçıp İsviçre'ye sığınmış olan eski İtalyan Dışişleri Bakanı Kont Sforza da (Ki, Mustafa Kemal Paşayı Mütareke sırasında İstanbul'da şahsen tanımış ve konuşmuştur) '*Modern Avrupa'nın Kurucuları*' adlı kitabında Atatürk'ten büyük saygıyla bahseder ve mason olduğunu yazar. (3)

Belçika ve Hollanda mason arşivlerinde çalışmış olan Hüseyin Özgen, Atatürk'ün masonluğu ile ilgili herhangi bir bilgiye rastlanmadığını belirtiyor. (3)

Yine Özgen, AMİ'nin bir yıllığında, Kargaliç adlı bir Yugoslav masonun Atatürk'ün ismini görmüş olduğunu işittiğini, fakat bunu onaylatırmak imkânını bulamadığını söyledi. Kendisi, Mithat Gürata'nın kitabı ve Atatürk'ün uşağının anılarındaki bilgilere dayanarak, Atatürk'ün Veritas locasında tekris edilmiş, ancak sonradan devamlılık göstermemiş (Gayri muntazam addedilmiş) olabileceği kanısında. (3)

Tekrisinin Veritas locasında yapıldığı savı doğru ise, bu da Atatürk'ün masonluğu bir görüp çekilmesini açıklayabilir. Zira Dumont'un verdiği bilgiler Veritas'ın ikinci sınıf iş adamları locası olduğunu gösteriyor. Onlarla bağdaşması ya da diyalog kurması güçtü. Gerçek İttihatçı locası Makedonya Rizorta idi. (3)

Orhan Koloğlu'nun bu konuda varmış olduğu kişisel değerlendirmeyi tekrarlamakla bu çalışmayı sonuşlandırmak istiyorum: (3)

Biz, kesin belgesi ortaya konuncaya kadar, Atatürk'ün eylem ve düşünce yapısını da dikkate alarak şu görüşü ileri süreceğiz: 1906-1908 döneminin siyasal ortamında Mustafa Kemal masonluk kanalıyla İttihat ve Terakki'ye girme önerisini kabul etmiş olabilir. Büyük bir olasılıkla tekeris de edilmiştir. Ancak son derece pragmatik yapısı sebebiyle iki kurumdan (İttihatçılık ve masonluk) birincinin hedefe götürmeye yeterli olduğunu farketmiş, masonluğun pratikteki sınırlılığını hesaplayarak onunla ilgisini erkenden kesmiştir. 'Gayri Muntazam' sınıfına geçmiştir.

Buna karşılık teorik açıdan masonluğu tamamen red etmediği de düşünülebilir. Masonluk karşısındaki bilinen davranışlarından ikisi bu hususa açıklık getirmektedir. Birincisi 1925'de Türk masonluğunun fahri başkanlığına getirilme önerisine verdiği cevapta bulunuyor: "Cemiyetinizin çok faydalı bir teşekkül olduğunu, insanlık idealine büyük hizmet ettiğini biliyorum. Ama kendi büyük görevim dolayısıyla sizin usullerimize tabi olamayacağım için aranıza katılamam."

Kemalist Devriminin toplumu çağdaşlaştırmada hızlı adımlar attığı 1935'de locaların durumu gündeme geldiğinde 'masonların ilkeleri tıpatıp CHP ilkelerine uyuyor' iddiasına karşılık 'O halde sizin hikmeti vücudunuz kalmıyor' demesi, bu kuruma sınırlı bir işlev yakıştırdığını gösterir. Atatürk'teki Halkçılık ilkesi dikkate alınırca, masonluğun seçkinci yanıyla bağdaşmasının zorluğu ortaya çıkar.

Kanımızca Mustafa Kemal'in davranışında bir çok İttihatçı'ya ortak bir çizgiyi bulabiliriz. Masonluğun ideallerini beğenmiş, bir kez içine girerek tanımış, siyasal eylemin ve tam bağımsızlığın öncelik gerektirdiği bir ortamda bunu aşırı şekilcilik sayarak daha fazla ilgilenmemiştir. Ama sosyal rolünü de inkâr etmediği için karşı da çıkmamıştır. Locaların 1935'de Atatürk'ün emriyle kapatılmasını ise, İlhami Sosyal'ın belirttiği gibi, CHP Kurultay'ının onlar gibi, Türk Ocakları ve benzeri kuruluşları da kapatması çerçevesinde "Tek Parti, tek Şef" mantığı içinde değerlendirmek gerekir.

KAYNAKÇA:

1. *Ana Çizgileriyle Türkiye'deki Masonluk Tarihi, Kemalettin Apak.*
2. *Dictionnaire de la Franc Maçonnerie, Daniel Ligou (1909-1989 Türkiye'de 80 Yılda Mason Locaları, Türkiye: Celil Layiktez).*
3. *İttihatçılar ve Masonlar, Orhan Koloğlu.*
4. *İslam Ansiklopedisi (İstanbul).*
5. *31 Mart Olayı, Celil Layiktez, Mimar Sinan No. 89.*
6. *İngiltere Büyük Locası Arşivlerinde Türkiye ile İlgili Dokümanlar, Celil Layiktez, Mimar Sinan No. 70 ve 71.*
7. *Ali Suavi ve Çırağan Sarayı Vak'ası, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Belleten No.29, İkinci Kânun 1944.*
8. *18 ci Asrın Ortalarında İzmir'de Kurulan İlk Loca: Les Nations Réunies, Celil Layiktez, Mimar Sinan No.13.*
9. *Bir Risale: Abdülhamit ve Masonluk, Celil Layiktez, Mimar Sinan No.63.*
10. *Voltaire, Önsöz: (Louis Amiable), Celil Layiktez, Mimar Sinan No. 88.*
11. *Mustafa Kemal ou la Mort d'un Empire (Benoit-Méchin)*
12. *Le Rite Ecossais Ancien et Accepte' en Turquie Histoire, Evolution, Travaux, Orientations Futures; Mehmet Fuat Akev*
13. *27 Şubat 1994 ve 1 Mart 1994 tarihli Cumhuriyet Gazeteleri (Zekeriya & Sabiha Sertel'in kızları Yıldız Sertel'in hazırladığı dizi)*
14. *İslam'da değişim, Orhan Koloğlu.*

ZAMAN VE MEKÂNIN KUTSALLIĞI

Ömer Faruk KURT

KUTSALLIK DÜŞÜNCESİ

Konuyla yakın ilişkisi olmayanlar için Kutsal ile Tanrısal ayırd etmemiz gerekir. Kutsal, Kudus, Kudüs kelime kökünden gelir. Temiz, arı ve mübarek anlamındadır. Tanrı, melek, lâhut (Tanrı âlemi) âlemine mensup, o âlemlerle ilgili demektir. Tanrısal ise ilâhî, Tanrıya mensup, Tanrı ile ilgili demektir. Meselâ, islâm inancına göre Hz. Meryem Tanrısal değil fakat kutsaldır.

Mekândaki kutsal kelimesinin, ilk semavi dinlerin kitabı olan

Tevrat'ta sarahatle kullanıldığını görüyoruz.

Musa'nın birinci kitabı Tekvin (Yaradılış) bab 28. âyetler 12-19 Yakub Beer-Şeba'dan Haran'a giderken Karan'da gece oldu ve yatıp uyudu. Rüyasında gökyüzüne ulaşan ve üzerinde meleklere inip çıktıkları merdiveni gördüğünde ve yukarıda Rab onun üzerinde durup dedi: Baban İbrahim'in ve İshak'ın Allahı Rab benim; üzerinde yatmakta olduğun diyarı, sana ve senin zürriyetine vereceğim. Uyanınca Yakub dedi

gerçek Rab bu yerdedir. Bu yer ne heybetli. Ancak Allahın evidir ve bu göklerin kapısıdır. Yakup, sabahleyin erken kalktı ve başı altına koymuş olduğu taşı aldı ve onu anıt olarak dikti ve tepesine zeytin yağı döktü ve o yerin adını Beyt-el koydu: Tanrının evi.

Exodus (çıkış) Musa'nın ikinci kitabı bab 3, ayet 5 ve dedi: Musa!, Musa! Buraya yaklaşma; çarıklarını ayaklarından çıkar, çünkü üzerinde durduğun yer, mukaddes topraktır." Demek ki, kutsal bir mekân vardı ve buna bağlı olarak çok anlamlı mekân ve kutsallaştırılmamış başka mekânlar vardır. Tekdüze ve sonsuz olan ve hiçbir röper noktası bulunmayan hiçbir yönlendirmenin mümkün olmadığı alanda, kutsalın tezahürü mutlak bir sabit noktayı, bir merkezi ifşa etmektedir.

Kutsalın böylece tezahürü, dünyayı ontolojik olarak kurmaktadır.

Bu iki mekânı ayıran eşik, aynı anda dinsel ve din dışı iki varlık dünyası arasındaki mesafeyi işaret etmektedir. Eşik, aynı anda hem iki dünyayı birbirinden ayıran ve zıtlılaştıran sınırdır ve hem de bu iki dünyanın ilişki de buldukları; orada, profan dünyadan kutsal dünyaya geçişin gerçekleştirilebildiği paradoksal yerdir. Korumacı tanrılara kurbanlar, bu eşğin üzerinde sunulmaktadır.

Vedâ ritüelinde, bir yere Agni'ye ithaf edilen bir ateş mihrabı inşa

edildikten sonra herkes yasal olarak yerleşmiş olar. Agni, orada var kılınmış ve tanrılar dünyasıyla iletişim sağlanmıştır. Agni, ateş tanrısı gökte şimşek ve güneş; yerde ocak tanrısıdır. İnsanların şefaataçisidir. Merhametlidir. Mihrabın mekânı, kutsal bir mekân haline gelmektedir. İşgal edilmemiş bir toprak parçası, henüz kaos'un akışkan ve hayalete benzer. Ancak insan, burayı işgal eder ve yerleşir; onu evrenin yaratılışının ayinsel bir tekrarıyla simgesel olarak kozmosa dönüştürmesi, bir nevi kozmogoniye eşdeğerdir. Tanrıların örnek eseri tekrarlanmıştır. Avusturalya göçebelerinde de Arunta kabilesi onların olacak toprağa sakız ağacı gövdesinden kutsal direk yapar, onu kanla birleştirerek diker. Bu direk, kozmik bir ekseni temsil eder. Bu kabile geleneklerine göre gökyüzü âlemi ile kutsal direk sayesinde iletişim kurabileceklerine inanmaktadırlar. İnsanî varoluş ancak gökyüzüyle bu sürekliliğiyle iletişim sayesinde mümkün olabilmektedir.

Keltler ve Germenler, hıristiyan oldukları döneme kadar bu kutsal temel direklerine yönelik Tapınmalarını muhafaza etmişlerdir. Horatius'tan Romalılarda, Rig vedadan Hind'de kozmik direk anlatılarına rastlıyoruz. Kanarya adalarında, İngiliz Kolombiyasında, Endonezya gibi birbirinden uzak kültürlerde de aynı şeyi görmekteyiz. Gökyüzünde samanyolu biçiminde görülen

Aksis mundi, ayinsel evde kutsal bir direk ile var kılınmıştır. 10-12 metre uzunluğunda olan bu direk, yarısından fazlası ayinsel evin çatısından dışarı çıkar ve bu direk, sedir ağacı gövdesinden yapılmıştır. Sedir ağacının kutsallığı ile ilgili, ileri derecelerdeki ritüellerimizde, karşılaşılacaktır. Kutsal bu eve kozmik anlamı işte bu direk vermekte; burada oturan yetişkinler topluluğuna katılmaya aday olanlar, Dünyanın merkezindeyim, Dünyanın temel direğinin yanındayım, diye ilân edilmektedir. Bir nevi bizim Doğudan Batıya, Güneyden Kuzeye ilân edilmemiz gibi.

Çok sayıda kültürde gerçek veya efsanevi dağlardan Dünyanın merkezi olarak söz edilmektedir. Hind'de Meru, İran'da Haraberezaiti Mezopotamya'da efsanevi dağ ülkeler tepesi, Filistin'de Garizim, İslâmi geleneğe göre de, Dünyanın en yüksek yeri Kâbe'dir. Hıristiyanlara göre ise, Kozmik dağın zirvesinde bulunan Golgotha'dır. Bütün inançlar, aynı kutsal duygu ile ifade edilen gökyüzüne en yakın yerde olmalarıdır. Ama, yeryüzü ile gökyüzü arasındaki en mükemmel bağı meydana getirmektir. Buna en güzel misâli, Bâbil Kulesi vermektir. Ziggurat, gerçeği söylemek gerekirse tam da kozmik bir dağ idi. Yedi katı, gezegenin yedi katına karşı gelmekteydi. Rahip, bu katları tırmanarak evrenin zirvesine ulaşmaktaydı. Bizdeki yedi basamaklı merdiveni hatırlatmaktadır. Cava'da

benzer bir simgecilikle karşılaşırız; muazzam Barabadur tapınağına tırmanan yolcu, vecd içindedir; en üst taraçaya ulaşır hacı olur, "Saf bölge"ye girer, profan âlemden kopar. Bugün bunu iç yolculuğumuzdaki yücelme, saflaşma ve içimizdeki özben ile kutsallığa erme olarak yapmaktayız, diyebiliriz.

MEKÂN KUTSALLIĞI

Asyanın birçok bölgesinde ve Bali'de, yeni bir yerleşim yeri kurmaya karar verince iki yolun birbirini kestiği doğal bir kavşak aranır. Merkezi noktadan itibaren inşa edilen kare, bir imago mundidir. Köyün dört kesime bölünmesine tekabül eder. Tıpkı bizim mâbedimiz gibi dört yöne hitap eder. Gine'deki Waropen de "erkekler evi", kentin ortasında bulunmaktadır. Bu evin damı, gökyüzünü temsil eder; dört duvarı da uzayın dört yönüne tekabül etmektedir. Ceran'da köyün kutsal taşı göğü simgelemekte ve onu tutan dört taş sütun, gökyüzünü tutan dört direğin eşdeğerleri olmaktadır. Bizim mâbedimizde de orta sütunlar aslında görünmeyeni iki dört sütun olup nurları yakılmadan toplantı başlayamaz. Algonkin ve Siyu Kabilelerinde de yetişkinler topluluğuna katılma törenlerinin yapıldığı kutsal kulübe, evreni temsil etmektedir. Bu kulübenin damı gökkubbeyi, döşemesi yeryüzünü, dört duvarı da kozmik mekânın dört yönünü simgeler. Demek ki, kutsal kulübenin inşai evrenin yaradılışını

tekrar ediyor. Orta Asyadan gelip İran'ın kuzey sınırı ile Kırım Yarımadası arasında MÖ 7. ile MS 2.yy. da hüküm süren İskitler'in, başlıca yönlerine doğrulmuş dört köşesinde dört kule olan kentleri olduğu; aynı şeyin Hun ve Türklerde de görüldüğü ve bu kuleli yapılara (İdiz eb, yani kutlu ev) dendiğini Esin, Zeki Velidi Togan'ın İSLAM ANSİKLOPE-DİSİ "Balasağın" maddesine istinaden ileri sürer. Görülen şu ki, çok aşırı derecede çeşitli kültürel bağlamların içinde hep aynı kozmolojik şemayı, aynı ayinsel senaryoyu buluyoruz.

Bir ev, tapınak vs. inşaatın hem bir hayat, hem bir ruha bürünmesi veya ona bir ruh verilmesini gerektirir. Bundan daha sonra da kurban verilmesi doğmuştur. Bizde de yeni bir mâbedin çalışmaya başlaması için ona herşeyden evvel bir meşale içinde ışık getirir.

Her mâbet, Evrenin kutsallaştırılmış imgesidir. Mâbedin kutsallığının her türden yeryüzü yozlaşmasından korunduğunu ve bunun sebebinin Tapınağın mimari plânının, tanrıların eseri olduğu ve buna bağlı olarak mâbedde, insanın Tanrının yakınında bulunduğu fikri oluşur. Mâbed, yozlaşması mümkün olmayan ruhani bir varoluştan yararlanır.

Nitekim, Yahova Musaya: "Birlik Teknesini tam size göstereceğim modele göre inşa edeceksiniz (Exodus XXV, 8-9)." Sülayman'ın

ilân ettiği de şudur: "Bana Çok Kutsal adına Tapınağı ve bir mihrabı, başında senin hazırladığın çok kutsal çadırın modeline göre inşa etmeni buyurdum (Bilgelik=Hakimler IX, 8)."

Hristiyanlık da aynı sembolizmayı sürdürmektedir. Kilisenin içinde dört kısmı dört ana yönü simgelemektedir. Kilisenin içi Evredir. Mihrab, Doğuda yer alan cennettir. Bizans Kilisesinde Tapınağın İmparatorluk kapısı aynı zamanda "Cennet Kapısı" olarak adlandırılmaktaydı.

Kutsal Mekân neyi ifade etmektedir? Kısaca inançlı kişi Dünyanın Merkezinde yer tutmuş olduğunu hisseder. Evrenin dört yöne doğru yayılmaya başladığı yerde oturduğunu hisseder. Aynı zamanda tanrılarla iletişim kurma olanağının olduğu yerde bulunduğunu hisseder. Bizde zaten toplanacağımız yeri ifadede meselâ falan vâdide bilinen hendedi noktada, demezmiyiz. Hakikati de pergelle gönyenin ortasında bulabiliriz.

Mademki bir mekânı iskân etmek, bir yere yerleşmek, dünyanın yaradılışını tekrarlamak ve böylece tanrıların eserini taklid etmektir. Bu mekânda varoluşsal bir kutsallık yaşamaktır.

ZAMAN KUTSALLIĞI

Yaradılışın efsanevi anında (in principio) Kozmos'u devreni olarak yeniden bulabilmesine olanak tanıyacak şey de Kutsal Zaman deneyimidir. Ancak böyle

zamanlarda iyilik ve güzelliğin kaynağını görebileceğiz. Düşüncelerimiz Ev.: Ul.: Mi.: dediğimiz Yüce Varlığa doğru yükselmeye başlamamız bu sebebledir şüphesiz.

Bir celseye katılmakla celse tarafından yeniden güncelleştirilen Efsanevî Zaman'la bütünleşerek olağan zamansal süreden çıkarız. Her manevi tören, ritüelikle çalışma zaman dilimi efsanevi bir geçmiş içinde "başlangıçta" meydana gelmiş olan kutsal bir olayın yeniden güncelleştirilmesidir. Bu arada "Ebediyet" ile bütünleştirilebilir nitelikte olan bir Kutsal Zaman'ı yakalayabiliriz. Zira burada geçen zaman E.U.M. adına başlatılır; yine onun' adını anarak bitirilir. Yani zaman parantez içine alınmıştır. Zaman insanın en derin varoluşsal boyutunu meydana getirir. Buradaki süre, dış âlemdeki zamandan bir kopuştur; bu duvarların içinde cereyan eden törensel zaman, simgesel olarak ögle vakti başlar gece yarısı biter; apayrı bir süredir. Celsede çalışmaya katılmış olan kişi, tanrısal eserlerin gerçekleştirildiği zamanın başlangıcındakini yeniden güncelleştirdiği ölçüde tanrıların çağdaşı olmaktadır. Ebedi bir şimdi tarafından oluşturulan köken'in, zamanını yeniden bulabilmektedir. Bir Hind Metni, Çatapatha Brahmana: "tanrıların başlangıçta yaptıklarını yapmak zorundayız" demektedir.

Kalbinin derinliğinden mesleğe bağlanmış kardeşler, iki cins

zaman içinde yaşarlar. En önemlisi olan Kutsal Zaman çevirisel, tersine dönebilir ve telâfi edilebilir bir zamanın paradoksal görüntüsü içinde kendini sunan bu zaman; ritüeller aracılığı ile devrevî olarak yeniden bütünleşilen bir cins, efsanevî ve ebedî şimdiki zamandır. Zaman karşısındaki bu tavır, inançlı kişiyi profan olandan ayırd etmeye yetmektedir. Kişiyi bazı bakımlardan "ebediyet" ile bütünleştirilebilir nitelikte olan kutsal bir zaman'ı yakalamaya çaba sarfetmek için ritüellerin ruhuna bilinçli olarak iştirak etmek şarttır.

Mekânı ve zamanı tanrısal bir modele dönüştürme şansını burada bulabilmekte olan, iyimser bir hayat görüşüne kavuşur; kutsalın ve hakikatin kaynağını duyumsamak sayesinde insanî varoluş ona ölümden kurtulmuş olarak görünecektir.

Buraya Kutsal Ev veya Mâbed desek de burası bir mikroevrendir; insanın bedeni de aslında öyledir. Hind düşüncesinde zaten ev-evren-insan bedeni özdeşliği sık sık kullanılmıştır. Beden, tıpkı evren gibi, omurgamız kozmik direkle, nefesimiz rüzgârla, kalbimiz dünyanın merkeziyle özdeşleştirilebilmektedir.

Niçin burada toplanmaktayız? Çünkü çağdaş insanın evi, kozmolojik değerlerini kaybetmiştir. Bedeni, her türden ruhânî anlamın dışına çıkmıştır. Kısaca modern insanlar için Kosmos cansız,

dilsiz birşey haline gelmiştir. Bu Kozmos, dış âlemden artık bize hiç bir mesaj aktarmamakta, hiç bir şifrenin taşıyıcısı olmamaktadır. Burada yüklendiğimiz güzel ve yücelmiş duygularla dış âleme döndüğümüzde onun ve orada mevcut canlı ve cansızların kutsallığını daha iyi anlayabilir oluyoruz. Buradayken herbirimizin evren gibi kutsallığını hissediyor; bu asil hislerle kalplerimizi dolduruyoruz. Burada yaşadığımız ritüellik bir nevi âyinler, tâ tefekkür hücrelerinden başlayıp geçiş, yükseliş sembolizmaları ile bir kez daha kendimizin insanî varoluşunun kendine özgü bir kavranışının ifadesini görüyoruz. İnsan bir kez doğmakla tamamlanmış olmuyor, ruhanî (tinsel) olarak bir ikinci kere daha doğması gerekiyor. Eksikli, rüşeym halindeki bir durumdan, mükemmel erişkin bir duruma geçiyor. Kısaca, insani varoluş tamamıyete bir dizi geçiş ayinleriyle, ritüelleriyle ulaşabiliyor, kâmil insan olabiliyor.

Yukarıda izahına çalıştığım uzun bir tarihi süreç içinde kutsal mekânlarla bizim toplandı mekânımız arasında bir çok benzerlikleri görmüş bulunuyoruz.

Toplantı mekânımıza bazen "bütün insanlar ve insanlık için mutluluk yuvası olacak bir ülkü mâbedi" veya "bâtıl inançlardan kurtulup olgunluğa ereceğimiz insanlık mâbedi" diyoruz veya "hiçbir ihtirasın giremeyeceği hak ve hakikatin ışığı altında toplanıyoruz" diyerek genelde Mâbed demekle herkesin ancak Yücelerin Yücesi huzurunda eşit olabileceğini; bir ve aynı seviyede bulunabileceğinin yegâne yeri Mâbed olacağını anlatmış oluyoruz. Şâyet insanın bedeni kutsal varlığın evi ise, Beyni bu Tapınağın kubbesi, kalbi de şüphesiz mihrabıdır. Pagodta, Sinagogda, Kilisede, Camide yanan mumlar, kandiller ve NUR'lar, dışımızı değil içimizi aydınlatmak içindir.

KAYNAKÇA

BATI MİTOLOJİSİ - JOSEPH CAMPBEL

ORTADOĞU MİTOLOJİSİ - SAMUEL HENRY HOOKE

TEVRAT

İMGELELER VE SİMGELER - MIRCEA ELIADE

KUTSAL VE DINDIŞI - MIRCEA ELIADE

KABALA - PERLE EPSTEIN

ESKİ TÜRKLERİN SANAT TARİHİ - DOĞAN KUBAN

RİTÜELLERİMİZ

LAİKLİK

(ZİYA UMUR K.'in FAZİLET MUH. LO.
21 KASIM 1989 TARİHLİ KONUŞMASI)

Hazırlayan: **Alpaslan DOĞUOĞLU K.**

NOT : Konuşma banttan aynen çözülmüş olup, bant kaydından fonetik olarak anlaşılabilen kelimeler anlaşıldığı gibi yazılmış ancak altları çizilmiştir, ayrıca sözcüklerin yanına parantez içinde Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'tan (Ferit Develioğlu, Doğu Matbaası, 1970) karşılıkları eklenmiştir.

Türkiye'de laiklik henüz çözülememiş hatta layiki ile anlaşılabilen memleketimizin en büyük problemlerinden birisi belki de birincisidir.

Ne tarif edilebilmiş ne de, tabii, bir sonuç yolu bulunmuştur. Fevkalade günlük bir iş olduğundan hakkında mutlaka bir şey söylemek icab ettiği kanaatiyle herkes gittikçe artan bir hızla bir şeyler söylüyor.

Laiklik din işlerini devlet işlerinden ayırmaktır, diyoruz ve ne olduğunu iyi anlamadığımız bu sözün arkasından ilâve ediyoruz laiklik vicedan hürriyeti, her isteyenin kendi kanaat ve dininde özgür olmasıdır. Laik devlet, teokratik devletin zıddıdır. Laiklik, medeniyettir. Laiklik fazilettir. Laiklik, asıl sahibi olan batıda din hürriyetidir. Laiklik, çok iyidir. Laiklik, adam olmaktadır.

Şuna bakın, bir kişi din devrimini de laiklik sürecinin bir savaşıdır diyor, bir panelde. Bu laf kalabalığı içinde laikliğin ne olduğunu anlamak nasıl mümkün olur? Ulusal harf inkılabı yerine harf devrimi veya harf dönüşümü diyerek savaşıma girerse laik olacak, yoksa teokratik kalmaya mahkumdur. Laikliğin yanlış tarifleri o kadar yerleşti ki dilimizden sökülüp atılmaları artık imkânsız hale geldi. Laiklikle ilgili bütün yazılarda laiklik teokrasisinin zıddı gibi görünmektedir.

Avrupa'da eskiden laisizm kilisenin idaresine din adamı olmayanların, yani laiklerin iştirakını sağlayan bir doktrin manasına gelirdi, modern manasında ise Avrupa'da laisistler dinle ilgilenmeyen bir karakter örneğine dair doktrin anlaşılır. Laiklik dini cemiyetle din işleri değil sivil cemiyetin dünya işleri değil, dini cemiyetle sivil cemiyetin birbirinden ayrılması prensibidir. Devlet hiçbir dini iktidarı kullanmaz, kiliseler hiçbir siyasi iktidarı kullanmaz, yani dinler arasında tarafsız devlet... Bu, 15. asrın sonlarında Ernest Lona'nın verdiği tarif, aslında laikliğin tarifini vermek bir hayli zor hatta imkânsız, gerek tarihin içinde gelişmesi gerekse çok yönlü olması sebebiyle tarifi pek mümkün olamıyor, her tarif bir köşesini gösteriyor ama tamamını kavramıyor, biz anlatmaya çalışacağız ki, dünyanın anladığı klasik laiklikle müslüman bir devlet için de anlatılmaya çalışılan laiklik arasında malesef bir münasebet yoktur.

Roma devletinin mirasçısı bir hıristiyan Avrupa'sının bulup koyduğu prensiplerle bir Türk müslüman devletinin meselelerini halletmek şöyle dursun kavrayıp anlamak bile zordur. Devletle dinin birbirinden ayrılması fikri, bütün Orta çağ boyunca Avrupa'da canlı kalmış imparatorluk-kilise ikiliğinin yarattığı bir düşüncedir.

İslamiyette devlet hayatıyla ferdin hayatı o kadar içiçedir ki ferdin hayatı devlet hayatından ayrılacak dediğiniz zaman müslümanın hayatını dininden ayırmış oluyoruz. Bu mantıkla yürüyecek olursak bir müslüman devlette laiklik dinsizliktir neticesine kolaylıkla varılır. Dinine bağlı bir insan, dinin kendisine yüklediği dogmalara riayet etmek ister, müslümana müslüman olma denmez, denemez.

Bizi bu sırada ilgilendiren laiklik meselesinde hıristiyanlar için bir sıkıntı yoktur. Hıristiyanlık zaten Allah'a ait olanı Allah'a, imparatora ait olanı imparatora verir mantığı ile yola çıkmış, insanların hıristiyanlık sıfatıyla dünya işlerinden uzak durabileceklerini başından itibaren söylemiştir. Laiklik yüzünden başı derde girmiş olan hıristiyan dini değil kilise adamları yani rahiplerdir.

Müslümanlıkta ise, dünya işlerine tealluk eden öyle kanunlar veya kaideler vardır ki, mümin bunlara bağlı kalmazsa müslümanlıktan uzaklaşacağını zannedecektir. Türkiye'nin laik olması Avrupa'da gör-

düğünüz laik olma değildir. Problemlerimiz Avrupa'nınkiler değildir. Onlar din adamlarını devlet işlerinden uzaklaştırmak istemişlerdir.

Çok gelişmiş büyümüş olan ruhban sınıfı işleri eline almaya devlet işlerini öbür dünya gailelerine çevirmeye çalışmakta idi. Türkiye'de böyle bir mesele yoktur, devletin işleri daima sivillerin elinde kalmıştır. Türkiye'de mesele, kaynağı ilâhi olan bir grubun tesiri altında çok uzun zaman yaşamış olmamızdır.

Bunun neticesi olarak biz laiklik diye dinin adamlarını değil dinin doğruları gibi yerleştirmiş olduğu bazı eskimiş örf ve âdetleri günlük hayatımızdan uzaklaştırmak mecburiyetindeyiz. Bu meseleleri görececek kabiliyette dini bilen ve öğreten bir insan ruhu yetiştirmek istememiz normaldir. İmam Hatip Okulları bu sebeple zaruri idi ancak bunlar hukuk değil din öğrenmeli idiler, din öğrenmelidirler, ayrıca meslekleri bakımından yalnız kendilerini ilgilendiren işlerle meşgul olmalıydılar yoksa doktorluk, mühendislik, hukukçuluk v.b. gibi işlerle değil.

Ali Fuat Başgil dinde hukuk yok sadece ahlâk var diyor, çünkü hukukun müeyyidesi devlettedir, diyor, hesap etmiyor ki o devletin temelinde müslümanlığın ana prensipleri bulunduğu müddetçe müeyyidenin kaynağı da dinin eline geçmiş olur; kaldı ki müslüman nezdinde dinin empoze ettiği ahlâk kaidesi hukuk demektir, ikisi de şeriattır. Vicdan hürriyeti, dinde müsamaha gibi laflar bir şey halletmezler, vicdan hürriyetinin bulunması için laikliğe ihtiyaç yok, cemiyette asgari bir fikir hürriyeti bulunması kâfidir.

Müsamahaya gelince, İslâmiyette müsamaha olmaz, benim inandığımdan başka doğru şey yoktur, benim inandığım doğru başka türlü inanan cehenneme gider diye bir nazariye içinde bir müsamaha aramak abestir. Bir müslüman müsamahalı olabilir; bu kendisine kalmış bir iştir, ama müslümanlık müsamahalı değildir. Aşırı bir misal olarak işte İran'daki Şii'leri göstermek mümkündür. Bunlarda hangi müsamaha aranabilir. İki yüz senedir takip ettiğimiz taklit metodunun uygulamaya sahalarından birisi olan laiklikten bahsediyoruz. Bu mevzu da bazen duyduğum Atatürk'ün kabul ettiği laiklik Türklere mahsus bir laikliktir Avrupa'nın katı din düşmanı laiklikle bir ilgisi yoktur gibi fikirleri dikkate almıyoruz. Laiklik Avrupa'da da din düşmanlığı değildir. Ve bunun ulusalı olmaz Türklere göre hukuk, Türklere göre mühendislik, Türklere göre demokrasi olmayacağı gibi Türklere göre laiklik de yoktur. Bu düşüncüyü öne süren arkadaşımın herhalde bu düşünceye başka bir isim vermesi lazım gelirdi, laiklik değil...

Önce şu mesele ile meşgul olmak istiyorum, kendimize mal ettiğimiz laiklik nerede, hangi fikri, içtimai ortam içinde doğdu. Bir hayat, bir

düşünce tarzı olan laiklik herhangi bir yerde meselâ Afrika'da veya Asya'da değil, Avrupa'da Gotik Romen kültürün yarattığı bir hıristiyan camiası içinde doğdu. Herşeyden evvel bu müessesenin doğmuş olduğu camianın sosyal ve kültürel şartlarını gözden uzak tutmamalıyız, ondan sonra kendi sosyal ve kültürel şartlarımıza göre bu müesseseyi bize mal edip edemeyeceğimizi sormalıyız. Bunları karşılaştırmadan kendimize göre bir laiklik yarattık dememiz abes olur.

Laiklik, bir devlet sistemi olduğuna göre eski çağdan gelen fikir ve sanat Avrupa'sını değil Roma İmparatorluğu'nun devamı olan politik manadaki Avrupa'yı ilgilendiriyor. Avrupa fikir ve sanat olarak Got kültürünün devlet ve hukuk olarak Roma İmparatorluğu'nun bir devamıdır. Bizim meşgul olduğumuz mesele insanların sosyal hayatını intizama sokan devlet ile ilgilidir. Roma'nın devleti o vakitler bilinen dünyanın bütün insanlarını bir tek idare altında toplayarak barış içinde yaşatmak düşüncesine dayanıyordu. Uzun asırlar süren bu mücadeleden sonra Roma'lılar bu düşünceyi milâdın ilk senelerinden itibaren tahakkuk ettirdikleri kanaatindeydiler. Pact Romana, Roma Barışını ilan etmişlerdi, Roma devleti içinde yaşayanlar arasında ciddi bir ihtilaf olmayacaktı. Bu düşünce bir ham hayal değildi, iki asırdan fazla müddetle Roma Devleti'nin idaresi altında yaşayan insanlar arasında ciddi bir kavga olmadı. İnsanlık tarihinin en uzun süren sükunet devri de bu iki asırdır. Sonraki asırlarda insanların birliğini temsil eden Roma Devleti fikri çok uzun müddet kaybolmadı.

Pact Romana, Roma Barışı sırasında Roma Devleti'nde yaşayan insanların dini putperestlikti. İmparatorluk içinde çok çeşitli kavimler yaşıyordu, her birinin hatta her ailenin kendine mahsus ilâhları vardı. Herkes komşunun ilâhına ve dinine hürmet ederdi. Herkesin ilâhı kendisine göre kendisi için en makbul ve en güzel olanıydı. Ta ki yeni bir düşünce tarzı insanların etnik hayatına hâkim olmaya başlayınca kadar, ki bu da hıristiyanlıktır. Fertlerin tabiatları üzerindeki tesirleri bakımından hıristiyan dininin dogmalarıyla müslüman dininin dogmaları arasında bir fark bulunduğu muhakkaktır. Fakat bu farkın izam edilmemesi icab eder, ister hıristiyan ister müslüman insanların kimisi açık fikirli müsamahalı kimisi dar görüşlü, yobaz, kimisi batıl itikatlara bağlı kimişi değil v.b. olabilir, demek istiyorum ki insanın tabiatı dinlerin değişmesiyle değişmez, zaten her kişinin dini %99'un çok üstünde ekseriyetle kendisine babasından veya ailesinden intikal eder, eğer bir hıristiyanla bir müslüman arasında inkar edilemeyecek bazı farklar görülüyorsa bunun sebebini o dinin manevî hatta ahlâki prensiplerine değil daha çok maddî yapısında ve organizasyonunda aramalıyız.

Hıristiyanların çok uzun asırlardan beri bir ruhban sınıfına sahip olmaları, onların gerek hususî hayatlarında gerek devlet işlerine katılma tarzlarında özel bir karakter vardır.

Avrupa'da Rönesans'tan bu yana en büyük sosyal meselelerden biri şuydu; insanların idaresi din adamlarının elinde mi olmalı yoksa sivil devletin adamları elinde mi?

Avrupa'da kökleri Rönesans'a dayanan uzun bir mücadeleden sonra Fransız inkılabının da tesiri ile devlet üstün çıktı ve din adamları yani ruhban sınıfı devlet idaresinden uzaklaştırıldı.

Türkiye'de mesele ilk ve sathi bakışla aynı şeydi. Din ve devlet işleri birbirinden ayrılmalıdır, diyoruz. Halbuki varılmak istenen netice aynı olsa bile, ki öyle olmadığı kanaatindeyim, iki tarafın bünyeleri birbirinden çok farklı olduğu için meseleleri de farklıdır. Avrupa'da mesele, devleti din adamlarının elinden almaktı, Türkiye'de -belki de bütün İslam devletlerinde- ise devleti dinin kaidelerinden arındırmaktır. Avrupa'da laik, din adamı olmayan sivil kişi demektir. Türkiye'de devlete müdahale edecek din adamı zaten yoktur. İmamla hocalar bir ruhban sınıfı teşkil etmezler hattâ bir sınıf değildirlere, bizim meselemiz tekrar ediyorum dinin içindeki dünya kaidelerinden devleti kurtarmaktır.

Biz Fransızlar'ın laiklikten anladıklarına bakarak bundan açık bir mana çıkaramadığımızdan, sonunda laiklik vicdan hürriyetidir deyip arkasından İslâm dini müsamahakârdır gibi doğru olmadıktan başka hiçbir şey halletmeyen bazı neticelere varıyoruz.

Eski Çağ'da ve Orta Çağ'da laiklik problemi, dolayısıyla tâbiri de yoktu. 16. asra kadar laik, rahip olmayan demektir. Eski Çağ'da milletin çok ilâhlı dini devletin hizmetinde hatta bir bakıma devletin emrindeydi. Bu sistem Sadri Maksudi Hoca'nın dediği gibi bir teokrasi değildir; Sezar'ın topizm denilen yani aynı adamın hem din reisi, hem de devlet reisi olması demektir. Dinin devletin işleyişine yardımcı olmaksızın başka bir rolü olamaz da... Din devlet çatışmasının düşünülemez olacak olduğu böyle bir yerde devlete laik demeye lüzum da yoktu.

İlk zamanlarda hıristiyanlık devlet işleriyle ilgisi olmadığını açık bir şekilde beyan ediyordu fakat hukuku ve ordusu olmayan bu din, bir müddet sonra hiyerarşik bir idare yapısı ihraz etti. Rahiplerden kurulu bu teşkilât içinde yaşamaya başladı. İnsanların tamamına hitap ettiğini söyleyen bu teşkilâtın devlet idaresini ele geçirmeye meyil etmesi normal ve kolaydı. Bütün Orta Çağ tarihi kilisenin devlete müdahale etmeye, ona hâkim olmaya çalışması yüküyle doludur. Rahip sınıfı devlet idaresine ortak hattâ hâkim olmaya çalıştı. Bir müddet için bunda başarılı olmasına da ramak kaldı.

11. asrın sonlarında Papa Grigorius o zamanın Roma-Germen İmparatoru olan Alman İmparatoru 4. Henri'yi afazoz ettiği için 4. Henri ondan özür dilemek zorunda kalmıştı. Hıristiyanlığın temelinde Hz. İsa'nın zaptedilmiş tedrisatı vardır, fakat İsa genç yaşında öldürülmüş, kurduğu hıristiyanlık dinini geride bıraktığı havariler geliştirmişti, çeşitli şehirlerde vaazlar vererek halkı hıristiyan olmaya davet eden havariler arasında bilhassa iki tanesi Paulos ile Pedrus faal oldular. Pedrus hıristiyanlığa teşkilât vermeye, dolayısıyla kiliseyi kurmaya muaffak oldu. Diğer hıristiyanlığı Roma İmparatorluğu içine dahil etti, hıristiyanlığı kabile dini olmaktan çıkarıp o zaman ki medeni dünyanın dini yaptı. Büyük ihtimalle hıristiyanlık Akdeniz Roma'sının dini olmasaydı o sırada Şarkta batıp çıkan diğer bir çok dinler gibi silinir giderdi.

Pedrus dinci yazarlarından Meta'nın sözünden hareket ederek kilisenin temelini atmıştır. Meta'nın incilinde şunlar vardır; İsa **Filipos'un Kayseriye** civarına geldiği zaman şakirtlerine (havarilerine) sordu, "ben ki âdem oğluyum, yani ilmi insanım, benim hakkımda halk ne diyor", onlar da dedi ki "bazıları senin vaftizci Yahya, bazıları İlyâ olduğunu bazıları da Eremiya veyahut Peygamlardan birisi olduğunu söylüyorlar" o da dedi ki, "ya siz kim olduğumu söylersiniz" Simion Petrus cevap verip dedi ki "sen Hayrullah'ın oğlu Mesih'sin". İsa celb olup ona dedi ki "ne mutlu sana Ey Yunus oğlu Simion, zira sana bunu ilham eden senin etin ve kanın değil göklerde olan babandır. Ben de sana derim ki sen Petrus'sun, ve bu kaya üzerinde bina edeceğim (Petrus kelime olarak kaya demektir. Rivayete göre bu ismi ona İsa verir). Ölü mekânının kapıları ona galip olmasınlar. Göklerin saltanatının anahtarlarını sana vereyim; yerde bağladığın şey, göklerde bağlanmış olsun ve yerde çözdüğün şey göklerde çözülmüş olsun". Hıristiyan ruhbaniyetinin ve Papa'lığın temelinde bu sözler var. İslamiyette ruhban sınıfı yoktur, çünkü; Muhammed vefat etmeden önce İslâmiyet'in tamamını bizzat tatbik etmiş söylenecek herşeyi söylemişti. Ayrıca kurduğu dini yine kendisinin bizzat kurduğu bir devlete teslim etmişti. Geri kalan tek şey bu devletin sağlam ellere emanet edilmesinden ibaretti, yani hilâfet demek istiyorum, dinî bir mesele değildir, bir devlet meselesidir, o şekilde halifelere devredilmiştir.

Hıristiyanlığın ise bir devleti yoktur, birbirleriyle temas kurabilmeleri, bir grup haline gelebilmeleri ve yaşayabilmeleri için bir teşkilâta sahip olmalıydılar, bu onların kiliseleridir. Her hıristiyan kendisini kilisenin bir üyesi olarak kabul eder, kiliseye girmek ise vaftiz ile mümkün olur. Kilisenin ilk zamanlarının hiyerarşisini tesbit etmek zordur, havarilerin kurduğu bu hiyerarşinin en üst katında piskopos onun aşağısında veya onun yanında ona yardımcı bir heyet -tezviterium heyeti- ve sonra diakonoslar gelir. Hiyerarşinin bu üst sınıfının ar-

kasından kadınlar da aynı gruba girerler, diakonisa olarak onlar kendilerini hayır işlerine adanmak isteyen, umumiyetle bakire bazen de iyi huylu olduklarını ispat etmiş olan bir takım dul kadınlardır. Paulos'un ifadesine göre kilisenin temel taşı İsa'dır. Onun vefatından sonra havariler bu temel üstüne bina etmişlerdir. Hıristiyanlar imar üzerine bu binanın aktif üyeleridir. Hıristiyanlığın ilk senelerinden beri malını, mülkünü, ailelerini terk ederek kendilerini Allah'a vakfeden dindarlarla yürümüştü, bu çeşit din adamlarına Türkçede verilen belli bir ad yoktur. "Monakus" veya "Monako" denilen bunların tarifi, dünya yani dünya nimetlerini terk ederek kendilerini Allah'a adanmış kişilerdir, biz bunlara ekseriya keşiş diyoruz. Dünyayı terk ederek çekildikleri yerler manastır. Keşişler "abe" sıfatını taşıyan bir çeşit papazın nezaretinde yaşarlar. Kendisini allah'a vakfetme fikri İsa'nın şu sözlerinden doğmaktaydı. Bir adam İsa'ya yaklaşmış;

-- Bütün emirlerini yerine getiriyorum, cennete gitmek için başka ne yapayım?

O da demiş ki;

-- Eğer mükemmel olmak istersen, git ve bütün varlığını sat, fakirlere ver bunlar gökte sana anahtar olacaktır. Sonra gel beni gör. Sonra dönüp inananlarına dedi ki; "Derenin iğne deliğinden geçmesi zengininin Allah saltanatına girmesinden daha kolaydır. Her kim benim ismim için evlerini veya kız, erkek kardeşlerini veya anasını, veya karısını, veya oğlunu, tarlalarını terk ederse yüz mislini alacak ve ebedî hayata varis olacaktır".

İkinci asırdan itibaren bazı hıristiyanlar varlıklarını terk etmeye başlamışlardır. Asıl manastır hayatı, çöllere çekilip riyazet içinde yaşayarak işkence ve çile çeken Mısır'lı Saddoas Osininis ile başlamıştır. Kısa zamanda Mısır çölleri bu gibi riyazet etmek isteyen inanlarla doldu. Beşinci asırda sayıları bir kaç bini bulmuştu, hemen hemen hiçbirisi rahip yani din adamı değil, sivil idiler; vakitlerinin çoğunu dua etmekle itikâfa çekilerek düşünmekle, el işleri yapmakla geçirirlerdi. Hayatlarını çalışarak kazanmalı idiler. Bazı defalar kendilerini korkunç çilelere, işkencelere tabi tuttukları da bilinir Kilikyalı San Simion, 20 seneden fazla zaman bir sırığın üzerinde yaşamış ve onun üstünde bir gün ölü bulunmuştu, tabii, ihtiyacını gidermek için inip çıkıyordu herhalde ama, hayatını onun üzerinde geçiriyordu.

Keşişlerin ekserisi hayatını ya mağaralarda ya mezarlarda, ya dağlarda şurda burda hücrelerinde kapalı olarak geçirirlerdi, bazıları da manastıra çekilirlerdi. Erkeklerin olduğu gibi kadınların da manastırları vardı, bu manastırların daha dördüncü asırdan itibaren konmaya başlanmış olan nizamnameleri vardır. İlk nizamnameyi koyan da Anado-

lu'da yaşayan San Bazileius idi. Kayseri'li bir rahipmiş. Ondan sonra ama en mühimi bunların, San Bazileius'un bu ortak nizamnamesine başka manastırlar da iştirak ettiler ve manastır hayatı Karadeniz'den Kapadokya'ya, doğunun her yanına evvelâ Anadolu sonra Mısır, Habeshistan civarlarına yayıldı. Bu nizamnameye uymak için yapılan yeniliklerden bir tanesi de cinsî hayattan feragat etmekte, kadınlar için de bu geçerliydi.

Şarktan, bu manastır hayatı süratle batıya intikal etti. Evvelâ alay konusu olmuştu, fakat kısa zaman sonra bütün İtalyan sahilleri manastırlarla doldu. Santagos Tilius gibi ve bilhassa manastırlar kurulmaya başladıktan iki yüz sene kadar sonra San Benediktus Monte Casino üzerindeki bir büyük manastırda kendi adamlarını topladı ve bu insanlar için bir nizamname yazdı. Bu nizamname, doğudakilerden daha yumuşak ve o kadar iyi yazılmıştı ki başka birçok manastırlar da bu nizamnameyi kabul ettiler.

İtalya yarımadasında tehlikeli savaşlar cereyan ederken bilhassa civarlarda **bogların ve logoyatların** hücumları sırasında, bunların hücumlarından usanmış olan kimseler, manastırlara girmeye, inzivaya çekilmeye başlamışlardır. Bu manastırda yaşayan insanların hayat tarzlarından bahsetmiyorum; ama bunlar çok ibadet, çok çalışma ile vakitlerini geçirirler, düşkün bir hayat sürerlerdi. Hıristiyanlıktaki riyazet yani ruhun galebesi için vücuda eziyet etmek, çile çıkarmak yüzündendir ki hıristiyanlar müslümanları, müslümanlar da hıristiyanları kolay kolay anlayamazlar.

Bütün insanların özellikle seçkin dindarların dünya nimetlerinden uzak yaşamaları lâzım geldiğine inanırlar. İslâmiyette mevlevîlik, bektâşîlik, rufailik, nakşibendilik gib bir takım tarikatların doğuşunda belki aynı düşünce vardır. Seçkin müslüman hayatı sürmek istemiştir belki bunlar. Fakat bunlar İslamiyette hiçbir otoriyete tabi tutulamadıkları için yollarından sapıp tereddi etmeye müsait olurlar. Bugün yasak edilmelerinin sebebi de budur, zaten İslâmiyette bu gibi tarikatların temelini teşkil etmek üzere Kur'an metni bulunduğunu zannetmiyorum. Aksine Kur'an'da bulunan tahribi suresi insanlara verilmiş olan nimetlerden kendilerini mahrum etmemelerini tavsiye etmektedir. Halbuki Müslümanlığın bütün şartlarına uyabilecek hakiki müslümanların sayısı da pek yüksek olmasa gerek. Fakat bunlar kendilerini müstesna kişiler olabileceği kanaatiyle inzivaya veya itikâfa çekilmeleri lâzım geldiğini düşünmezler. Aksine herkesin mükemmel müslüman olmalarını isterler yani imkânsız birşeyin arkasından koşmayı tercih ederler.

Hıristiyanlığın hâkim olması ile Eski Çağ tarihi kapanır. Milât'tan bir kaç asır evvel başlamış olan bir gelişme var. Hıristiyanlık'la bu geliş-

me son merhalesine ulaştı. İlk Çağ'ın dinine göre her devleti hattâ her aileyi himaye eden ayrı bir ilâh vardı. O devirlerde din, gerek hususi hayatın, gerekse kamu hayatının mutlak hakimiydi, devlet dini bir topluluk; kral ise, onun başındaki rahip idi. Roma'nın krallık devrindeki Reks, gerek askeri reisten ziyade dini reis idi, kâhinlerin en asili idi, gerek kamu hukukunda, gerekse özel hukukta son merci oydu çok eski devirlere ait olan bu telâkki yavaş yavaş kendiliğinden değişiyor, hıristiyanlığın ortaya çıkmasından dört beş asır öncesinden itibaren, yani 12 levha kanunu sıralarında veya biraz daha sonra din ile hukuk arasındaki sıkı bağ gevsemeye başlamıştır. O devirden itibaren Roma'da Yüs ile Fas yani insanın yaptığı hukukla ilâhların yaptığı hukuk arasında tefrik başlamıştır. O devirden itibaren artık insanları idare edecek olan hukuk artık insanlar tarafından yapılan hukuktur, din hukuku dini meselelere karışır, tabi bu yavaş bir gelişmedir.

Etizen halk tabakalarının gayretleri:

Eski rahipler sınıfının zayıflaması, filozofların fikir sahasına getirdikleri yenilikler, bütün bunlar eski insan topluluklarına hâkim olan prensipleri yavaş yavaş yıkmaktaydılar. Eski din insanlar arasında inandırıcılığını kaybetmiş idi. Hukuk, devlet idaresi, ahlâk prensipleri din kaidelerinden uzaklaşmakta idiler. Fakat bütün bunlar daha ziyade eski dine karşı duyulan ilgisizlikten ileri geliyordu. Gerek hukukun, gerekse devlet idaresinin dinden uzaklaşarak müstakil hale gelmeleri insanların eski dine karşı duydukları imanın zayıflamasından dır. Eski dinin putperest dinin ne bir sistemi ne de bir felsefesi vardı, onun için insanları rahatsız ediyordu, insanları bir araya toplayacak bir mukaddes kitapları da yoktu.

Doğu taraflarında ise, yeni arayışlar vardı. Güneş ilâh dini, Mısır, Suriye ve Filistin'de tek Allah'lı dinlere doğru bir eğilim vardı. Hıristiyanlığın gelmesi ile dini duygular yeniden hem de eskisinden daha büyük bir kuvvetle canlandı. Yalnız bu defaki dinin, yani Hıristiyanlığın, evvelkinden hatta evvelki dinlerin hepsinden farklı bir tarafı vardı. Eski dinlerde her devletin hatta her ailenin bir ilâhı olmasına mukabil şimdi bütün insanların yekûnuna müşterek olan bir Allah var. İnsanın ve dünyanın üzerinde görülmeyen bir varlığa sahip. Bundan evvel Yunanistan'da ve İtalya'da din, üzerinde düşünülmeden yapılan ayinlerden ibaretti. Nesilden nesile aynı hareketler ve aynı sözler tekrarlana tekrarlana gelmiş artık manalarını kaybetmiş kelimelerden ibaret kalmışlardı. Halbuki şimdi gelen yeni din, yani Hıristiyanlık, imanın vafsettiği bir sürü fikre ve hattâ dogmaya dayanıyor. Bu bir dış görünüş değil, bir madde değil, bir materyal değil bir ruhtur, manevi bir şeydir. Hıristiyanlık Allah'a tapmanın şeklini ve mahiyetini değişirmiştir. Bu din hiçbir devletin, hiçbir ailenin hatta milletin dini değil-

dir. İnsanlığın tamamına hitap ediyordu, ısrarla söylediği şeydu; Gidin bütün insanlara bu dini talim edin, öğretin, Eski devrin insanları ise Yahudiler gibi düşünürlerdi. Allah dinini yalnız seçtiği kavime gönderir, bunun başkalarına öğretilmesini istemez. Her kavim kendi dinini bir sır gibi saklı tutar. Nasıl ki Yunanlılarda, Romalılarda kendi dinlerinin yalnız kendilerine ait olduğunu söylerlerdi. Halbuki Hıristiyanların Allah'ına göre insanlar arasında fark yoktur. Hıristiyanlıktan önceki dört beş asırdan beri dinin dar çerçevelerinden kurtulmak gayreti zaten doğmuştu, uzun süren bir tevekkül gelişmesinin sonunda Hıristiyanlık insanların bütününe ait bir Allah vermekteydi. Bu din nazarında yabancı yoktu. Mâbet Allah'a inanan herkese açık, ibadet gizli değil, kurallar dogmalar gizlilik şöyle dursun, herkese talim edilmeli, öğretilmeliydi.

Hıristiyanlık bir ruhtur, İncilin ifadesine göre bu ruh, kapalı kutuda saklanmamalıdır. Bunun neticesi olarak kavimler ve devletler arasındaki münasebetlerde kin ve nefret olmamalıdır. Yabancı veya düşman, kim olursa olsun, adâlet ve müsamaha mecburiyeti vardır. Ne asil, ne Yahudi, ne sünnetli, ne sünnetsiz, ne barbar, ne şu, ne bu, insanlar arasında fark yoktur.

Devletin idaresine gelince, Hıristiyanlık bu işi kökünden değiştirmiştir, çünkü devletle meşgul olmamıştır. Eski devirlerde her kavmin ilâhı kendi kavmini idare ederdi. İşte teokrasi budur ve o zaman hâkimdi. Çünkü yapılacak işlerin emirlerini veren o, yani Allah'ın bizzat kendisiydi. Millat'tan dört beş asır evvelinden başlayıp Hıristiyanlıkla neticelenen gelişmenin sonunda İsa kendi devletinin, yani İlâhi devletin bu dünyada olmadığını öğretti, dini devlet idaresinden ayırdı. Din bir dünya işi olmadığı için dünyanın işlerine müdahale etmeyecekti. İsa'nın devamlı tekrar edilen sözünür*manası budur. "Kaiser'e ait olanı Kaiser'e, Allah'a ait olanı Allah'a verin." Din Allah demek değildir. Din devlet demek değildir. Devletin reisine itaat edilir, fakat bu ondan kurtulmak içindir ve Allah'a itaat etmek gibi değildir.

Zihniyet farkına işaret olmak üzere, meselâ bizde yemin, din ve devlet üzerine yapılır, yani ikisi birbirine o kadar yakın görülür ki yemin eden insan din ve devlet diye başlar.

Hıristiyanlık doğduktan sonra en az üç hatta dört asır boyunca devletin tamamen dışında kaldı. Devletin himayesini istememekten başka devletle mücadele bile etti, zaten hıristiyanlıktan önceki üç dört asır boyunca da bu yolda bir düşünce görülmüştü. Bu uzun müddet içinde din idaresi ile devlet idaresi arasında bir mesafe yoktur. Bütün bu asırların insanlar üzerine yerleştirmiş olduğu, din ve devlet ayrı şeylerdir zihniyeti o kadar kuvvetli oldu ki sonra ki asırlarda ki bu da hıristiyanlıktan bir müddet sonra başlamıştır, yani dokuzuncu ve onuncu asır-

lardan itibaren sonraki asırlarda çok gelişen ruhban sınıfının hiç olmazsa bir kısmının aradaki bin seneyi aşan mesafeyi kaldırarak devlete tahakküm etmek istemesi bir netice vermedi. Zaten Orta Çağ'ın uzun süren bu mücadelesi, bir din devlet mücadelesi değil bir kilise devlet mücadelesi olmuştu.

Kilise, on onbirinci asırdan itibaren, üç dört asır süren bütün gayretlerine rağmen devlete hâkim vaziyete gelememi. Hristiyan dini dünyaya yeni bir hukuk anlayışı getirmiyordu. Bu sebeple putperest Roma devletinin yaratmış olduğu hukuk müesseselerini bir vukuat göstermeden rahatça aynen kabul ediyordu. Prensipleri kilise Roma hukukuna göre yaşar yani Roma hukukunun prensipleri aynı zamanda kilise altında yaşayan insanların da hukuk prensipleridir.

Böylece Roma devleti, kadrolarını muhafaza ederek hayatiyetini devam ettirdi, kilise ile devlet arasındaki mücadeleye rağmen, Orta Çağ'da ve Modern Çağ'larda devlet kilise içinde hiçbir zaman tamamen erimedi. Kilise, devleti amiyane deyişle yutmadı. Orta Çağ'ın olsun, sonraki devirlerin olsun, daima Roma Devlet'inin bir mirasçısı olan Avrupa devletleri Hıristiyanlık'la ne kadar yoğrulmuş olursa olsunlar, kiliseden ayrı bir kuvvet olduklarını daima hissettiler: yani din devlet, üzerinde bir tahakküm kuramadı. Bu asırlardaki Papa'nın kuvvetine rağmen... Eğer devletin kökleri Roma devleti'nde olmasaydı Orta Çağ'da kilise ile devlet tamamen birbirleri içinde eriyebilir, sonunda devlet dine hâkim olamayabilirdi, aksine din devlete, hâkim vaziyete gelebilirdi. O zaman modern asırlarda gördüğümüz din ile devlet ayrılığı telakkisini hâkim tutan laiklik nazariyesinin gelişmesi hatta doğması şüpheli olurdu.

İslâm devletleri ile Hıristiyan devletleri arasındaki büyük fark da buradadır. İslâmiyet dinden başka yahut dinle birlikte bir de hukuk ve devlet telakkisi getirmiştir. Kendi hukuku ve kendi devleti ile beraber doğmuştu. Buna benzer bir şeyi İncil'de bulmak mümkün değildir. Hatta İslamiyet'te bir hukuk nizamından daha fazla her nevi haklar, örfler, âdetler, her türlü yaşayış, kaideler dinden ayrılmaz bir vaziyette görülür. Dogna denilen din kaidelerine dokunmadan hiç bir şeye dokunmak mümkün değildir. Halbuki dinde bulunan bütün hususi hukuk, devlet anlayışından başka, örfler, âdaletler yani insanların bu dünyada yaşamasını sağlayacak kaideler o zaman çok iptidai olan bir cemiyet için 1400 hattâ 2000 sene evvelki bir cemiyetin içinde teşekkül etmişti, sünnet, haç, kurban bunlar İslamiyet'ten de çok daha eski olan bir takım âdetlerdi. Bu bakımdan İslâm zihniyetini modern hayatın ihtiyaçlarına iltifat ettirmek insan gücünün üstünde bir gayret istemektedir. Bir müslüman cemiyetinin içinde dine tahsis edilecek ayrı bir yeri bulmak hakikaten müşküldür, çünkü bu dinin dünya hayatı

içinde ayrı bir yeri yoktur. Hayatın her yerinde birden mevcuttur. Yine Renan'nun bir sözünü hatırlamak gerekirse din hem hiçbir yerde değildir, hem her yerdedir. Bu bir gerçektir. İyiki böyledir, bu gerçeği Türkiye hariç diğer müslüman devletleri görmektedirler. Onun için Türkiye'nin dışındaki müslüman devletleri Avrupa hayatının dışında ayrı bir dünya teşkil ederler. Kendilerine göre bir hayat tarzı ile bildiklerine bir düşünür ve zannederler. Maalesef bu düşünce onların zenginliklerine şu petrole dayanan zenginliğe istinat ediyor. Fakat kanaatimce hesap edilmiyor ki kültürden mahrum olan bu zenginlik geçicidir.

Rönesans'tan itibaren Avrupa'da devlet kendi idaresini sivillere teslim ederek din adamlarını dünya hayatının dışına çıkarmaya muaffak oldu. Uzun süren bir mücadelenin sonunda elde ettikleri başarıya lakiklik dediler. Bu rahip olmayan kimselerin devleti, dolayısıyla dine bağlı olmayan kimselerin devleti ve buna bağlı olarak o devlet içinde yaşayan insanların eğitim ve tedrisatını ellerine almaları demektir.

Biz de aynı şeyi yapalım dedik, burda bizim bakımımızdan ihmal edemeyeceğimiz bilhassa iki hadise var; daha başka faktörler de var, burda herşeye temas etmiyorum ama bilhassa iki hadise.

Evvêlâ Müslümanlığın doğup yayıldığı yerlerde Roma devleti gibi bir devlet geleneği yoktur. Hıristiyanlar hazır buldukları bir devletin içine yerleşmişlerdi. Müslümanlık dininde Hıristiyanlık'ta olmayan bir şey hukukla harp kaideleri vardı. İslâmiyet'in kuracağı devlet yapısının bu kaidelere göre inşa edilmesi lâzımdı. Kendi koymuş kaidelerini, zaten İslâmiyet'in doğduğu muhit tasavvur edilmeyecek kadar geri olan bir cemiyetti. Ve din yani İslâmiyet o devrin devletine müdahale etti, daha doğrusu müslüman devlet zaten İslamiyet'in içinde doğdu. İslâmiyet bu devletin nizamını bizzat kendisi koymuştu, içinde doğduğu şartlara göre başka türlü olamazdı. İslamiyet gelene kadar orada devlet halinde yaşama değil, birlikte yaşama fikri bile yoktu. Çölde yaşayan bedeviler vardı. Devletin hukuku, kamu hukuku İslâmiyet'in içindedir. Yarattığı zihniyet de ona göredir. Vergi değil zekat almayı düşündür. Geliri gaza ve seriyelerdedir. Ancak diğer bir hukuk meselesi var ki halledilmesi daha da zor. Hıristiyanlık o devrin en mükemmel hayat şartları içinde yaşayan bir Roma cemiyeti içinde geliyor. Roma zihniyetine onların öğretebileceği, katabileceği bir şey yoktur. Halbuki İslâmiyet vahşi denebilecek insanların dini idi. İnsanların hususi hukukuna da yani dünya üzerindeki günlük hayatına da hâkim olmaya mecburdu. Zamanın cahil insanlarına en basit şekliyle yaşamayı yemek, içmek, yıkanmak, yatmak, kalkmak, defî-hacet yapmak, çünkü Peygamber'in odasına önüne gelip çişini yapan pek çoktu o sıralarda, bunlara her şeyi öğretmek gerekiyordu. Bütün bunları gerekiyorsa zorla öğretmek lâzımdı. En iyi çare bu usulleri değiştirilmesi mümkün olmayan kalıplara sokmak yani dogma haline getirmekti. Yıkanmak-

tan evlilik zaruretlerine kadar sakaldan tırnağa kadar her şey dogma dir. Ya Kuran'in emridir ya da Peygamber'in sünnetidir.

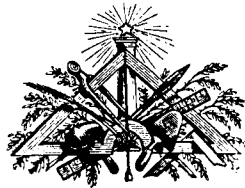
İbadet'in sayısı, saatleri, insanların giyim kuşam, yasak yemekler, ticaret hayatı, faiz, kadın erkek münasebetleri, evlilik, miras bütün bunlar dogmalarla tesbit edilmiştir. İnsanların yaptığı beşeri bir hukuka uyarak yaşamayı zaruret sayan bir cemiyette yani bugünkü Türkiye'de İslâm hukukunun empoze ettiği bu dogmalara nasıl uyulacak? Daha bir sürü işler var ki, eski bir zamanın şartları herhalde bunlara elverişli değildi, bunlar bugünün şartlarına nasıl temlik edilecek, temlik edilemezse nasıl müslüman olarak yaşanacak? Bütün bunlara bakmadan, aydın olduğunu söyleyen entellektüellerimiz nasıl olup da hem müslüman, hem laik, vicdan hürriyetine müsamahalı ve daha başka şeyleri iddia edebilirler. Cumhuriyet Türkiye'si bu dini devletten ayırmak istedi diyoruz. Avrupa'daki laiklik hareketine hiç benzemeyen bu harekete de laiklik dendi. Birbirinden çok farklı iki statüsü (durumu) aynı kelime ile ifade ederek aynı hal çaresini, aynı solüsyonu bu ikisine de uygulamak gayreti namütenahi karşıtlamalar çıkardı ve daha da çıkaracaktır. Şayet meşhur düşünürlerimizden olan Niyazi Berkes, "İşte ben bizimkine laiklik değil, çağdaşlaşma diyorum" mantığı ile işin içinden çıkacağını düşünmüşse hakikaten safiyane bir düşünce içine girmiştir. Kelimeyi değiştirmek, olan bir şeyi değiştirmez. Bu çağdaşlaşma lâfı da zaten, İngiltere'de bu bizim anladığımız laiklik diye bir şey yok, çünkü onların kilisesi, müstakil kilise ayrı bir kilise değil. Halledilmesi gereken mesele iki tarafta, Hristiyan Avrupa'da ve Müslüman Türkiye'de başka başka şeyler.

Hristiyan devletler dinlerindeki ruhban teşkilâtı ile karşı karşıya gelmişlerdir. Onların çok uzun asırlarca süren eski bir devlet gelenekleri vardır. Bütün Avrupa kendilerini az veya çok, şu veya bu şekilde eski Roma'nın mirasçısı sayıyordu. Halâ öyledir. Uzun bir mücadeleden sonra devleti rahiplerin müdahalesinden tamamen ayırdılar. Bunun dindarlıkla veya dinsizlikle bir alâkası yoktur. Müslüman devlet olan Türkiye'nin ne karşısında ne de içinde ruhban sınıfı, din adamı teşkilâtı yok, fakat hem karşısında hem içinde dinin dogmaları var. Bunlarla ortaya çıkıldığı vakit, dinle devleti birbirinden ayırmak gibi basit bir şekilde tarif edilen bir laiklikle ortaya çıkıldığında, mesele halledilmiş olmuyor, hatta varedilmiş bile olmuyor. Laiklik kelimesi, tamamen mana değiştirip herkesin din ve imanında müsamaha demek olduğu şeklinde tefsir ediliyor. Böyle bir teahhüt neticesinde tamamen anlaşılan şudur, laiklik aynı dinden olan kimselerin bir hayat sistemidir. Meselâ Fransa'da, Fransa laik devlettir demek Fransa'da hiç kimse yahudinin veya müslümanın dini inançlarına karışmaz, demek de gildir. İnsanların birbirlerinin imanlarına karışmaması devletin bü-

tün dinleri eşit saymasındandır. Bu bir vicdan hürriyeti değil, sadece fikir hürriyetidir. Laiklik burada değildir.

İşte Türkiye'de ne kadar kanun koyarsanız koyun, devlet dinlere eşitlik prensibini uygulayamıyor. Bunun kabahatini şahıslarda bulmak da doğru değildir, öyle bir tazyik vardır ki o şahısların arkasında böyle hareket etmeye mecbur kalmaktadır. Denir ki 1940'a kadar 1950'ye kadar laiklik Türkiye'de yürüdü de ondan sonra yürümedi. Laiklik 1950'ye kadar yürümedi, 1950'ye kadar kimse konuşmadı. Mesele bundan ibaret. Din vicdan işi değil, bir iman işidir. Bunların ikisi birbirinden farklı. İnsanların imanına da karışmak mümkün değildir. İsteseniz bile karışamazsınız. Şu veya bu dine malik olmak, hıristiyan veya müslüman olmak bu bir vicdan işi olabilir ama dindar olmanın bu vicdanla alakası yoktur. Dindar olmak iman etmek demektir. Bunun akılla da bir ilişkisi yoktur. İmanda akıl değil dogmalar vardır. Din bir vicdan meselesidir diyerek, sonra laiklik buna dayanır demek neyi halledebilir. Din bir yandan iman işi diğer yandan da ibadet işidir. Geri kalmış bir devlet ibadet işine karışabilir, ama iman işine nasıl karışabilir. Laiklik **muhakkak ki hıristiyanlık devlet işidir**, ve biz bu meselede hıristiyanlık ve müslümanlığı aynı şey gibi görmekteyiz. Halbuki nasıl ki Yahudilik devlet diye bir problem olmaz, Müslümanlık devlet diye bir şey de olmaz. Biz bu fikrimizi belirtmek için ne dogmalarına ne de felsefesine yani teolojik esaslarına temas etmiyoruz, etmedik de. Biz dünya üzerinde yaşayan insanların, fani varlıkların hayatlarından bahsediyoruz. Bu iki din arasında bir ibadet farkı var ki ona hiç temas etmiyoruz, bizim için hakikaten içinden çıkılmaz bir mesele.

Şimdi, Aziz Kardeşlerim, ben bu konuşmayı yaptım. Bu konuşma din konusunda yapılacak bir çalışmanın mahsulü değildir. Ben bununla öteden beri meşgul olduğum için bu meseleyle, bu konuşmayı burada yaptık, istemeyerek çünkü bunun arkasından kardeşlerimin benim hakkımda ne düşüneceklerini bilmiyorum, ve bu vardığım neticelere de memnuniyetle varmadım. Ama başka bir neticeye varamayınca bu kanaatimi ifade etmek mecburiyetindeydim. Şimdi acaba kardeşlerim benim için ne düşünüyorlar, belki burda onu söyleyecekler, söylesinler. Belki aldaniyorum, birisi aldandığımı gösterecek olursa ona çok minnettar olurum. Teşekkür ediyorum.



LANDMARKLAR NELERDİR?

Raşid TEMEL

Landmarkların Masonlukta en ön plânda bir yeri vardır. Hem bilinmesinde hem de uygulanmasında gerekli anlayışın titizlikle gösterilmesi, bütün Masonlar için kaçınılmaz bir görevidir.

Masonlukta landmark, diye bir şeyin varlığından haberi olmayan veya buna kafasını yormayan bir kardeşin Masonluğu eksiktir.

Landmarklar, somut birşey değildir. İngilizce land (toprak) ve mark (işaret) kelimelerinin birleşmesinden meydana gelmiştir.

Masonluk tarihinde landmarklara ait ilk söz, 1720 yılında İngiltere Büyük Locası büyük üstadı George Payne tarafından derlenen genel tüzük içinde geçmektedir. Şöyleki:

"Her büyük loca, Masonluğun çıkarları ve bunlardan gereği gibi yararlanması için yasalar ve tüzükler yapmaya ve bunları değiştirmeye yapısında bulunan kudret ve yetkiye sahiptir. Ancak bu iş yapılırken landmarkların dikkatle korunması şarttır." İşte, landmark sözü ilk defa burada ortaya atılıyor.

İngiltere büyük locası landmark tâbirini bu şekilde kullanmış olmasına rağmen, landmarkları resmen tarif etmeye, veya bunların neler olduğunu saptamaya hiçbir zaman girişmemiştir.

18. yüzyıl, yani 1700 lerin Masonları, landmarklar üzerine ağızlarını açmamışlardır; bu konuda ne düşündükleri de bilinmemektedir. Ama 19. yüzyıldan günümüze kadar en ileri gelen Mason otoritelerinin bir çoklarının görüşleri bilinmektedir. Landmark tâbiri, 1720 yılında ortaya atılmış olmasına rağmen 1858 e kadar, yani 138 yıl kimse bu konuya değinmemiştir. Ama 1858 den zamanımıza kadar ise, bir çok Mason yazar bu konuda görüşlerini bol bol açıklamışlardır.

Bu kadar önemli olduğunda herkesin birleştiği bu landmarkların neler olduğunu anlayabilmek için, evvelâ tariflerinin bilinmesi lâzımdır. Ancak o zaman bunların neler olabileceğinin yanıtını herkes kendi açısından verebilme imkânına sahip olacaktır. Şimdi landmarkların tariflerini verirken 20. yüzyıl Masonlarının görüşlerini de 19. yüzyılınkilere katacağız.

1861 de New York büyük locası üstadı John Simons'ın landmark tarifi genel kabul görmüştür. Onun tarifi şöyledir: "Yasa olarak yazılmış veya yazılmamış olsun, hatırlanmayacak kadar eski zamanlarda var olan çalışma il-

keleri, landmark olarak kabul edilmiştir. Bunlar Masonluğun şekil ve ruhuna uygun olarak tanınmışlar ve büyük bir çoğunluk bunların hiç bir suretle değiştirilmeyeceği üzerine anlaşmışlardır. Her Mason bunları en ciddi bir şekilde değişmez ve tam olarak korumakla yükümlüdür."

Şimdi 20. yüzyıl Masonlarından meşhur Bernard Jones, bakın bu tarif için ne diyor: "Hatırlanmayacak kadar eski zamanlarda var olduğu kanıtlanmış âdetler, yöntemler, ilkeler, an'aneler ve görüşlere herhangi bir kardeş herkesin onayına güvenerek eski olmayan âdetleri de katmaya girişse bile, kesinlikle iddia olunabilir ki, bütün Dünya Masonları bir araya gelse ve bir inanış üzerinde topluca anlaşmış olsalarda, bu şekilde yeni bir landmark yaratamazlar. Bir landmark yeniden bulunabilir, lâkin yaratılamaz; değiştirilemez, islah edilemez, düzeltilemez ve nihayet kaldırılamaz. Böylece bütün Dünya Masonları topluluğu bir landmark yaratamadıkları gibi bir tanesini de yok edemezler. " Neden yaratamazlar? Çünkü zaten var olan şey yaratılamaz. Yani landmarklar kimse tarafından meydana getirilmemiştir, onlar çok eskiden de şimdide zaten vardılar.

Axel Poignant ise, Quatuor Coronati locasında landmarkları şöyle tarif etmektedir: "Masonluğun temel bir parçası olan ve onun kimliğini bozmadan değiştirilemeyen bir şey." Masonluğun tari-

fini de hatırlayalım. Alegori perdesi arkasına gizlenmiş, sembollerle tarif edilen kendine has bir ahlâk sistemi.

Axel, mesleğin her ilkesini bir landmark olduğu inancında olup, öğretmen bir alegori veya tarif eden bir sembolin landmark olduğunu kabul etmektedir. Bir landmarkın alegori perdesi arkasına gizlenmiş ve sembollerle tarif edilmiş olmayıp, Masonluğun kendine has ahlâk sisteminin bir parçası olduğunu ileri sürmektedir. Yani alegori ve sembollerin bize verdiği bilgi ve anlamı landmark olarak kabul ediyor. Örneğin sembollerimizden gönye ve şakul birer landmark değillerdir. Ama onların anlamı olan erdem ve doğruluk, birer landmarktır. Nitekim erdem ve doğruluk Masonluktan gitti mi, ortada Masonluk diye bir şey kalmaz.

Yine Bernard Jones bu konuda şöyle diyor: "Bazı ayrıntılarıyla hayali gözüken bu görüş, eleştirilerle karşılaşmış olmasına rağmen, anlayışlı bir düşüncenin cesaretle ortaya atılmasıdır ki, bir çok kitaplarda uzun listeler halinde verilen ve bir çok büyük localarda kabul edilen landmarklara kıyasla çağımıza daha uygundur."

Şimdi bu tarifleri verdikten sonra günümüzün yetkili otoriteleri tarafından verilen tariflerin bir özetini çıkarmak istiyorum. Onlar da şunlardır: 1- Yol gösterici, köklü ve kendine has nitelikler;

2- Dönülmesi mümkün olmayan yol gösterici prensipler; 3- Masonluğun Dünya çapında yasaları; 4- Mutlak surette elzem görülen seremoniler, kurallar ve yasalar; 5- Hatırlanamayacak kadar eskiye dayanan Dünya çapında gelenekler ve âdetler.

Landmarklar, Masonluğun kökünü meydana getiren esaslardır ki bunların bir tanesinin ortadan kaldırılması halinde Masonluk diye birşey kalmaz. Bu köklü esasların hepsi birer landmarktır. Bütün bu landmarkların toplamı ise, Masonluğun bedenini meydana getirir. Bunlar hiçbir suretle değiştirilemez. Bu nedenle Masonlukta esaslı değişikliklere kalkmak iyi karşılanmaz. Ama müessesenin muvazenesi açısından ufak değişiklikler yapmak mümkündür. Tabii bu işi yaparken landmarklara karşı çıkmamaya çok dikkat edilmelidir. Yapılan bu işin uygunluk derecesinin tayini veya ne kadar akıl ve hikmete dayandığı ise, bilhassa dikkat edilmesi icabeden başka bir sorudur.

Landmarklar, Masonluğun geçmeyeceği sınırları tayin eden bir bekçidir. Masonluk bütün çalışmalarını bu sınırların dışına çıkmadan yapmaya mecburdur.

Bu tarifleri yaptıktan sonra şimdi Landmarkların neler olabileceğini araştırabiliriz. Her Masonunun Landmarklara uymakla yükümlü olduğu bilinmektedir. Öyleyse bunlar nelerdir? Otorite-

ye dayanan bir tarifi olmadığı gibi İngiltere büyük locası onları saptamamış ve akıllıca davranarak tarif de etmemiştir. Şimdi tekrar Bernard Jones'a dönelim; çok güzel anlattığı bir yönü izleyelim: "Eğer landmarklar sınırlı ve kesin anlamlara bağlanarak bir yasa ile kabul edilmiş olsalardı, yasayı yapanlar onu yaptıkları gibi değiştirebilirlerdi de. Ama landmarklar değişmez. Öyle ise, İngiltere büyük locasının görüşünü açıklamadığı ve tecrübeli Masonların ihtiyatla karşıladıkları bir konuyu kimsenin dogmalara bağlaması mümkün görülmemektedir. Genel uygulamada kendi koyduğumuz âdetlerin, yöntemlerin ve landmarkların bir araya toplanarak, bunların hepsinin aynı şey olduğu farz edilmektedir. Bu da doğru değildir, çünkü tariflere uymaz."

Birçok kıymetli Masonlar, kendilerine göre landmark saydıkları şeylerin listesini yapmışlardır. Bazı büyük localar da bunları olduğu gibi kabul etmişlerdir. Bunlardan biri de meşhur Amerikalı Mason ve zamanımıza kadar birçok baskıları yapılan Masonik Ansiklopedinin müellifi olan Albert Mackey'e aittir. Onun 25 maddelik bir listesi vardır. Bu liste düşünmeye yönelme açısından yararlı olmasına rağmen, genel bir uyum sağlama açısından çok zayıftır. Eski yazarlar, bu listeden doğru ve gerçek olarak bahsederler ise de geçen yüzyılın ortalarından bu yana insan aklı çok yol almıştır.

Albert Mackey ile aynı zamanlarda yaşamış diğer çok büyük bir Amerikan Masonu olan, yine bir Albert, yani Albert Pike, bu 25 landmarklık listeyi eleştirmiş ve ancak içinden birkaç tanesinin landmark olarak kabul edilebileceğini meydana çıkarmıştır. Şimdi eleştirilen maddelerden bir örnek verelim: "Madde-22 Bütün insanlar Allahın nazarında eşittir." Albert Pike buna karşı diyor ki: "Bütün insanların Allahın nazarında eşit olması, Masonik bir landmark değildir. Bu, Allahın insanların muayyen bir şekilde kabul ettiğini gösteren bir sözdür. Örneğin bir vahşi ile bir üniversite profesörü eşittir diyelim, bu doğru veya yanlış olsun, ama bir landmark değildir. Ama bir locada bütün Masonların aynı ortak seviyede buldukları, bir landmarktır. Locadaki bu ortak seviyeyi, üyelik için müracaat eden her ırktan her çeşit insanın kabul edilmesi fikri doğru değildir. "O zaman giriş için tahkikata da lüzum kalırmı idi?

Bu günkü eğilim, açıklanan landmarkları kabil olduğu kadar az tutmaktır. Yinede azaltmaya rağmen dahi, hangilerinin kabul edilmeye uygun olacağıнын ölçüsünün tayini kolay değildir. Hemen şuna da değinelim ki Mackey'in listesi ve buna benzer başka landmark listeleri, birçok Amerikan büyük locasında resmen kabul edilmiş ve günümüzde de kullanılmaktadır. Bu da bir yanlış uygulama örneğidir.

Neyin landmark olduğunu, neyin olmadığını tarif ve belirtmeye resmen girişmeden evvel, İngiltere büyük locasının yaptığı gibi bundan kaçınmak ve bu konuyu her Masonun kendi başına, kendi özelliği ve kendi bilgisi içinde yukarıdaki tariflere uygun olarak yürütmesinde serbest bırakılması lâzımdır. Birçok büyük localar da bu şekilde hareket etmiş ve etmektedirler.

Bu görüşte olanların çoğunluğu İngiltere büyük locası tarafından 1717 de kuruluşundan sonra 1723 de James Anderson tarafından hazırlanan mükellefiyetlere, landmarkların öneminde sayılabilecek bütün hayati ilkeleri kapsayan temel yasa gözüyle bakmaktadır. Bunlara landmark denilmediğine göre de icabında değiştirilmeleri de kabildir. Nitekim Allah ve Din üzerine olan birinci maddesi, birkaç kere değiştirilmiştir.

Şimdi edindiğim bilgiler, yaptığım çalışmalar ve araştırmalar sonunda kendi açımdan landmark olduklarına inandıklarımı açıklamak istiyorum. Tek Allahın varlığına inanmak, insanların kardeş olduklarına inanmak, bütün Masonluğun eşit olduklarına inanmak, bütün ahlâki ve sosyal erdemlerin lüzumuna inanmak, memleketimize, ailemize ve hürriyete inanmak, locada dini ve siyasi münakaşalara girmemeyi ve bütün insanlara ve kendimize karşı olan görevlerimizi landmark olarak düşünüyorum. Ayrıca landmarkların bü-

tün Masonların evrensel saygısına sahip olması ve her zaman her yerde uygulanması icabettiğine inanıyorum. Eski landmarklar, bir Masonun yükümlülüklerini karakterize eden ve kardeşlerin birbirini Mason olarak ayırt edip tanımaları mümkün kılan, yazılmamış esasları da kapsayan, ana kurallar olduğuna inanıyorum. Bunlar olmadan Masonluk diye birşey düşünemiyoruz.

Bernard Jones diyor ki: "Bütün düşünen Masonlar landmark olarak kabul ettikleri şeylerin araştırmasını kendileri yapmak isteyeceklerdir. Bir kardeşin bulunduğu landmark, diğer bir kardeşin bulunduğu ile uyuşmayabilir. Şimdi bir kardeşin buluşunu isbat edebilmesi için bir kıstas soruyoruz. Şu soruyu kendinize sorunuz. Landmark diye düşündüğünüz şey değiştirilse veya tamamen kaldırılrsa, Masonluk aynı kalırmı idi?"

Hemen bir örnek verelim. Şakülün ifade ettiği anlam olan doğruluğu yukarıda landmark kabul etmiştik. Doğruluk, Masonluktan çıkarılrsa ne olur? Masonluk bozulur. Öyleyse doğruluk bir Masonik landmarktır. Bernard Jones devam ediyor: "Araştırmalarımızın bu minval üzere devam etmesi icab etmektedir. Bunda başarılı olunsun veya olunmasın, bu araştırmanın içinde bir Mason olarak çalışmamızın mükâfatını bulacağımıza inanmalıyız."

Son söz olarak bütün Masonların tartışmasız landmark olarak kabul ettikleri lejanti hatırlayalım. O da Allahın varlığıdır. Tek Alla-

ha inanmak, sadece mesleğimizin landmarkı olmakla kalmaz. Aynı zamanda onun temel landmarkıdır ve tek dogmasıdır.



MASON ÖNLÜĞÜ: Anlam, Tarihçe, Sembolizma

*(The Masonic Apron: Meaning,
History and Symbolism)*

Tamer AYAN

Giriş

Masonun çalışma kıyafeti önlük ve eldivendir. Önlük, çalışan mason sıfatının kanıtıdır. Loca çalışmasına önlük takmadan katılmızmaz. Masonların önlüğü genel veya özel olur. Bazı obediyanlarda önlük kardeşlerin genel kullanımına açık demirbaş niteliğindedir. Kardeşlerin özel malı değıildir. Halbuki bazı obediyanlarda, önlük masona tekrisi sırasında kişiye özel olarak verilerek kardeşin öz malı olur. Mason kişisel önlüğünü her toplantıya getirip takmasa bile hayatı boyunca özenle saklar. Hatta bazen öldüğünde mezarına bırakılması töresi de vardır. Masonlar, özel önlüklerinin değerini genel kullanıma açık demirbaş önlüklere göre daha iyi idrak ederler.

Türkiye Büyük Locası (TBL) geleneğinde resmi kural olmasa da önlükler demirbaştır. Özel önlüğü olan locaların ve kardeşlerin sayısı oldukça azdır. Ayrıca ritüellik önlük öğretisi, doyurucu ve uyarıcı değildir. Bunlardan dolayı mason önlüğünün değeri yeterince takdir edilemeyebilir. Bu sorunun irdelenmesinde aşağıdaki sorular önlük dialektiği olabilir:

*Acaba belimizdeki önlüğü yeterince tanıyor muyuz?
Neden kuşanmak zorunda olduğumuzun bilincinde miyiz?
Değerini idrak ebebiliyor muyuz?
Sembolizmasının gereklerini yerine getirebiliyor muyuz?*

Bu çalışmanın amacı, yukarıdaki ve benzeri soruların yanıtlanmasına yardımcı olmak için önlükle ilgili temel bilgileri aktarmaktır. Gerisi her zaman olduğu gibi kardeşlerimin yorumuna kalır. İncelemenin kuşandığımız önlüklerin **hakkını** vermemize ve daha bilinçli olarak **idrak** etmemize yardımcı olmasını umuyorum.

Önlük Öğretisi

Önlük çalışan masonların, en belirgin, en seçkin, en önemli ve en değerli işaretidir. Masonlar için önlüğünden daha değerli ve öncelikli başka bir masonik öğe olmamalıdır.

Mason önlüğü, geleneksel olarak, saf ve lekesiz beyaz kuzu derisinden yapılır. Başka renk ve malzemedan yapılan önlükler, önlüğün sembolik değerini azaltır, hatta ortadan kaldırır. Böyle önlük kuşanan bir masonun taktığı önlüğünün değerini yeterince idrak edememesi de normaldir.

Beyaz kuzu derisi önlüğün iki ayrı anlamı vardır. Bunlardan biri renginin beyazlığından gelen sâfiyet; diğeri kuzudan gelen **mâsumiyet**'tir. Kuzu derisi **ismet** ve **sâfiyet**, **paklık** ve temizlik sembolüdür. Bundan dolayı renk ve kuzu derisinin toplam sembolizması beyaz kuzu derisi önlük, loca içinde **sâfiyet** ve **mâsumiyet** simgesidir. Önlüğün beyaz kuzu derisi ile açıklanan **sâfiyet** ve **mâsumiyet** sembolizmasının masonik yayılımı evrenseldir. Bununla masonlara önlüğünü temiz ve vidanını masum tutması öğütlenir. Çünkü, önlüğünün saflığı ve temizliği, masonik değerinin göstergesidir. Masonun vicdanı ile önlüğü özdeştir. Masonun önlüğü vidanın dışarı yansması ve iç dünyasının somut işaretidir. Loca çalışmasına önlük kuşanılarak girilmesinin önemli nedeni temiz ve berrak vicdanın dışı vurumunun locadaki öteki kardeşlere sergilenmesidir.

Önlük, locada aynı anda bütün kardeşler tarafından takıldığı için **dostluk bağı**'dır.

Önlük, genel anlamda masonların **çalışma ve emek** simgesidir. Masonlar önlük kuşanarak **düşünce** kadar **el emeğininde** kutsal olduğunu ve *insanlık için sürekli çalışmak* zorunda olduklarını gösterir.

Masona önlüğünü utandırmadığı takdirde, önlüğün de masonu utandırmayacağı ve hak ettiği bütün ödülleri kendisine vereceği öğütlenir. Bunun için, masonun yaşamındaki tüm davranışları doğru, dürüst ve tutarlı olmalıdır. Mason önlüğünü hiç kirletmeden tertemiz tutabilmek için kalbinin saflığını korumalı ve bütün kötülüklerden uzak durmalıdır. Mason, kardeşlerine olduğu gibi bütün insanlara karşı dürüst tutum ve davranışları ile **masumiyetini** kanıtlamak zorundadır. Bu nedenle, masonlara önlük kuşatılırken, önlüklerini asla kirletmemeleri, lekelememeleri ve gözden düşürmemeleri öğütü verilir.

Masona çalışmalarına katılmak istediği locanın kardeşlerinden biriyle arasında geçimsizlik olduğu takdirde, önlüğünü takıp içeri girmemesi ve o kardeşin de dışarıya çıkmasını istemesi öğütlenir. Çünkü geçimsizliği dostluk ve sevgiye dönüştürmek masonun görevidir. Uyuşma sağlanırsa önlük yeniden kuşanılarak locaya girilir. Aksi takdirde, locanın ahengini bozmaktansa iki masondan birinin ve hatta tercihan ikisinin birden locaya girmemesi daha hayırlıdır. Yeni önlük kuşanan masonlara Üs.: Muh.: tarafından yapılan bu uyarı ilk bakışta gereksizmiş gibi gelebilir. Çünkü, mason sıfatını kazanmış insanların aralarındaki geçimsizliği loca çalışması sırasında açığa vurmayacakları beklenir. Ancak amacın, kardeşler arasındaki anlaşmazlıkların locanın kutsal havasını etkilemesini ve uyumunu bozması ihtimalini daha başından ortadan kaldırmak olduğu ilkesine göre böyle bir uyarının yapılması son derece gerekli ve anlamlıdır. Bu yönüyle önlük, loca kardeşleri arasındaki uyumun ahenkle dengeli olarak süregittiğinin de dolaylı göstergesidir.

Mason önlüğü **dostluk bağı** ve **sâfiyet** işareti olarak hem antik hem de şimdiki bütün pâyelerden ve nişanlardan daha kadim ve şereflidir. Önlük, krallar, prensler, hükümdarlar, başkanlar ve insanlığın yararına çalışmış bir çok büyük adam tarafından gururla kuşanılmıştır. Değeri idrak edilerek kuşanıldığı takdirde, haricî hayatta alınabilecek bütün rütbe ve madalyalardan daha değerlidir. Önlüğün mason işareti olmasının nedeni, Ortaçağ masonlarının çalışmaları sırasında önlük takmaları ile açıklanır. Ancak, önlüğün tarihinin Altın Post, Roma Kartalı, Yıldız ve Dizbağı Nişanı, Ortaçağ Taşçı Masonları, masonların öncüleri ve ataları sayılan Como Ustaları, Roma Kolejleri ve Dionysos İşçilerinden bile çok daha eski olmasından övünç duyulur.

Mason, yaşamının sonuna geldiği ve masonik âletleri artık güçsüz ellerinden düştüğü zaman kardeşlerinin sevgi dolu elleri ile dostlarının

gözyaşları arasına ebedî ikametgâhına konulduğunda, önlüğünün de tabutunun üzerine cansız bedenini toprakla birlikte örtmek üzere bırakılması ve ebedî istirahatgâhında masonla birlikte uyuması töresi, kanımca yerinde bir uygulama töre olmasa da, bazı obediyaslar tarafından uygulanmaktadır.

Önlüğün Dinsel ve Mistik Kökeni

Önlük, antik çağlardan bu yana hem çalışan insanlara özgü kıyafet hem dünyanın hemen her tarafındaki çeşitli din, mister ve kültürlerde özel bir alâmet veya semboldür. Suriye'de tanrı Baal heykeli, Eski Mısır ve Çin'de tanrı figürleri önlüklüdür. Çin tarikatlarının görevlileri, derecelerinin işaretlerini gösteren deri önlükler kuşanır. Masonlukta ki "aday" sözcüğünün İngilizce karşılığı olan *candidate*, *candit*'ten türer. Anlamı, samimiyet, içtenlik ve dürüstlüktür. Antik misterlerdeki *candidate*'ler beyaz giysilidir. Eski İran misterlerinde, Pisagor okulunda, Brahman tekrislerindeki adaylar, Kızılderililer, İnkalar ve Aztekler, Peru'daki bazı insan figürleri önlüklüdür. Meksika tanrı heykellerinin önlüklü olduğu görülür. Toltek koruyucu tansrısı üçgen önlüklüdür ve elinde çekiç vardır. druidler ve Esseniyenler'de aday beyaz cüppe giyer. İbrani rahipleri, dinsel törenlerde efod denilen kuşak takar.

Önlüğün yapıldığı derinin kaynağı olan kuzuya **sâfiyet**, **mâsumiyet**, **nezâket** ve **hazâkat** simgesi olarak Kitabı Mukaddes'te yer verilir. Kuzu derisinin regi, kardan beyaz ve süttten ak deyişi ile, temizlik ve **sâfiyeti** gösterir. Beyaz renk, dinsel yönden kutsaldır. Beyaz, din adamları için **ilâhî**'lik sembolüdür ve **ilâhi akluhikmeti** temsil eder. Beyaz, genç kızlar için **bekâret**, mazlum insanlar için mâsumiyet, hâkimler için adâlet simgesidir. Sâfiyet kadar, *ölümden sonraki yaşam umudu*'nu simgeler Kitabı Mukaddes, önlük sembolizması açısından zengindir. Adem'le Havva, Hz. Musa'nın Harun'a önlük takması, Samuel ve Davut için önlük pasajları vardır. Kur'an'da, Adem'le Havva'nın cennet yapraklarından önlük yapıp örtündükleri anlatılır.

Türklerde kuşak töresi çok eskilere uzanır. Günümüzde, Alevî ve Bektaşî kuşaları, eski Türk kuşaklarının devamıdır. Bektaşî kemeri, kuşaktır. Bektaşîlikte kemer takma, **Kemer-best** olmak veya **Şed** bağlamak, ezoterik yönden olgunluk ve yetkinlik kabul edilir.

Fütüvvet erbabı Ahiler ve Anadolu esnaf birlikleri olan Loncalar'da **Şed** bağlama geleneği, meslekte ustalığın belirtisi sayılmıştır. Kemer, özel bir törenle kuşatılır. Örgüte girmesi uygun görülen kişiye gi-

riş töreni yapılarak, kuşak yani Şed bağlanır. Orgüt üyeleri **Kardeş** sayılır. Ahilikteki **şed**'le masonluktaki **önlük** arasında benzerlikler vardır.

Antik dönemlerden itibaren adaylara önlük takılması özel bir Kuşatma Töreni ile yapılır. Masonluğu da ilgilendiren üç temel antik dinsel rit vardır. Bunlardan ilki Discalceation Riti, yani Tanrı'nın huzuruna çıplak ayakla çıkmaktır. İkinci Circumambulation Riti, yani yemin kürsüsünü doğudan batıya doğru güneyden dolaşarak tavaf etmektir. Üçüncü **önlük kuşanılması** olan *Investure* veya *Purification Riti*'dir. Bu tören beyaz kuzu derisi önlük kuşatılarak veya beyaz elbise giydirilerek yapılır. *Önlük Kuşatma Riti*, masonlukta önemli bir sembolizmadır.

Operatif masonlar gibi, masonluğun bir bakıma öncüleri sayılan Como Ustaları, Roma Koleji yapıcıları ve Dionysos İşçilerinin çalışmaları sırasında önlük kullanmaları, emeğe verdikleri önem kadar, dinsel ve mistik mirasa olan saygılarını yansıtmaktadır. İşte bu nedenlerle spekülative masonlar kuşandıkları önlüklerinin tarihçesini operatif masonlukla kısıtlamamalı, kökenini tarihin derinliklerinde bir çok din, mister ve kültürde aramak zorunda olduklarının bilincinde olmalıdır.

Tarihçe

Çalışmakta olan masonun en belirgin işareti belindeki önlüğüdür. Acaba masonlar neden önlük takar? Bu gelenek ne zaman başlamıştır?

Spekülative masonların önlüğü operatif masonların ortaçağ döneminde takmakta oldukları iş önlüklerinin devamı ve taklidi midir?

Önlüğün tarihçesi, *Operatif Masonlukta Önlük ve Spekülative Masonlukta Önlük* olmak üzere iki bölümde incelenebilir.

Operatif Masonluk Önlük

Masonlukta önlüğün tarihçesi el emeğinin onurlu bir göstergesi olarak operatif masonluğa dayandırılır. Operatif masonlar çalışmaları sırasında vücutlarını ve elbiselerini korumak için önlük kuşanmış ve hatta ellerini korumak amacıyla eldiven takmıştır. Operatiflerin önlük takmaları, herhangi bir sembolizma olarak değil sadece pratik amaçlar, yani emek verdikleri sırada bedenlerini güvenceye almak, içindir.

Operatiflerin iş önlükleri, ucuz ve dayanıklı bir malzemedен olması için hayvan postu veya ham hayvan derisinden yapılır. Hayvan postu-

nun kuyruk ve bacakları kesilir, baş kısmı göğüsü örten kapak olarak bırakılır. Posttan sonra önlük malzemesi olarak ham deri ve daha sonra tabaklanmış koyun ve sığır derisi kullanılmıştır. Önlük kapak kısmından askı ile boyuna asılıp ortadan iki kalın deri kuşakla bele bağlanır. Böylece, vücudun göğüsten ayaklara kadar ön kısmı korunmaya çalışılır. Taş ocağı gibi ağır işlerde çalışan masonların bedenlerini bu tür sağlam önlüklerle korumaları zorunlu bir önlemdir. Kucaklarında taş taşıyan Çırakların göğüslerini önlü kapağı ile korumalarına karşın, taş işleyen Kalfalar böyle bir endişe olmadığı için sadece bellerinden aşağısını örten kapaksız önlük kullanılır. Usta önlüğü de kapaksızdır. Masonların önlükleri ve eldivenleri, ustalar veya işverenleri tarafından sağlayan iş güvenliği gereçleridir.

18 YY'ın ortalarına kadar geçiş döneminde spekülâtiflerin kullanmaya başladıkları önlük ilk operatîflerin kaba ve hantal önlüklerinden farklıdır. Boy gitgide küçülmüş, malzeme değişmiş, şekil başkalaşmış ve yavaş yavaş günümüzdeki önlüğe doğru geçirilmiştir. Operatîflerin önlük kuşanma töreni, nişan takılması ve rütbe verilmesi kadar önemlidir. Yeni masonun önlük kuşanma töreni için gazeteye ilân bile verilmektedir.

Spekülâtif Masonlukta Önlük

Günümüzdeki önlüklerin operatîf önlüklerinden aktarıldığı görüşü bütün araştırmacılar tarafından kabul edilir. Spekülâtifler, kaba önlükleri küçültmüş ve minyatür önlük hâline dönüştürmüştür. Önlüklerin küçülmesi operatîflerin bedensel çalışmalarından, modern spekülâtiflerin düşünsel çalışmalarına geçişi de simgeler.

Spekülâtifler operatîf önlüklerini alıp benimsemek gereğini neden duymuştur?

Mevcut belgelerde bu konuyla ilgili açıklama ve önlük sembolizması yoktur. Ancak, cevabı spekülâtiflerin kılık kıyafet olarak kendilerini operatîflere benzetme isteği olabilir. Bunun yanında, önlüğün eski çağlardan beri süregelen dinsel ve mistik öneminin mason önlüğünün spekülâtif evremi üzerindeki etkileri de gözardı edilemez.

Operatîf ve spekülâtif masonlar arasındaki belirgin bir fark da önlüklerini takma ve çıkarma zamanı ve mekânının değişik oluşudur. Operatîf masonlar önlüklerini çalışırken takar, dinlenme veya toplantı amacıyla locaya girerken çıkarır. Operatîf mason locası, toplantı yapılan, iş görüşülen, yemek yenilen, sohbet edilen, dinlenen, bir tür şantiye binası, koğuş, kantin ve büro arası bir mekândır. Böyle bir mekâna tozlu ve kirli iş önlüğü ile girilmesinin anlamı yoktur ve hatta doğru da değildir. Bunu için locaya girişte önlük çıkarılır ve diğer iş

âletleriyle birlikte dışarıda bırakılır. Oysa spekülâtif masonlar locaya girerken önlük kuşanır ve çalışmalarını önlükle yapar. Çünkü, spekülâtif masonların önlükleri, aynı iş âletleri gibi (Gönye, Şakul, Tesviye, Mala, Çekiç, vb.), loca çalışmalarında ahlâki değerleri ve erdemleri simgeler.

17. YY'ın ilk yarısında, yani operatifler-spekülâtif karma loca geçiş döneminde, uzun önlüklü operatif masonlar sembolik kısa önlükler kuşanmış spekülâtif *Kabul Edilmiş Masonlar* yanyana oturmuştur. Operatifliğin gitgide zayıfladığı bu dönemde operatifler de, spekülâtiflere benzer olarak loca çalışmalarına önlükle katılmak gereğini duymuştur.

Önlükle ilgili ilk resmi düzenleme, Londra'da Ana Büyük Loca tarafından 17 Mart 1731 tarihinde yapılmıştır. Bu düzenleme, "*Üs. : Muh. : ve Nazırları, beyaz deri önlüklerinde beyaz ipek astar kullanabilir*" şeklindedir. 1738'de "*Büyük Üstad, Kaymakam ve Nazırlar, beyaz deri önlüklerine mavi astar koyabilir, aynı önlükleri Eski Büyük Görevliler de kullanabilir*" kuralı getirilmiştir.

İlk önlüklerde, kurdele, şerit, rozet, saçak, vb. hiçbir süs yoktur. Önlükler, dümdüz ve süslemesizdir. Kuşakları, deri kaytan veya sırimdan yapılmıştır. Ancak, 1731 düzenlenmesine karşın, zaman geçtikçe konulan standartlar ve beyaz kuzu derisinin önemi ikinci plânda kalmış, başta görevli işaretleri olmak üzere çeşitli süslemeler ön plâna çıkmıştır. Mason önlükleri, ipek, kadife, saten, güderi gibi yumuşak malzemeden yapılmaya başlanmış; ama, sağlam deriden yapılan önlüklerin kullanılması da devam etmiştir. Önlükler, diz boyundan başlanmış; ama sağlam deriden yapılan önlüklerin kullanılması da devam etmiştir. Önlükler, diz boyundan kesilerek daha kullanışlı bir şekle sokulmuştur. Ayaklara kadar inen uzun önlüklerin ne zaman terkedildiği kesin olarak belli değildir. İlk Büyük Üstad Anthony Sayer'in ve erken döneme ait önlük resimlerinin çoğunda, önlükte bir kapak ve kapakta da bir düğme iliği olduğu görülür. Kapağın yukarı kaldırıldığı ve bu delikten ceket düğmesine iliklendiği anlaşılır. Ancak, Üstadlar önlük kapaklarını sarkıtmakta yani kapalı bırakmakta serbesttir. Önlük kapakları, üçgen veya yarı dairesel kesilmiştir. Kapaklı önlük kullanma modası oldukça kısa sürmüştür.

1730'lu yıllardan itibaren, önlüklerin üzerine çeşitli masonik şekiller çizilerek süsleme yapılmasına başlanmış ve bu âdet daha sonraları çok yaygınlaşmıştır. Önlüklere hiçbir kurala bağlı olmaksızın çok değişik masonik semboller ve resimler çizilmiştir. Her mason kendi önlüğünü beyendiği motif ve figürlerle süslemiştir. Süslerin çoğu masonik derecelerle ilgili olan işaret ve resimlerdir. Bunların arasında en yaygın olanlar, üzerinde adları veya temsili harfleri yazılı olan İki Sütun;

Herşeyi Gören Göz, Gönve-Pergel, Merdivenler, Güneş, Ay ve çeşitli avadanlıklardır. Önlük süslemelerinde, çeşitli masonik tören ve lejand resimleri de kullanılmıştır.

1784'e gelindiğinde mason önlüklerinin şekillerindeki başboşluk ve düzensizlik ileri boyutlara ulaşmış ve 1731 kuralları tamamen ihmal edilmiştir. Önlüklerin beyaz yüzeyleri, rengarenk ve hiçbir düzene bağlı olmayan masonik ve diğer sembollerle doldurulmuştur. Her mason beyendiği önlüğü kullanır olmuştur. Böylece masonluk tarihinde bir süre, mason önlüğünün yapılacağı malzeme, önlük şekli, modeli ve süslemeleri konusunda belirsizlik, 1731 düzenlemesine rağmen süregelmiştir. Büyük Locaların 1813 Birleşmesine kadar bu durum devam etmiştir.

Mason önlüğü iki Büyük Locanın Birleşmesi'nden sonra yeniden düzenlenmiştir. 2 Mart 1814 tarihinde alınan karar 1815 yılında basılan üçüncü Yasa Kitabı'nda yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Düzenlemede geçen deyimlerden üçü, rozetler, saçaklar ve tesviyelerdir. Bunların açıklaması aşağıdaki gibi özetlenebilir.

Rozetler: Kalfa ve Üstad önlüklerini Çıracak önlüğünden ayırmak amacıyla kullanılan gül motifleridir. Kalfa önlüğünden ait köşelerde iki adet, Üstad önlüğünde biri de kapakta olmak üzere üç adet rozet vardır. Rozetin kökeni ve masonluğa nasıl girmiş olduğu tam bilinmez. Rozet kullanımının hedefi masonik dereceleri göstermek diğer amacı süsleme olmalıdır. Hatta rozetlerin aslında tek tip önlüğün yerli olduğu localara daha fazla önlük satmak isteyen regalya imalâtçılarının bir pazarlama buluşu olabileceği de sanılır. Rozetlerin pratik yararı, orduda rütbe işareti olan yıldızlar gibidir.

Saçaklar ve Püsküller: Erken dönemde arkadan dolanarak bağlanan önlük kuşağının önden sallanan püsküllerinden esinlenmiş bir mirastır. Günümüzdeki gümüş ve metal saçakların Üstad önlüklerinde 19.yy'ın ilk yarısından önce de kullanıldığı sanılır.

Tesviye: Tesviye figürlerin önlüklerde süs olarak kullanılmasına 1800'de başlanmış ve 1815 yasasıyla resmleşmiştir. Tesviyelerin Üs.: Muh.: ve Ön.: Üs.: Muh.:lere ait olduğu resmen belirtilmemesine rağmen, önlüklerinin süsü olması gelenek hâline gelmiştir.

İngiltere Birleşik Büyük Locası'nın 2 Mayıs 1814 yönetmeliği, günümüzdeki yasanın kurallarına benzerdir. Derece önlükleri aşağıdaki gibi açıklanmıştır:

Çıracak Önlüğü: Çıracak önlüğü düz beyaz kuzu derisidir. 35-40 cm boyunda, 30-35 cm eninde, dikdörtgen şeklindedir. Üzerinde süsleme

yoktur. Beyaz bağcıkla bağlanır. Kapaklıdır. Kapak önlüğe 1940'da ilâve edilmiştir.

Kalfa Önlüğü: Çırac önlüğüne benzerdir. Üzerine 2 adet mavi rozet ilâve edilmiştir.

Üstad Önlüğü: Kalfa önlüğü gibidir. Üçüncüsü kapakta olmak üzere, üç adet mavi rozet vardır. Arkasında mavi astar ve çevresinde mavi bordür çekilir. Mavi kurdeleye bağlı gümüş saçaklar bulunur. Kuşağı **mavi renklidir.**

Loca Görevli Önlüğü: Üstad önlüğü gibidir. Önlüğün ortasında, çift daire içinde gümüş veya beyaz renkli görev işaretleri vardır. Dairede locanın adı ve numarası yazılıdır.

Üs. Muh. ve Ön. Üs. Muh. Önlüğü: Üstad önlüğüne benzer. Rozetlerin yerine tesviyeler almıştır.

Büyük Loca Görevli Önlüğü: Beyaz kuzu derisindedir. Koyu mavi astar ve bordür çekilmiştir. Kuşağı koyu mavidir. Süsleri ve saçakları altın ve altın sırmadır. Görev işaretleri, altın veya koyu renkle yapılmış akasya dalı ve buğday başağından oluşan bir çelengin ortasına işlenmiştir.

Büyük Üstad Önlüğü: Büyük Görevli önlüklerinin benzeridir. Önlüğün ortasında, çevresinde narlar ve lotus bulunan motifin içine işlenmiş ışık saçan altın güneş amblemi bulunur. Kapağında ve köşelerinde yedişer adet başak vardır.

Günümüzdeki Uygulamalar

Önlükle ilgili kurallarda, 1815 yılından itibaren geçen 175 yıllık süre içinde çok az değişiklik vardır. Değişikliklerden biri, hem sembolizmayı korumak hem Kalfa önlüğü ile daha belirgin ayırım yapabilmek amacıyla 1940'da Çırac önlüğüne kapak eklenmesidir. İngiliz obediyanında, Çırac önlüğü kapağı açık olarak takılmaktadır. Oysa, bazı obediyanlarda Kalfa ve Üstad önlüklerinde rozet bulunduğundan, kapağın ayrıca yukarı kaldırılmasına gerek duyulmaz. Bu nedenle, çoğu obediyansta Çırac önlüğü kapağı kapalı olarak kuşanılır. Buna karşılık, bütün derece önlüklerinin sadece beyaz deriden olduğu obediyanlarda, derece ayırımları önlüğün ve kapağının kıvrılma şekli ile gösterilir. İngiliz Masonluğunda 1815 yılından sonra yapılan bir değişiklik de astar ve bordür rengi ile ilgilidir. Üstad ve Loca Görevlileri önlük astarlarının açık mavi olmasına karşın, Büyük Görevli önlüklerin astarı koyu mavidir.

Önlüğün, mutlaka beyaz kuzu derisinden yapılması, tarihsel gelişiminin zorunlu bir sonucudur. Önlük yapımı için günümüzde kullanılan,

kumaş, sentetik ve plastik diğer malzeme, beyaz kuzu derisininin taşımakta olduğu **sâfiyet ve mâsumiyet** sembolizmasını yansıtamaz. Önlüğün sembolizması doğrudan kuzu ile ilgilidir. Kuzu derisi dışında başka malzeme ile mason önlüğü arasında kurulmaya çalışılan sembolik ilişki yavan ve aldatıcı kalır.

Günümüzde, önlüğün nasıl takılacağına ilişkin olarak, obediyanlar arasında kabul edilmiş genel bir kural yoktur. Önlüklerin şekli ve kuşanma biçimi obediyanlar arasında ve aynı obediyanın locaları arasında farklıdır.

Örnek verilirse:

İngiltere: Önlüklerin şekli bir önceki bölümde anlatılmıştır. Kuşanma yöntemi için belirli bir kural yoktur. Emulation uygulamasında, Çırağın önlük kapağını açık takması âdeti yoktur. Emulation Locası Üstad derecesinde çalıştığından, Çıracak önlüğü kullanılmaz. Diğer localarda, takanın masonik derecesini gösteren rozetli önlük uygulaması geçerli olmasına rağmen, Çıracakların kapağı açık önlük kuşanması genel bir töredir. Önlüğü Üs.: Muh.: 'in emri ile I. Nazır kuşatır. Öğretisini, Üs.: Muh.: ve I. Nazır anlatır.

İskoçya: İskoçya'da, biri İngiliz ve diğeri İskoç olmak üzere, iki tarz uygulama görülür. Daha çok kentlerdeki localarda uygulanan İngiliz veya Modern İskoç sisteminde, TBL'nda olduğu gibi, farklı dereceler için ayrı önlükler kullanılır. Çıracak önlüğü, 35x40 cm boyutlarında, beyaz kuzu derisindedir. Kalfa önlüğü, Çıracak önlüğü gibidir; ancak, alt köşelerinde locanın özel renginde iki rozet vardır. Üstad önlüğünde, üçüncü rozet ve locanın özel renginde bordür bulunur. Bazen, rozetlerin yerini, ortasında "G" Harfi bulunan Gönye-Pergel motifi alınır. Bölge Localarında Eski İskoç sistemi uygulanır. Bu yöntemde, önlükler beyaz kuzu derisinden olup, üzerinde hiçbir işaret yoktur. Kapak, üçgen değil, yarım daire şeklindedir. Dereceler kuşanma şekilleri ile ayrılır. Çıracakta kapak kalkıktır ve göğsü örter. Kalfada kapak kalkıktır ve önlüğün sol alt köşesi yukarı kıvrılarak önlüğün cebine sokulur. Önlük, Çıracakta üstte yarım daire ve altta kare şeklindeyken, Kalfada üstte yarım daire ve altta üçgen şekline dönüşür. Üstadlar önlüğün her iki ucunu yukarı bükerek önlüğün cebine sokar. Böylece önlük tabuta benzer yani üstte geniş alta doğru daralan ve sembolik yönden anlamlı bir şekil alır. İskoçyada Büyük Loca önlükleri ve regalyaları yeşil renktedir. Localar, istedikleri rengi veya ekose dahil renk birleşimini berat alma önceliğine göre seçip kullanabilir.

İrlanda: Çıracak ve Kalfa önlükleri İngiltere'nin aynıdır. Üstad önlüğü de benzer olmakla birlikte önlüğün ortasına locanın arması ve numarası gümüşle işlenmiş ve ayrıca açık mavi kenar bordürünün üzerine

ince bir gümüş biye çekilmiştir. Üs.: Muh.: önlüklerinin ortasına "G" Harfli Gönye-Pergel işlenmiştir. Büyük Loca Görevlilerinin önlük kapağı, üçgen değil, dikdörtgen şeklindedir. Astarı ve kenar bordürü gök mavisi ipektir. Astarı ve kenar bordürü gök mavisi ipektir. Bordür kenarına altın kordon geçirilmiş ve altın saçak yapılmıştır.

Amerira Birleşik Devletleri: ABD'nin 49 Büyük Locasından sadece birkaçında, Büyük Üstad da dahil, bütün kardeşler geleneklere uygun düz beyaz kuzu derisi önlük kullanılır. Diğerlerinde farklı uygulamalar vardır. Amerikan Masonluğunda önlük mutlaka kapaklıdır. Boyutları 37.5x37.5 cm olan kare biçimli önlüklerin kapakları 12.5 cm yüksekliğinde üçgen şeklindedir. Ayrıca, 32.5x37.5 cm veya 35x40 cm boyutlarında dikdörtgen önlükler de vardır. Tekris olanlara düz beyaz kuzu derisinden kişisel önlüğü verilir. Bu önlük, bütün derece çalışmalarında takılır. Sahibi tarafından ömrü boyunca dikkatle saklanır ve ölümünde tabutu ile beraber mezarına bırakılır. Genel olarak loca çalışmalarında demirbaş önlükler kullanılır. Bu önlükler beyaz kumaştan yapılmış son zamanlarda Üstad derecesi için bazen mavi bordür çekilmiş, bazen de kapağına locanın adı ve namarası yazılmıştır. Ancak, her masonun tekrisinde aldığı özel bir önlüğü mutlaka vardır. Amerikan Masonluğunda kapağın duruşu çok önemlidir. Operatiflerin ve erken spekülatif dönemin uygulaması özenle sürdürülür. Çıraklar, kapağı kalkık önlük kuşanırlar. Kalfaların önlük kapakları kapalıdır. Bazı Büyük Localarda, Görevlilerin süslü ve renkli önlüklerinin dışında, kardeşler ve konuklar beyaz kuzu derisi önlük kuşanır. Derecelerin belirtilmesi için, kapağın konumu farklı tutulur ve önlük köşeleri kıvrılır. Connecticut'da, Çırak önlüğü kapağı açık takılır. Kalfa önlüğü, kapağı kapalı ve sol alt köşesi yukarı doğru bükülüp önlük arkasına sokularak takılır. Üstad önlüğünde kapak kapalıdır ve alt kenarı da serbest bırakılır. Massachusetts'de, Çırak Üstad önlükleri Connecticut'a benzer. Kalfa önlüğünde kapak açıktır ve sağ alt köşe yukarı bükülüp önlüğün cebine sokulmuştur.

Hollanda: Masonlar bütün derece çalışmalarında kendi kişisel önlüklerini kuşanırlar. Önlüğün bordürü, İskoçya'daki gibi, locanın özel renkleri ile çevrilidir. Çırak önlüğü, kapağı ön cebe sokulu olarak, görünmeyecek şekilde kuşanılır. Kalfada, kapak dışarıda ve açıktır. Üstad derecesinde kapak dışarıda ama kapalıdır.

Fransa: Çırak, Hollanda gibi, kapak görülmeyecek şekilde kıvrılarak önlüğün arkasına sokar. Kalfada kapak açılır ve ceket düğmesine iliklenir. Üstad derecesinde, kapak kapalıdır.

Türkiye: Türkiye'de Masonluğun kökleri 1738-40 yıllarına kadar gerilere uzanmaktadır. Son uygulamaya kadar geçen geniş zaman dilimi içinde, gerek modaya ve gerekse ilgili obediyanların yöntemlerine gö-

re çeşitli önlük türleri kullanılmıştır. Türkiye Büyük Locası'nın günümüzdeki önlük uygulaması, ritüel ve çalışma olarak Anglosakson Masonluğuna göre yeniden düzenleme kapsamında 1959-65 yılları döneminde belirlenmiştir. Mevcut tüzüklerde önlükle ilgili kurallar veya standartlar olmamasına karşın localarda tek tip önlük kullanılır. Önlükler kişisel değildir ve tekris sırasında özel önlük verilmez. Kardeşler, **TBL** demirbaşı, nâdiren de kendi localarının demirbaşı önlükler kullanılır. Kişisel önlüğü olan kardeşlerin sayısı pek azdır.

TBL, kendine özgü bir önlük uygulaması geliştirmiştir. Kuzu derisi yerine kumaş ve sentetik önlükler kullanılmış, önemli bir sembolizması olan kapak kaldırılmış ve bunun yerine kapak görüntüsü şekli konulmuştur. Her üç derecenin önlüğünün kenarına mavi renkli bordür ve arkasına beyaz astar çekilmiştir. Önlüğün derece ayırımı rozet sayısına göre yapılır. Önlükler rozetlerinden dolayı İngiliz önlüklerini andırır. Loca görevli önlüklerinde İngiliz loca görevlilerinin önlük biçimi; ama renk olarak, İngiltere Birleşik Büyük Loca görevlilerinin koyu mavi rengi ve kapak olarak da İskoçya'nın yarım daire kapak şekli seçilmiştir. Oysa, İngiltere'deki loca görevli önlükleri açık mavi ve kapak üçgendir. Büyük Loca görevli önlüklerinde, yeşil renk ve dairesel kapakla, İskoçya Büyük Locasının etkisi belirgindir.

TBL önlük uygulamasında **consensus**'e gidilmiş ve **TBL**'nin tanınmasında rolü olan obediyanların önlük biçimi ve renklerinden esinlenilmiştir. Önlüklerin kapak şekli, kardeşlerin önlüklerinde, İngiliz yöntemine benzer olarak, üçgen görünümdeyken; loca ve Büyük Loca görevlilerinde İskoçya'ya benzer şekilde daireseldir. Ayrıca, loca görevlileri için İngiltere Birleşik Büyük Locası'nın koyu mavi; Büyük Loca görevli önlükleri için İskoçya Büyük Locası'nın yeşil renkleri seçilmiştir.

Sembolizma

Önlüğün sembolizmasının aslında fazla abartılmaması gerekir. Çünkü, düzbeyazdan en süslüye kadar cinsi ne olursa olsun bütün önlükler tek bir kökten, operakif masonların kaba ham deri önlüğünden gelmektedir. Ancak masonluk, sembolizma üretimine çok uygun olduğundan önlükle ilgili bir çok spekülasyon yapılmıştır. Fakat genellikle üretilen sembolizmaların pek çoğu tüm masonik çevrelerce kabul edilir nitelikte değildir. Çeşitli sembolizmalar, önlüğün yapıldığı malzeme, renk, şekli ve kuşanma yöntemleri ile ilgilidir. Sembolizmanın otantik kaynakları daha çok önlüğün süslemeleridir.

Malzeme Sembolizması:

Mason önlüğü beyaz kuzu derisinden yapılmış olması gerektiğinden, önlüğün mazlemesine ilişkin sembolizması kuzu derisi üzerine kurulmuştur. Beyaz kuzu derisi önlüğün sembolizmasının **mâsumiyet ve sâfiyet** olduğu bütün masonik otoriteler tarafından kabul edilmektedir.

Şekil Sembolizması:

Önlüğün şekliyle sembolizma önerileri, önlüğün kendisinin kare ve kapağının eşkenar üçgen olduğu varsayımı üzerine kurulmuştur. Hatta bu geometrik şekillerden yararlanılarak, piramitlere ilişkin yaklaşımlar bile türetilmeye çalışılmıştır. Oysa, daha önce de değinildiği gibi, önlüğün şekli kare ve kapağı da eşkenar üçgen değildir. Şekil dikdörtgendir. Boyutların da hiçbir mistik özelliği yoktur. Buna rağmen, bazı yazarlar, önlüğü kare ve kapağını eşkenar üçgen şeklinde kabul ederek, önlüklerin şekliyle ilgili ilginç yakıştırmalar yaparlar.

Kapağı açık durumda Çıracak önlüğünün, kare üzerinde üçgen şeklinde olduğu varsayıldığında, kare önlük aşağıda ve üçgen kapak yukarıdadır. Bu şeklin insanın iki ayrı yönünü yansıttığı düşünülür. Alttaki kare insanın **maddî** tarafı veya bedeni, üstteki üçgen insanın **manevî** tarafı veya ruhudur.

Çıracak önlüğünde, kapağın önlüğün üstünde kalması ruhun henüz maddeye nüfuz edemediğini ve **ilâhî Akluhikmet**'le donanmamış insanın doğal yapısını gösterir. Ancak, **İlâhî Ruh** tüm görkemiyle bedenin üzerine yerleşmiş ve vicdanın gelişmesiyle insanî evrimi başlatmıştır. Bu "*yukarıda ne varsa aşağıda da O vardır*" şeklindeki antik deyişle açıklanır. Ancak, henüz **İlâhî Akluhikmet**'e kavuşmayan Çıracak, önlük kapağını açık kuşanarak bu eksikliğini belli eder. Fakat bu sembolizma önlüklerin kapak kısmının kaldırılmasıyla, artık özelliğini yitirmiş ve öğretisini kaybetmiştir.

Kare madde, üçgen iman ve **İlâhî Ruh**'tur. Önlük, yaşamındaki zorluklar ve kapak da onları yenebilecek güçlerdir. Önlük, locadan ayrılış sırasında geçici olarak çıkarılmasına rağmen; sembolik olarak, bir ömür boyu masonun beline bağlı kalmaktadır. Önlüğün getirdiği sorumluluklar ölüm sırasında bile masondan sıyrılamaz.

Kalfa pratik olarak taş ocağında çalışma evresini aştığından artık göğsünü korumak için önlük kapağını açık tutmak zorunda değildir. Kalfa maddeyi aşmıştır; fiziksel kuvvetten çok bilgiye ve yaratıcı güce ihtiyacı vardır. Önlüğün şeklini kare ve kapağının üçgen olması hâlinde Kalfa önlüğünün kapağının kapalı olması anlam kazanır. Bu durumda kapak kapandığında üçgen karenin içine tam girmekte ve böylece

maddeye maneviyat yani ruh nüfuz etmektedir. İnsanın sonunda yaratıcısına döneceği manevî evrim başlamış olmaktadır. Böylece, **İlâhî Akluhikmet** bedene girmeye başlamış ve maddeyi denetimi altına almıştır.

Üstad önlüğünün kapağı, aynı Kalfa gibi, kapalıdır. Ama hayalî olarak, önlük çapraz olarak katlandığında bir eşkenar üçgen meydana gelir. Bu üçgen tam olarak karenin yerini alır; yani kare üçgene dönüşmüştür. Manevî taraf bütünüyle maddeye egemen olmuş ve şekil ruhsal bir görüntü kazanmıştır. Ancak, bu yakıştırma, ruhsal gelişmenin nihaî aşamasını göstermek için düşünülmüş fiktif bir tasarımdır. Önlük, bu şekilde, üçgen teşkil edecek gibi, kıvrılarak tabii ki kuşanılmaz.

Kuşam Sembolizması:

İlk masonik belgelerde, mason adayına önlük verildiği açıklanmakla birlikte, masonik dereceleri göstermek için nasıl kuşanılmasına gerektiğine ilişkin bilgi yoktur. Fransız belgesi Trahi'de Kalfaların önlük kapağını açık ve Üstadların kapılı takmaları gerektiği yazılıdır. Solomon in All His Glory'de, Çırak önlüğünün kapağının önlüğün arkasına sokularak önden gösterilmeyeceği, Kalfaların önlük kapağını açık olarak ceket düğmesine ilikleyecekleri, Üstadların önlük kapaklarını kapalı tutmakta serbest oldukları belirtilmiştir.

Önlük sembolizmasının ilginç özelliklerinden biri de, çoğu obediyansta önlüğün Üs.: Muh.: tarafından değil, Üs.: Muh.: 'in emriyle I. Nazır tarafından takılmasıdır. **TBL**'nin da benzer uygulaması 1965 yılından sonra başlamıştır. Daha önceki dönemde Üs.: Muh.: tarafından bizzat verilir ve Teşrifatçı tarafından kuşatılmış.

Önlük kuşandırılmasındaki sembolizma yakıştırmasında, II. Nazır bedeni, I. Nazır canı ve Üs.: Muh.: ruhu temsil etmektedir. Bedenle ruh arasındaki bağ can olduğu gibi; insanlardaki ruhsal gelişmeyi sağlayan da yine candır. Buna bağlı olarak adayın ruhsal gelişimi I. Nazır tarafından başlatılır.

Çırak, önlük kapağını açık kuşanmak suretiyle can evini korur. Can evi, insanın his ve heyecanlarının kaynağı olan bölgedir. Çırak, tekrise lâyı olabilmek için duygularından ve heyecanlarından sakınmak zorundadır. Önlük kapağı ile his ve heyecanları örtülen Çırakların, Mâbedin derin sessizliğini bozmaları olasılığı başından önlenir. Kalfalar ve Üstadlar için böyle bir risk olmadığından önlük kapakları kapalı tutulur.

İnsan vücudunun üst kısmında baş ve kalp gibi değerli alt kısmında değersiz organları içeren iki ayrı bölüm bulunduğu, önlüğün alt kısmı

örttüğü, önlüğün, masumiyet, hakikat ve birliğin simgesi olduğunu, renklerin değişik anlamları açıklanır.

Çıracık önlüğü, tekris işlemiyle **masumiyeti ve safiyeti** sağlayan kişiyi **Kardeşlik Zinciri**'ne bağlayan bir **Dostluk Bağ**'ına eşdeğerdir. Kalfa önlüğü, görevlerini aksatmadan yerine getirmesinin gerektiğini, bundan sonraki çalışmalarının hür sanatlar ve bilim yolunda olacağını, Yüce Kudret'in en mükemmel eserlerini öğrenmesinin gerektiğini gösterir. Üstadın önlüğü mesleğindeki başarılı ilerleyişinin göstergesidir. Üstad önlüğü sadece masonlukta erişilen yüksek mevkiyi değil; aynı zamanda, edilen yeminle yüklenen görevleri, Çıracıkların ve Kalfaların eğitilmesi ile onların masonluk mesleğinde yetişmelerine yardımcı olmanın gereklerini de gösterir.

Rozet Sembolizması:

Önlüklerdeki rozet uygulaması için de yakıştırımlar yapılmıştır. Mason önlüğünde biri gerçek ve diğeri de fiktif iki ayrı üçgen vardır. Kapak gerçek üçgen, Üstad önlüğündeki rozetlerin birleşmesinden meydana gelen üçgen de hayali üçgendir. Rozetlerin oluşturduğu tepesi yukarı bakan üçgen canı simgeleyen ateş üçgenini, yani **İlahî Ateşi**, gösterir. Ateş üçgeni tanrı **Şiva**'nın amblemidir. Tepesi aşağı bakan kapak ruhu simgeleyen su üçgenidir ve tanrı **Vişnu**'yu temsil eder. Kare önlük maddenin yani masonun bedeninin simgesidir. İki üçgen, beden, yani bedeni temsil eden Gönyenin, içinde kalmaktadır. Böylece Üstad önlüğü, insanın bedenini, ruhunu ve canını gösterir. Üstteki su üçgeni tanrının koruyucu niteliğini, alttaki ateş üçgeni öldürücü yönünü, iki üçgenin kesişmesinden türeyen eşkenar dörtgen de tanrının yaratıcı yanını temsil etmektedir.

Kalfa önlüğünde, suyu ve ateşi simgeleyen üçgenlerin kucaklaşması, insan bedeninde ruh ve canın birlik hâline gelmesini simgeler. Aynı zamanda su üçgeni koruyucu tanrı **Vişnu**'yu gösterdiğinden, bu derecede tanrının koruyucu yönünü vurgular. Kalfa önlüğündeki iki rozetin değişik yorumları yapılabilir. İlk yorum, insanın iyi ve kötü çift tabiatını simgelemesidir. Diğer yorum bu Derece ile yakından ilgili sütunu göstermesidir. Üçüncü yorum Kalfanın henüz tam bir yetkin mason olmadığı belirtmesidir. Çünkü, mevcut iki rozetten biri bedeni diğeri ruhu göstermesine karşın, canı temsil eden üçüncü rozet olmadığından, iki rozet arasında uyum sağlanamamıştır. Kalfa derecesindeki vuruşların özelliği ile **Gönye-Pergel**'in ilişkisi de bunun göstergesidir. Üstad derecesinde üçüncü rozetin eklenmesiyle beden, ruh ve can bütünlenmesi sağlandığı gibi; aynı zamanda, tanrının öldürücü niteliğinde son öğretisi olarak işlenir. Bu tanrının koruyucu ve öldürücü niteliklerinin bir sentezi olarak yaratıcı ve yaşatıcı özelliklerinin yansıtılmasıdır.

Renk Sembolizması:

İngiliz Masonluğunda beyaz renk, Cambridge üniversitesi ve Parla-
mentonun rengidir. Açık mavi renk Dizbağı Nişanı kurdelesi, Stuar-
tistler ve Oxford Üniversitesinin rengidir. Ancak, Hanover hanedanı-
nın tahta geçmesinden sonra koyu mavi renge dönüştürülmüştür. Bu-
nun için İngiltere'de Büyük Görevli önlüklerinin koyu mavi rengi Kra-
liyet rengidir ve Büyük Üstadların Hanover Kraliyet ailesinden seçil-
mesinden gelmektedir. Sembolik locaların renkleri Stuartçı geleneğe
uygun açık mavi olarak kalmıştır. Aynı şekilde Royal Arch Masonlu-
ğunun mavi kırmızı renkleri Hanover; kırmızı-beyaz renkleri Stuart
hanedanlarını göstermektedir. Yeşil renk özellikle Skoç Masonluğu
ile ilgilidir.

Püskül Sembolizması:

Önlüğün bele bağlanmasına yarayan kuşakların önden sarkan saçak-
lı uçlarına püskül denir. Çırac ve Kalfa önlüklerinde püskül yoktur.
Üstad önlüklerinin önünde sarkan iki sembolik püskül vardır. Püs-
küller bir kurdeleye bağlı saçak şeklinde zincir demetidir. Her püskül-
de genellikle 7 veya 12'ye varan sayıda zincir saçak bulunur. Yedili sa-
çağın Yedi Liberal Bilim ve Sanatı gösterdiği yakıştırılır. Türk Mason-
luğu önlüklerinde, Loca ve Büyük Görevliler dışında, püskül uygula-
ması yoktur.

Bağlama Kancası Sembolizması:

Mason önlüklerin arkada bağlanmasına yarayan "S" harfi şeklindeki
kanca yılanı benzetilerek **İlâhî Akluhikmet**'in amblemi sayılır. "**Yı-
lan gibi bilge ol**" deyişi, İlâhî Akluhikmet içindir. Kuyruğunu ısıra-
rak bir çember oluşturan yılan sonsuzluğun amblemidir.

Yukarıda sıralandığı gibi, önlük hakkında bazıları gerçeklerden uzak,
hayalî, ama çok da ilginç sembolizmalar türetilmiştir. Önlük sembo-
lizması için en doğru tanıyı belki de R. H. Baxter "önlük, çok önemli bir
semboldür; fakat sembolizması için söylenenlerin çoğu saçma ve anlamsızdır"
sözleriyle koymuştur.

Sonuç

Masonlukta önlük için, **sembol**, **amblem** ve **işaret** sıfatlarının hepsi
de kullanılır. Bunlar örneklenirse:

- * **Önlük, Kardeşlik Zinciri**'ne dahil olunduğunu gösteren ve daima
loca içinde kuşanılan bir işaret'tir.
- * **Önlük, Dostluk Bağı**'dir. Bu nedenle, kardeşlik erdemlerini göste-
ren bir amblem sayılır.

* **Önlük, Masumiyet ve Safiyet** sembolü'dür. Ancak, bu özelliği yapıldığı beyaz kuzu derisinden gelmektedir. Oysa, günümüzde farklı malzemedен yapılan değişik renkli ve desenli önlüklerle bu sembolizma ortadan kaybolmaktadır.

Bundan dolayı önlük, masonlar için çok önemli ve değerlidir.

Masonların önlüğün değerinin daha iyi takdir ve idrak edilebilmesi için biri soyut diğeri somut iki ayrı husus önem taşır. Birincisi, ritüelîk önlük öğretisinin Anglosakson ritüellerine benzer olarak zenginleştirilmesi ve bizzat Üs.: Muh.: tarafından aktarılmasıdır.

İkincisi, her masonun matlûba uygun özel bir kişisel önlüğünün olmasıdır. Hatta, önlüğün arka kısmında, tekris, geçiş ve yükseliş tarihlerini, locasını/localarını ve Üs.: Muh.: imzalarını içeren bir bölüm bulunması çok daha hatırlatıcı ve değerlidir. Masonların kişisel önlüğünün olması lüks değildir.

Önlüğün masonla birlikte mezara konulması anlamsızdır. Çünkü, her insan çıplak gider. İnsan dünyada sahip olduğu hiçbir maddî varlığı yanında götürmez ki mason önlüğünü götürsün. Ahiret masonluğun imanla aradığı **Hakikat** âlemidir. İman da dünya içindir. Mason önlüğü dünyadaki gerçek âlemde Hakikat'i aramak için yaptığı çalışmalarda takar. Öteki dünyada zaten herşey Hakikat olacağından mason önlük takıp da Hakikat aramaz. Masonluk ve önlük insana dünya için gereklidir. Masonun onursuzlukla kirletmeden ve emekle yüzünü ağarttığı önlüğü ancak ailesi veya locası tarafından saklanabilecek nitelikte bir hatıra olarak kaldığında anlam kazanır. Çünkü, gelecek mason nesillerine örnek olabilir ve yeni başarılar için taşınabilir. Halbuki, mezara konulan önlük bedenle birlikte hiçbir işe yaramadan çürür gider. Amaç önlüğü insanla birlikte gömmek değil insanlık için işlevini sürdürmek olmalıdır. Masonlukta amaç ve hedef insanlığa yönelik ve Ülkü Mâbedi olarak tanımlanan fonksiyondur. Dolayısı ile sürekli'dir. Bunun için her mason arkasında, aynı beyaz kuzu derisi simgesi gibi, saf ve temiz bir önlük yani iyi sürdürülmüş bir hayat bırakmak zorundadır.

Dilerim önlüğümüz kirlenmesin...

KAYNAKLAR

- BLACKMER, R. C., *The Lodge and the Craft*, p.7, Macoy, 1976
- CARR, H., *The Freemason at Work*, p. 116, 140, 377 Lewis, 1985
- CARTWRIGHT, E. H., *Masonic Ritual*, p. 127, Lewis, 1985
- CLAUDY, C. H., *Introduction to Freemasonry*, pp. 45-47,
- COIL, H. W., *Coil's Masonic Encyclopedia*, p. 63, Macoy, 1961
- CROWE, *Masonic Clothing*, AQC, Vol. 5, pp. 29-36, 1892
- DYER, C., *Symbolism in Craft Freemasonry*, p. 142, Lewis, 1986
- GOULD, R. F., *Gould's History of Freemasonry*, Vol. 3, p. 139, 1885
- INMAN, H. F., *Masonic Problems and Queries*, p.23, Lewis, 1978
- JACKSON A.C.F., *English Masonic Exposures*, pp. 27... 219, Lewis, 1986
- JONES, B.E., *Freemasons Guide and Compendium*, p. 449, London, 1988
- MACEY, A.G., *Encyclopaedia of Freemasonry*, Vol. 1, pp. 72-74, London, 1918
- MACEY, A.G., *The Symbolism of Freemasonry*, pp. 130-135, Chicago, 1975
- MARGULİES, M., *Önlük, Mimar Sinan Dergisi*, Sayı 48, s. 4-9, 1983
- Masonic Handbook of Vermont*, pp. 41-43, G. L. of Vermont, 1893
- OLIVER, Dr. G., *Sign and Symbols of Freemasonry, LectureX*. p. 196, 1826
- PICK, F.L., *The Freemason Pocket Reference Book*, p. 38, London, 1983
- PRESTON, W., *Freemasonry and its Etiquette*, p. 206, New York, 1978
- PRICHARDTH, S., *Masonry Dissected*, p. 130, London, 1730
- ROBERTS, A.E., *The Craft and its Symbols*, p. 31 Macoy, 1974
- RYLANDS, W.H., *The Masonic Apron*, AQC, Vol. 5, pp. 172-198, 1892
- STEINMETZ, G.H., *Freemasonry*, p. 64, 107, 153, Macoy, 1976
- STEWARD, C.A.L., *Origins of the Apron, Masonic Square*, pp. 68-69, 6/1981
- The Badge of A Mason, Alabama G. L. Bul.*, Vol. 40, No. 10, Edmonton, 6/1975
- WAITE, A.E., *A New Encyclopaedia of Freemasonry*, p. 38, London
- WARD, J.S.M., *The Treasury of Masonic Thought*, pp. 35-40, Dundee, 1924
- WARD, J.S.M., *The EA's Handbok*, p. 68, Lewis, 1988
- WARD, J.S.M., *Freemasonry and the Ancient Gods*, Lewis, 1974
- WORTS, F.R., *The Apron and its Symbolism*, AQC, Vol. 74 pp. 133-141, 1961

AİLE AHLÂKI ve MASONLUK

Semih S. TEZCAN

GİRİŞ

Kıymetli Kardeşimiz Cevat Memduh Altar, aile ahlâkı konusunda Türk Masonluğu'nu önemli gerçeklere ulaştıracak sekiz ana temel araştırma konularını incelerken (1), beşerî hayatın amaçlarına, ahlâkın temel kavramlarına, kişisel ahlâka, kişilerarası ahlâka büyük öncelik vermiştir. Aile ahlâkını, ailenin tarihi gelişimini, çeşitli medeniyet tipleri içinde ailenin durumunu ve önemini, çağdaş toplumun aile problemlerini Millî Türk Masonluğu'nun dikkatle üzerine eğil-

mesinde fayda bulunan bir inceleme konusu olarak sıralamıştır.

Her toplumda aile hayatını ve aile içindeki insan ilişkilerini etkileyen ve düzenleyen kurallar ve değer yargıları vardır. Bu kurallar ve değer yargıları, zaman süreci içinde gelişir ve çok değişikliğe uğrasa da genel karakterlerini aynen muhafaza ederler.

Japonyada evlilik ve aile hayatı hususunda asırlar boyunca benimsenen değer yargıları, bugün bile büyük ölçüde hükümranlığını sürdürmektedir. İslâm dininin etkisinde kalan toplumlarda,

özellikle Osmanlı Türklerinde de, aile hayatı konusundaki değer yargıları ondört asırlık bir süre içinde çok az değişerek, bütünüyle toplumun malı olmuştur.

Bu yazıda kısaca, Japon, Amerikan ve Türk toplumundaki komşu ve aile kavramlarından ve özellikle de İslâm kültüründe kadına ve aile hayatına verilen önemden bahsedilmektedir.

Japonya ile Batı kültürleri arasında köklü farklar vardır. Halbuki, Türk ve Japon kültürleri, bu iki toplumun aile, akrabalık, onur, vazife ve ahlâk kavramları ve gelenekleri arasında büyük benzerlikler vardır.

Komşuluk Kavramı:

Batılı için bir insanın kendi düşüncesi, Japon insanı için "*biz*" duygusu önemlidir. Japonyada "*biz*" duygusu, aile birliğinden doğar; akrabalar, komşular arasında gelişir; meslekdaşlarla iş arkadaşları arasında sürdürülür. Japonlar en küçük komşuluk birimini, "*bizim ev, karşısındaki üç ev ve yanlardaki iki ev*" olarak tanımlar. Böylece her hane, ikisi iki yanı başında, üçü karşı sırada yer alan beş evle birlikte bir "*komşuluk*" sayılır. Komşuluk zincirine giren hanelerin birbirine karşı görev ve sorumlulukları vardır.

Türkiyede de komşuluk anlayışına büyük önem verilir. "Ev alma, komşu al" ata sözü bunu açıkça göstermektedir.

Amerikan toplumunu ele aldığımız zaman, komşu ilişkilerinin çok zayıf olduğunu görüyoruz. Örneğin, yıllarca aynı apartmanda yaşayıp birbirlerinin varlığından haberdar olmayan pek çok insan vardır. 1970 yıllarında *Lizzy* Genovese isminde genç bir kadın, evinin merdivenlerinde tecavüz edilerek öldürülürken apartman sakinleri kadının feriyatlarını perdelerinin arkalarına gizlenip sadece gözleyerek izlemişlerdir.

Aile Kavramı:

Japon ailesinde, ailenin üyeleri tüketim birimleri olarak kabul edilir. Aile bireyleri birbirlerine ya kan bağı, ya evlilikle olan bağ, ya da evlât edinmeyle oluşan bağla bağlıdırlar. İdeal olarak Japonya'da patrilineal-yani baba ve en büyük erkek kardeşin bütün aile fertlerinden mesul olduğu-aile tipi görülür. En büyük erkek çocuk, tüm yaşamı boyunca evde kalır; ailenin yaşam boyu üyesidir. Diğer çocuklar ise, büyüdükten sonra evi terkedebilirler. Evlilik ya da evlât edinmeyle aileye yetişkin üyeler de katılabilir.

Japonya'da evlilik kurumu, köylerden şehirlerden çok daha genç yaşlarda görülür. Ayrıca, köy toplumunda anlaşmalı evliliklerinin isteklerine göre değil, kendi isteklerine göre eşlerini seçmektedirler.

Japonlara göre aile, minyatür bir dünyadır. Aile fertlerinin herbi-

rinin güvenliği ve huzuru için aile birliği ve uyumu çok önemlidir. İşbirliği ve karşılıklı fedakârlık bu nedenle aile yaşamının en temel prensibidir. Aile gibi küçük bir kurumda bu ilişkileri iyi düzenleyemeyen bir kişi, daha büyük topluluklarda ilişkilerini hiç de iyi düzenleyemez.

Japon toplumunda aileler çocuklarını nâdiren döverler. Henüz yedi yada sekiz yaşındaki çocukların aile büyüklerine sevgi, saygı ve hürmetle davranış tarzları görülmeye değerdir.

Japon erkeği, Amerikan erkeği gibi karısının dış görünüşüyle pek fazla ilgilenmez; onu asıl ilgilendiren, aile içindeki görevlerini yerine getirip getirmediğidir. Sonuç olarak, Amerikadaki dört evlilikten birinin boşanmayla sonuçlanması yerine Japonya'da ancak yirmibeş evlilikten biri boşanmayla bitmektedir. Japonya'da kadınların yaşamda ikincil rol oynadığına ve her zaman erkek yardımına muhtaç olduklarına inanılır. Onlara göre, kadınlar her zaman gülümsemelidir. Erkekler somurtkan olabilir. Çünkü, yaşamın bütün yükünü kadınların değil erkeklerin çektiği kabul edilir.

Geleneksel Türk aile özelliği "Geniş Aile" tipinde idi. Bugün ancak, köy topluluklarında büyük ölçüde görülen bu özellik, zamanla ekonomik nedenlerle değişmekte ve parçalanmakta ve basit aile (anne-baba ve evlenmemiş çocuklar) şeklini almaktadır. Haneyi oluşturan fertler topluluğu,

en aşağı ikiden fazla kuşaklardan oluşan ve esas olarak baba tarafı akrabalarından yani, baba, ana, evli oğullar ve eşleri, çocukları ile evlenmemiş kız ve erkek kardeşlerden ibarettir.

Türkiyede, kırsal yörede iyi bir eş olarak kabul edilebilmek için kadının ağır iş görebilmesi, kendisinden beklenen çalışmaya yetecek güce, gençliğe ve sağlığa sahip olması gerekir. Böyle bir kadından güzellikten çok uysallık ve cinsel safiyet aranır.

Japonya aile içinde rastlanan, yaşlılara aktif hayattan ayrılana kadar köleler gibi itaat hali, halâ çoğu köylerimizde özellikle orta ve doğu Anadolu köy toplumlarında görülen davranışlardır. Keza, çocuklar 30-40 yaşlarında olsalar da evlendirme veya boşatma kudretleri, aynen Japonyaya olduğu gibi, düne kadar ve halâ bazı bölgelerimizdeki köy toplumlarında baba ve anaya tanınan bir haktır. Japon ailesinde yemeğin ilk önce ev halkının reisi olan babaya ikramı, aynı ile ve hattâ babaya özel bir sofraya kurmak şartıyla, Türk geleneksel ailesinde de mevcuttur. Keza ailede en büyük erkek evlâdın çok erken yaşlarda mesuliyeti yüklenmesi ve babasının selâhiyetlerini paylaşması (baba vazifesi olan, kardeşine başlık temeni işini yüklenmesine kadar) aynı ile Türk geleneksel ailesinde görülen bir özelliktir.

Türk köy ailesinde kadın, kocasının arkasında yürür ve onun bu-

lunduğu yere nisbetle daha aşağı yere oturur. Şehir ailesinde bu davranış kaybolmuştur. Bu özellik ise, Japon ailesinde aynen görülmektedir. Türk geleneksel ailesinde erkek çocuklara daha fazla itina edilir. Öylesi ki, eski kasaba ailemizde erkek kardeşin tahsil masrafı yüzünden evlendirilmemiş kız kardeş vak'alarını halâ hatırlarız.

Hele eski Türk ailesinde hayatının yarısını "evet" ile geçirmiş olan kadının, kayınvalde olduğu zaman, evi sert idaresi, aynen Japonyada da görülen bir özelliktir.

Amerikan toplumunda aile, kutsal bir birim olarak algılanır. Aile her zaman için ulusal bir gücün kaynağı olarak görülmüştür. Ancak, son yıllarda Amerikan aile yapısında sarsılma görülmeye başlanmıştır. Her dört evlilikten bir tanesi boşanmayla sonuçlanmaktadır. Gayrimeşru ilişkiler de gitgide artmaktadır. Şu anda (1993) doğan çocukların %10'u gayrimeşrudur. Bundan 20 yıl önce bu rakam %4 idi.

Ancak, bütün bunlara karşı ailenin önemi çok büyüktür ve ekonominin güvenliğinde bile önemli bir rol oynar.

Amerikan toplumunda aile bağları Japonya ve Türkiye'deki aile bağları ile mukayese edilmez. Japonyada ve Türkiyede görülen kesin itiaat duygusu Amerikan toplumunda görülmemektedir. Amerikada 18 yaşını tamamlayan kız veya erkek bir gencin evin dışında kendine yeni bir ya-

şam çizmesi aşılانmaktadır. Amerikan toplumunda cinsel davranış şekli veya kadının hiyerarşi açısından erkekten çok daha alt düzeyde sayılması gibi bir kavram yoktur. Türk ve Japon toplumlarında yaşlılara hürmet ve saygı gösterilmesine rağmen, Amerikan toplumunda yaşlılığın topluma maddi fayda sağlayamayacağı düşüncesiyle hareket edilerek ailenin yaşlı bireyle ri huzur evlerine konulur.

Amerikan kültürü her zaman bir rekabet ve fırsat kültürü olmuştur. Kişinin değeri her zaman için malik olduğu maddi varlıklar ile ölçülmüştür. Bu yüzden, 1930'lardaki ekonomik kriz, birçok kimsenin manevi değerlerle daha yakından ilgilenmesine neden olmuş; çoğu insan maddi varlıklarını kaybedince, intihara kadar teşebbüs etmiştir.

Sevgi Kavramı ve Tezahürü:

İnsan sevgisinin tezahürü bakımından da Türk ve Amerikan toplumları arasında önemli bir fark vardır. Amerikan toplumunda insanlar arasında "dokunma" gelişmemiştir. Bütün Avrupada ve Asyada erkekler ve kadınlar öpüşür, el-ele, kol-kola yürürler. Amerikanın bazı kentlerinde halâ bu tür davranışlar suç olarak görülür. Amerikan toplumunda asansöre binen insanlar, asansör içinde birbirlerine dokunmamak için büyük bir gayret sarfederler. Amerikalılar saygı dahil hislerin harici her şekildedir nefret ederler. Değil el öp-

mek, reverans bu insanların memleketinden kapı dışı edilmiştir. Uzun yolculuklara bile çıkarken sadece kuru bir el sıkışması veya el sallanması ile yetinirler.

Türk toplumunda ise, el sıkışmak, dokunma, sarılma, kucaklaşma, öpüşme bir saygı ve sevgi ifadesi olarak kabul edilmektedir. Küçüğün büyüğün elini öpmesi bir saygı ifadesidir. Büyüklerin kendi aralarında el sıkışıp sarılmaları da dostluk ve sevgi anlamını taşımaktadır.

İslâm Kültüründe Aile Hayatı Kavramları:

Türk toplumunun büyük etki altında kaldığı İslâm kültüründe kadına, evlilik müessesesine ve anneye verilen önem çok yücedir.

A) İslâm Peygamberi Hazreti Muhammed'in bazı sözleri kadınlara aranan özelliklere ilgili değer yargılarını şöyle dile getirmektedir:

- * "4 - Kadınların bereket cihetinden en büyüğü - en hayırlısı; idaresi, nafakası itibarıyla en **kolay**, en hafif olanıdır."
- * "126 - Nezaket ve hürmeti ziyade hırçın olmıyan ve çokça çocuk doğurmaya müsaid olanlar ile evleniniz."
- * "135 - Bir kadınla dört şey için, yani: **ya mal için, ya şeref ve şanı için ya güzelliği için veya iyi ahlâkı için nikâh olunur. Sen iyi ahlâk**

sahibesini ihtiyar et, gözünü aç, sonra iki elin toprağa yapıştır."

B) Evliliğin kutsallığına dair çok güzel nasihatlar mevcuttur:

- * "467 - *Nikâhtan kesilmek - bekâr bir halde yaşamak nehiydir.*" (makbul değildir)
- * "470 - *Yalnızlıktan, bir hanede yalnız başına yaşamaktan uzak olunuz.*"
- * "514 - *Evleniniz, zira evlenmek insanın şerefini, sıhhatini korur ve malına bereket verir.*"

C) Erkeklerin görevlerine dair güzel sözler de mevcuttur:

"86 - *Şüphe yok ki: Allah Teâlâ Hazretleri kadınlara karşı hayırhane harekette bulunmanızı sizlere emir ve tavsiye eder. Çünkü onlar sizin analarınızdır, kızlarıdır, teyzeleriniz veya kardeşlerinizdir.*"

"166 - *Erkeklerin en hayırlısı eşine, ailesine ve ayaline en hayırlı olanıdır.*"

"26 - *İnsanın infak edeceği akçelerin en hayırlısı - sevabı en çok olanı kendi ailesine sarf edeceği akçedir.*"

"347 - *Zevcene yedirdiğin taam, senin için bir Sadakadır. Çocuğuna yedirdiğin taam senin için bir sadakadır. Hizmetçine yedirdiğin taam senin için bir sadakadır.*

Kendi nefsinde itamı taamda bulunman da senin için bir sadakadır."

- D) Boşanmayı genellikle en son çare olarak gören, yasaklamayan fakat çok hoş karşılamayan İslâmi görüş, şu veciz sözlerle dile getirilmiştir:

"11 - Yapılması caiz olan şeylerin Allah Teâlâ indinde en meğzu talâktır." makbul olmayan boşanmadır."

"127 - Evleniniz, boşanmayınız. Şüphe yok ki Allah Teâlâ zevklerine çokça düşkün erkekler ile zevklerine fazla düşkün kadınları sevmez."

- E) Kadınların ailedeki görevlerini kutsallığına işaret eden çok önemli hâdisler vardır:

"40 - Herhangi bir kadın, kendisinden kocası razı olduğu halde vefat etse - ilk cennete girenler ile beraber cennete girer."

"157 - Kadının kocasına hizmet etmesi bir sadakadır."

- F) Annelik makamının yüceliği ise, şu çok veciz sözlerle dile getirilmiştir:

** "117 - Ana hakkında yapılacak hizmet ve ihsan, baba ya nazaran iki kattır."*

** "148 - Cennet, anaların ayakları altındadır."*

** "611 - Anana, yine anana, yine anana, sonra babana, daha sonra da derecelerine göre yakınlarına hizmet ve ihsan edeceksin."*

Görülüyor ki, ister Japon, ister Amerikan veya Müslüman dünya görüşü olsun, her toplumun kendine özgü bir aile bilinci vardır. İnsan ilk eğitimini aileden alır. Eğitim beşikten başlar. İşte beşikten başlayan bu eğitim, insan sevgisi ile dolu ise başkalarına en az kendi öz varlığına olduğu kadar saygılı ve hürmetkâr olmayı telkin ediyorsa, iyilikseverliği, dürüstlüğü, hoşgörülü olmayı, açık kalpliliği amaç ediniyorsa, kısaca gerçek dünya görüşünün savunuculuğunu ve uygulayıcılığını yapıyorsa, gerçek sevgi mâbedinin temel taşları atılıyor ise, o toplum ideal bir toplum olur. Tüm güzelliklerin kaynağında nasıl doğa varsa, toplum yaşamının özünde ve insan sevgisinin şekillenmesinde aile vardır. Toplumdan topluma aile kavramı değişir ama, **Konfiçyus'un** büyük öğretisinde dile getirdiği şu sözler her toplum için geçerlidir:

"Ailede kişiler iyi eğitilirse, sevgi ve saygı bağları kuvvetlenir, aile düzenli olur; aile düzenli olursa devlet hakça yönetilir; devlet hakça yönetilirse, herkes barış, dirlik-düzenlik içinde mutlu yaşar."

(1) Cevat Memduh Altar: "Türk Masonluğu'nun Hangi Konuları Araştırması Gerektiğine Dair Deneme" Mimar Sinan, Yıl 1, Sayı 1, s. 59-68, 1966.

MASONLUK VE RUHUN ÖLÜMSÜZLÜĞÜ ÜZERİNE (*).

Koparal ÇERMAN

*"Doğrudur! eminim, bu bir gerçek
Bir gün ölüp, kapanacak her göz.
Ama, yaşamını sürdüreceğ;
Hepimizde ortak olan bir öz..."*

Homer tarafından üçbin yıl evvel yazılan bu sözler, günümüzdeki muhtelif ekollerin ve dinlerin ele alıp işlediği ölümsüzlük anlayışın temellerinin binlerce yıl önce atılmış olduğunu gösteriyor. Eğer mümkün olsa da Homer'den üçbin yıl daha gerilere gidebilseydik, o çağda yaşayan insanların da, aynı ümidi bizimle paylaştıklarını görecektik. Beşbin yıl önce yaşamış eski Mısır firavunlarından ZOSER'in baş mimarı, ve taş mimarının babası olan İMHOTEP'de Homer gibi ölümsüzlüğe inanmıştı. Eğer daha gerilere uzanıp tarih öncesi atalarımıza ulaşabiliyseydik; yarı vahşi olan o insanın da avını beklemek için girdiği

(*) H.L. Haywood Kardeşimizin *THE GREAT TEARCHINGS OF MASONARY* isimli kitabından alınmıştır; tam bir tercüme değildir. Fikir aynıdır.

mağaranın bir köşesindeki örümcek ağına bakıp, kendi hayatının da bu ağ gibi ne kadar nazik, ve nasıl kolayca kırılıp yok olabilecek birşey olduğunu düşündüğüne, ve ölümsüzlüğü yakalama yolları aradığına şahit olacaktık.

Ölümsüzlüğü ruhumuzun derinliklerinde hissediyoruz; ama mantık yoluyla, veya bir takım misaller vererek bunu ispata kalkışmak, faydasız ve lüzumsuz bir iştir. Çünkü biliyoruz ki hayatın sonu vardır. Ama ölümler herşeyin bitmiş olmayacağına inanmaktan da geri durmuyoruz. Bazen, ölümsüzlüğü ispata kalkacak kadar, bu hisse yaklaşabiliyoruz. Aslında bu duygumuz bir nevi sigorta, bir tür emniyet hissi, kısaca doğanın bize ihsan ettiği köklü bir ümit kaynağıdır. Bu ümidimizi başkalarına ispata ihtiyacımız da yoktur, çünkü yaşamımıza bahar çiçeklerinin kokusunu katan bu duygu, zaten hepimizde vardır. Bu ümidimize mantıklı sebepler bulmakta zorlanmayız. Ama bunu kaybetmiş olmanın vereceği bunalıma, mantıklı sebepler bulmakta zorlanırız. İnsanoğlu varolduğu günden beri ölümsüzlüğe inandı. Bu inancımız, bize dinlerin getirdiği birşey değildir. O, hayatın ve canlılığın bize hediyesidir. Bunu, daha biz doğarken evren bizim kulağımıza fısıldamıştır. Dinler ve tapınaklar yaratılışımızda benliğimize kazınan bu ümidin üzerinde, sonradan yükselmiş âbidelerdir. Görüyoruz ki asırlarca da cahilliğin hiçbir türü, barbarlığın hiçbir çeşidi, içimizdeki bu köklü inancı sindirip söndürememiştir. Yamyamlar bile ölümsüzlüğe inanırlar. Hepimiz bu inançla düşündüğümüzde şu sözler anlamına ta içimizde duyarız:

*Ondan çok uzak olsa da gönül,
Göz; Sonsuzluğun ufkuna bakar.
Ruh; akarak ölümsüz diyarlara
İnsan, kendine birşeyler katar.*

Haydi bu dünya ölümlüdür, ama ya ölümden sonrası?... İşte, cevabı verilemeyecek bir soru budur. Ölümden sonrasını bilmek ve zihinde tecessüm ettirebilmek zordur. Bu gibi konuları daha çok dinler ele alırlar. Lâkin öbür dünya ile ilgili olarak aynı şeyleri söyleyen birbirine benzer iki din de yoktur. Buddhism; bu konularda fikir yürütmeyi bile kökünden reddeder. Sir Oliver Lodge'un başını çektiği, Conan Doyle, Camille Flammarion gibi modern spiritüalistler ya da bu ekolün üyeleri, öte dünya ile ilgili güvenilir bilgilere sahip olduklarını iddia ederler ama, herbiri bu bilinmeyen başka biçimde tarif ederler. Herhalde, onlar da bu bilgilerin bir kısmını medyumlardan almakta; gerisini kendi kafalarına göre tasarlamaktadırlar. Şurası da muhakkak ki; bir eskimo spiritistine sorsak; öte dünyayı buzdağlarından ibaret olan ve üzerinde beyaz ayların dolaştığı bir yer olarak tarif edecekti. Bir Ame-

rikan kızılderilisi; ormanlık tepeler arasından akan bir nehrin süslediği mükemmel bir av sahası olarak anlatacaktı. Çinli spritiste sorsak (ki Çin, spritismın müspet yönde oldukça geliştiği bir ülkedir) o da bize öte dünyayı; mükemmeliğe ereşebileceğ yegâne yer olarak tarif edecekti. Bütün bunlar gösteriyor ki, ölümden sonrası ile ilgili güvenilir bilgiler edinmek zordur. Çünkü hiçbir medyum, hiçbir spiritüalist orayı gözleri ile görmemiş, hiçbirinin kulağı oraya ait sesleri duymamış, ve hiç kimse üzerinde yaşadığı bu dünyayı algıladığı gibi orayı algılamamıştır.

Yaşanmamış, görülmemiş, dokunulmamış şeyleri anlamak zordur. Bizler, soyut şeyleri ancak yaşadıklarımızla mukayese ederek anlayabiliriz. Bu yüzden de; daha önce öne sürülmüş konseptlere sarılmadan ölümden sonrasını açıklamakta güçlük çekeriz. Aslında, fitraten ölümsüzlük inancı taşıdığımız için, kendi yaşantımıza bakarak, bu dünyada yokluğunu çektiğimiz şeyleri, var eden bir "sonraki dünya" imajı yaratmaya meylimiz vardır. Bu yüzden de her ülkede ve her çağda, birbirinden çok farklı öte dünya imajları ortaya çıkmıştır. Oysa mantıklı düşünürsek, bunlar hepsi de ispatı imkânsız şeylerdir ve bu sahada fikir yürütmek boşunadır. Bu konuda bugün için güvenle söylenebilecek tek şey; insanların bu inançla yaratılmış oldukları ve bu yüzden ölümsüzlük fikrine sarıldıklarından öteye gitmez.

Bu sebeple ölümsüzlük, ve sonsuz hayat fikrine yaklaşırken, bir mason olarak, çok dikkatli davranmamız gerekiyor. Yaratılışımız bizi ölümsüzlüğü kabule zorluyor; ama bunu muhtelif konseptlerle izaha çalışırken yine yaratılışımızın ürünü olan idrak ve zekâmızı ve tecrübelerle edinilmiş mantığa dayalı gerçekleri bilerek görmezden gelip, müspet duygularımızı yaralamaktan kaçınmalıyız. Yani, sonsuz hayatın, ya da ölümsüzlüğün mantığını ararken, mantık dışına taşmama gayret göstermeliyiz. Çünkü bu nokta bana masonluğun daha öncelikli bir prensibi gibi gözüküyor. Masonluk, elbette öte dünya ile ilgili düşüncelerinde herkesi serbest bırakır. Lâkin bir san'at eseri ihtişamı içerisinde bizlerden; aydın olmamızı, ışıklı yolun dışına çıkmamamızı ister. Buradaki ışık kavramından kasıt kuşkusuz; bilimsel mantık yapısının getirdiği bilgi ve kültür perpektifi içerisinde kalan bakış açısidir. Eğer bir konu burada olduğu gibi bu sınırı aşıyor ve bilinmeyenler yönünde karanlıklara dalıp gidiyorsa, mason olarak mantık yolunu terkedip, o fikrin peşinden karanlıklara dalmamak gerekir. Yoksa basitlik çukuruna düşeriz. Bu sebeple; bana göre; öte dünya, ileriki yaşam gibi konularda bilinmezler üzerine ulu orta konuşmaktansa, agnostik kalmayı yeğlemek daha doğru olsa gerekir.

Bu gibi konularda mantık; "Gerçeklerin birarada, bir büyük birlik ve ahenkli bir ilişki içerisinde akıp gittiği" fikrine katılmanın uygun ol-

duğunu düşündürüyor. Bu birliğe biz evren ismini veriyoruz. Evrende her bir oluşum, her bir parça bir denge, düzen ve ölçü ve uyum içerisindedir. Hiçbir parça diğerini dışlamaz. Hiçbiri diğerini aldatmaz, yekdiğerine yalan söylemez. Bütün oluşum ve ilişkilerde kurallar aynıdır, evren dürüsttür. Bu açıdan bakınca ölümün, evrensel gerçekler dışında olağanüstü bir takım değişiklikler yapacağını ummak akla sığmıyor. Çünkü ölüm, evrensel bütünün her zaman bir parçası olmuştur ve olmakta devam edecektir. Bu sebeple biz öldükten sonra da evrenin biz yaşarken görüp anlayabildiğimiz kendi kuralları içerisinde devam edip gideceğini ve bizim "istikbal" dediğimiz zamanda yaşayacak nesillerin kendilerine göre, bizden zaman olarak farklı bir başka "şimdi"lerde yaşayacaklarını düşünmek normal olsa gerektir. Onlar da bizler ve bizden öncekiler gibi bazı değişmeyen; hiç görmediğimiz, yaşamadığımız, karşılaşmadığımız olmadık şeyler, harikalar, mucizeler, hayal etmek yerine bu değerlere sarılsak olmaz mı? Hem hayalimizde yaşattığımız özelemleri, hiç çalışmadan gayret göstermeden öldükten sonraki öte dünya hayaline hazırdan elde etmeye ne hakkımız var?

"İnsan ölümsüzdür." sözünün diyor Bulwe-Lytton neden tersi de doğru olmasın. "Ölümsüz olan insandır" da diyemez miyiz? Şimdi, yaşarken dünyayla yakın bir ilişki içerisindeyiz. Hepimiz tek bir ırk, "insan ırkı" olarak ekmeğimizi şu yeryüzü toprağından çıkarmaya çalışıyoruz. Elbet renklerimizde, dillerimizde, şeklimizde, düşünüşümüzde ve daha yüzlerce şeyde farklılıklarımız var. Bir de hücre yapıları bile farklı iki ayrı sexe ayrılmışız. Bu farklılıkların zerresini bile bir düğmeye basıp değiştirebilmek elimizde değildir. Böylece, kadınlı erkekli hepimiz fiziki bir vücut yapısı içerisinde organize olmuş, durmadan çalışıp-uğraşiyor, üretip-tüketiyor, ve zaman zaman acılar çekiyoruz. Hepimiz kimliğimiz ne olursa olsun ortak bazı evrensel değerler manzumesi içerisinde yaşıyoruz. Bütün bunlar büyük bir bütünlük içerisinde ve sonsuza uzanan bir çizgide dünyayı dünya yapan oluşumlardır. Geçmişte, şimdide ve gelecekte insanı insan yapan değerler... Bu değerler, tüm dünyanın ortak fazilet ve değerlerin dışında ve ondan ayrı biçimde başka bir öte dünya imajı içerisinde algılamak ve dünyadaki oluşumların gerçek yönlerini görmezden gelerek idrak dışı şeyler tahayyül etmek, bu suretle de hayali ve gerçek dışı kalmak yerine ölümsüzlüğü yakalamak için bu değerlere sarılsak daha doğru olmaz mı?

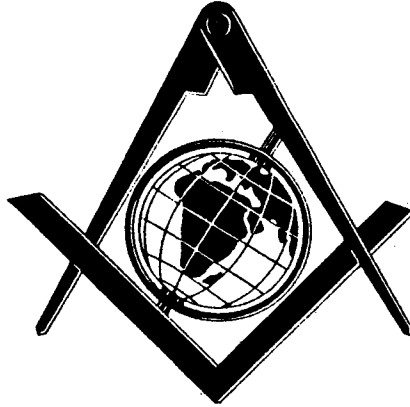
Aslında, bu gibi konular bizi, bu sahifelerde olmaması gereken teolojik münakaşaların içerisine çeker. Ancak, belirli landmarklar sınırlanmamış konularda insan ister istemez kendi fikirlerine yer vermeye zorlanıyor. Elbette bu dediklerim size uymuyorsa kabul etmeyebilirsiniz. Benim burada bu konuları açmaktan gayem; ahlâki değerler yer-

leştirmeye çalışan teolojik inançları, öte dünya görüşlerini tenkid etmek değildir. Elbette, teolojik konularda herkesin fikir ve inancı kendir. Ama, herhalde bu inanç ve fikirler, şimdi içinde yaşadığımız hayatın gerçekleri ile ciddi olarak çalışmamalıdır. Eğer, inançları, kişiyi, gerçeklerin ve hürriyet sınırlarının ötesine taşır, mantık arayışlarına karşı müteceviz kılar, ve sahibini mutluluklara yönelik bir eylem içerisine sokarsa o zaman tabii ki zor da olsa bu gibi fikirlerle mücadele edilecektir. İnançların aşırılığı yüzünden kardeşlik ruhunun zedelenmesine hiçbir zaman meydan verilmemelidir. Bu gibi düşüncelerin ışığı altında masonluğun sonsuz hayat değerlendirmesine bakınca, ruhun ölümsüzlüğü ilkesini, masonik öğretinin bir parçası olarak görüyoruz. Çünkü, hürriyet, eşitlik, kardeşlik, adalet, demokrasi, hayırseverlik, nezaket, bilgelik ve bunun gibi masonluğun durmadan peşinde koştuğu değerler, gerçekler ve yücelikler eğer sahiden ulvi ve yüce şeylerse, bu kavramlar öte dünyada da değerlerinden hiçbir şey kaybetmeyeceklerdir. Hele bunlar Evrenin Ulu Mimarı adına yapılıyorsa, o zaman zaten öbür dünyada bu kavramların değerinde birşeyler kaybedeceğine düşünmek zordur.

Şimdi, masonluğun "ruhun ölümsüzlüğü" ilkesi ile neyi kastettiğini birkaç kelimeyle ifade edivermek kolay değildir. Lâkin görülen odur ki masonluk; ölümden sonrasını, dinlere benzer şekilde, belirli bir konseptle açıklamaz. Fakat, masonluğun bütün ritlerinde ve bütün seremonilerinden ölümsüzlük ve ölümsüzlüğe ulaştıran yollar, gök kubbenin masmavi ışıltısı gibi pırl pırl parıldar. "Ölümsüzlük", nereden bakarsanız bakın masonik senfoninin her zaman içe işleyen bir motifi olmuştur.

Söylenmesi gerekli önemli birşey daha var. Bilindiği gibi üçüncü derecenin dramatik temsilinde sonsuz hayat imajını çağrıştıran bazı hareketler yapılır ve bazı sözler söylenir. İşte bunlar ruhun ölümsüzlüğü ile ilgili masonik düşüncenin özüdür. Buradaki sözlerin sırrına erenler, bu sırrı kalbinde taşımakla kalmamalı, eğer bu değerlerde insanı sonsuzluğa taşıyacak, ölümsüz şeyler keşfedebiliyorsa, o zaman kendi hayatlarını da bu ölümsüz değerlerin paralelinde tutmak için gayret göstermelidirler. Bunun için de hemen ve yürekten çalışmaya başlamalıdır; çünkü bu değerleri keşfedebilmekten çok onu pratiğe taşımak önemlidir. Bu ise, ancak müsbet alışkanlıklar edinmekle mümkün olabilir. Böyle bir çalışma içerisindeki insan, içinde yaşadığı kısa hayatı, sonsuz ölümsüz hayatla birleştirip her ikisini üstüste çakıştırabilir. Bu şekilde ölümsüzlüğü anlayabilir ve şimdi şu anda yaşarken, diğer taraftan hayata, ölümsüz hayatın penceresinden bakabilir. Bir de şu var; eğer tarihe şöyle bir göz atarsak; ölümsüz değerlere, geçmiş yıllar içerisinde de kolayca erişilemediğini görürüz. Fazilet yolu dar ve engellidir; nice insan bu değerleri yakalamak için olmadık acı-

larla karşılaştı ve çok zorlu yollarda insafsız engeller aşmak zorunda kaldılar. Ölümsüzlük yolunun kestirmesi yoktur. O, manialar aşılarak zorlu yollardan geçilerek ulaşılabilecek bir hedeftir. Unutmamak gerekir ki bu zorlu yolların dört yöne açılan geçit kapılarını haydutlar tutmuş, bütün çıkış noktalarında aslanlar dolaşmaktadır. Bu yüzden ölümsüzlük, gerçek ideal sahiplerinin görebilecekleri bir hedef, ona erişmek için gayreti elden bırakmayanların, bu yolda yürürken ölümden korkmayanların hakkı, ona gerçekten lâayık olan çalışkan ve değerli insanların ele geçirebilecekleri bir olgudur...



IN MEMORIAM AZİZ HATIRASINA



FAİZ POROY Kardeşimiz 1909 yılında Selânik'te doğmuştur. İlk, orta ve lise tahsilini Robert kolejde 1930 senesinde tamamladıktan sonra, Hamburg üniversitesinde altı sömestr İşletmecilik tahsili yapmış, ikinci cihan harbi dolayısıyla yurda dönmek mecburiyetinde kalmış, askerlik görevini tamamladıktan sonra sırasıyla İktisad vekâleti hususî kalem Müdürlüğü, Hamburg ve Berlin Ticaret Müşavirliği, İstanbul Ticaret Ofisi Satış Müdürlüğü, İstanbul Austro - Türk T.A.Ş. Müdürlüğü, Et ve Balık Kurumu Genel sekreterliği ve bilahere 5 se-

ne müddetle İstanbul Şubesi Müdürlüğü ve bazı özel şirketlerde müdürlükler yapmıştır. Görevli olarak bir çok kere Almanya, İngiltere, Amerika, Fransa, Hollanda, Danimarka, Hindistan, Japonya, daha birçok dış memleketlere seyahatler yapmış, yurt içinde de muhtelif vilâyetlere resmî görevlerle gitmiştir.

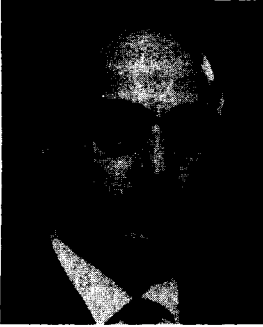
Masonik hayata 2.12.1956 yılında Ülkü Muh. locasına tekrisi ile başlamış 13.6.1957 yılında kalfa ve 17.4.1958 yılında Üstad olmuştur. Bilahere İngilizce çalışacak olan Freedom locasının kurucu üyeliğine katılarak Freedom Muh. locasının daimi üyesi oldu. Felsefî derecelere 31.1.1962 de Defne Olgun-

laşma Locasına ve sırası ile şapitrde les Pionniers de 1 "Avenir"ın üyesi olan Faiz Poray kardeşimiz 10.12.1972 de Y.H.D. 9.11.1973 de Y.D. D. üyesi olduktan sonra 22.6.1976 da Agreje ve 1.10.1979 da Yüksek şÛRA Aktif üyeliğine yükselmiştir. Türk Mason dergisine yazılar yazmış olan Faiz Poray kardeşimiz Mimar Sinan Locası üyesi idi.

Masonluğa uzun zaman muhtelif hizmetlerde bulunan Faiz Poroy kardeşimiz Y.ř. şansöyeliğini de uzun seneler ifa etmiş. Faiz Poray sevgili kardeşimiz 31 AĞUSTOS 1994 tarihinde 85 yaşında Ebedi Maşrika İntikal etmiştir. Faiz Poroy Kardeşimizin ruhu şad olsun.

Falih ERKSAN

IN MEMORIAM AZİZ HATIRASINA



ABDÜLHAK TAYFUR ZİHNİ TARHAN Kardeşimiz 21 Aralık 1911 tarihinde Beylerbeyinde (İstanbul) doğmuştur. Galatasaray lisesi ve mektebi muallimin âzası Mehmet Zihni efendinin torunu, Türkiye Cumhuriyeti hükûmetinin ilk Gümrük ve Tekel bakanı Ali Ranâ Tarhan'ın oğludur. 1938 yılında Dr. Hüseyin Dora'nın kızı Meliha hanım ile evlenmiştir. Aşşın adında bir kızı vardır.

Galatasaray Lisesinde 7. inci sınıfa kadar okuduktan sonra, lise tahsilini 1926 yılında Belçika'da tamamlamıştır. Bir müddet Anvers Yüksek Ticaret mektebine devam ettikten sonra, Yüksek tahsilini İsviçre'de, Lozan Üniversitesi Hukuk fakültesine bağlı Yüksek Ticaret mektebinde 1936 yılında ikmal etmiştir. 1936 yılında Türkiye İş Bankasına intisap etmiş, sözü geçen Bankanın muhtelif şubelerinde çalıştıktan sonra 1938-39 yılında vatani vazifesini yapmıştır. Ondan sonra sırasıyla 1940 yılında Sümerbank merkez Kontrol-lüğüne, 1934 Eylülünde Sümerbank hesap uzmanlığına bilahere Müdür muavinliğine ve 1946 yılında genel saymanlık müdürlüğüne ve bilahere Sümerbank genel sekreterliğine tayin edilmiştir. Yukarıda zikredilen aslı görevlerinin yanında, İş Bankasındaki memuriyeti meyanında Halk Bankası idare meclisi üyeliğine ve Ankara Çimento Ltd. Şirketi murakıplığına ve Türkiye Petrolleri A.O. murakıplığına ve T. Şeker fabrikaları murakıplığına atanmıştır. Bilahere Türkiye Petrolleri A.O. İstanbul Petrol Rafineri A.Ş. yönetim kurulu üyeliğini ifa etmiştir.

1957 yılında, Ankara Akşam yüksek İktisat ve Ticaret Okulu Muhasebe Doçentliğine ve 1958 yılında aynı okulun Muhasebe Profesörlüğüne terfi ettirilmiştir. Ankara Akşam Yüksek İktisat ve Ticaret Okulunun Ankara İktisadî ve Ticarî İlimler Akademisi haline ifrağını müteakip 1959 yılında aslı Profesör olarak tayin edilmiştir. "Muhasebe umumî Bilgileri" adlı bir eseri ve muhtelif dergilerde makaleleri intişar etmiştir.

1963 yılında Özel Galatasaray yüksek İktisat ve Ticarî İlimler Okulu Müdürlüğü ve Muhasebe Profesörlüğünü duruhte eden Tayfur Tarhan Kardeşimiz burada da başarı ile bir müddet çalıştıktan sonra kendi isteği üzerine emekliye ayrılmıştır.

Tayfur Tarhan Kardeşimiz 10 Mayıs 1957 yılında Ankara'da Uyanış Muh. Locasında nura kavuşmuştur. 28 Şubat 1958 tarihinde kalfalığa ve 19 Aralık 1958 de Üstadlığa yükselmiştir. 1 Ocak 1962 tarihinde Çankaya Muh. Locasına kurucu üye olarak katılmış, İstanbul'da görev alması dolayısıyla 10 Mayıs 1967 yılında Ahenk Muh. Locasına tebennî etmiştir. 1974 yılında Ahenk locası Üs. Muh. liğine seçilmiştir. 1966 yılında Mimar Sinan Muh. L.sının aslı üyeliğine kabul edilen Tayfur Tarhan Kardeşimiz 1973-1974 yıllarında L.nın Sekreterliğini ifa ettikten sonra 31 Mart 1984 yılında Mimar Sinan MUH. L. Üs. Muh. liğine seçilmiştir.

Felsefî derecelere Kurtuluş Ol. L.ında Ankarada intisap etmiş olan Tayfur Tarhan kardeşimiz bilahere İstanbul'da Akasya OL. L.sında 27 Nisan 1971 de 14 dereceye, 15 Mart 1975 de 15 ve 1976 da Dirlik Şapitride 18 dereceye terfi ettirilmiştir. İstiklâl areopajında 3.11.1977 de 22, 22.6 1978 de 27, 7.12.1978 30 dereceye yükselen Tayfur Tarhan K. 30 Mayıs 1980 de YHD ve 27.2.1981 de YDD üyeliğine ve nihayet 1 Ekim 1982 de Yüksek Şûra üyeliğine seçilmiş, Aktif sonrada Eski Aktif ve Şeref üyesi olmuştur.

11 Eylül 1994 tarihinde İstanbulda 83 yaşında Ebedî Maşrika İntikal etmiş olan Tayfur Tarhan kardeşimizi hiç bir zaman unutmayacağız. Ruhu şad olsun.

Falih ERKSAN

Localarda Verilen Konferanslar

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
İSTANBUL			
İdeal	Atilla Erdemli	Aydınlanma Nedir?	10.10.1994
Kültür	Hüsamettin Tatlıpınar Yusuf Ziya Gündüz	Felsefe tarihinde bir yaprak Londra'daki Masonik çalışmalar hakkında izlenimler	21.10.1994 04.11.1994
Ülkü	İbrahim Türker	Varlık ve Yaradılış	06.10.1994
	Engin Öktemer	Masonik Menfaat	20.10.1994
	Erdin Canyoran	Masonlukta Tolerans ve Hoşgörü	17.11.1994
Hürriyet	Cem Kum	Masonik İlkeler IV Masonik Semboller ve İşaretler Atatürk ve Atatürkçülük	11.10.1994
Sevgi	Nihat Bostancı	Hekim Gözüyle Tolerans	31.10.1994
Atlas	Musa Alburker	İç Güdüler	23.11.1994
Müsavat	Ergün Toğrol	Eğitim, Öğretimde, Çeşitlilik ve Çelişkiler	14.10.1994
Hakikat	Andon Parizyanos	Nuru Ziya Yokuşunda Yeni Bir Dönem	13.10.1994
	Vasilyos Kentros	ATATÜRK'ün Devlet Anlayışı	10.11.1994

LOCASI	KONUŐMAMCI	KONU	TARİH
Ahenk	Yalçın Altay	Lider ve Vasıfları	05.10.1994
	Tamer Ayan	Gılgamıő Destanının Masonik Yorumu	19.10.1994
	Ediz Hun	Ortak Amacımız Sevgi; Sevgi ile Bütünleőmek	16.11.1994
Fazilet	Günay Ezer	Divan Őairi Nabi'nin Fazilet Anlayışı	18.10.1994
Delta	Engin Yolcu	Masonda Görev Bilinci	31.10.1994
	Hayri Molu	Masonun Loca İi Davranıőı	31.10.1994
	Kaan Baturay	Masonluk ve Tolerans	31.10.1994
	Oktan Aktürk	Masonik Düşünce ve Atatürk	14.11.1994
lke	Burçin Oraloğlu	Eb.: Maş.: Yaşayanlar Mithat Paşa	11.10.1994
Şefkat	Fikret Nemli	Hayali Bir Tenue Blanche Merasimi	24.10.1994
Hmanits	Mete Őar	ATATÜRK' Anıyoruz	07.11.1994
	Mehmet Fuat Akev	lm Ritüellerinin Saklı Anımları	04.10.1994
	David Altaras	Hoşgörü	18.10.1994
Hulus	Lefter Karakaő	Birinci Derecenin Felsefesi	05.10.1994
	Dimitri Karakaő	Ruhun lmszlğ	19.10.1994
	Dimitri Karakaő	Ruhun lmszlğ Kısım II.	02.11.1994
Freedom	Ömer Güzel	İnsan mrnde Fazladan Yaőanabilecek Sıhhatli Yıllar	20.10.1994
Devrim	A. Tayfun Tercan	Dağ ve İnsan	12.10.1994
	M. Ergin Soyarslan	Sinema Bir Sevgi Mabedi'dir	09.11.1994
Pınar	A. Mete Iőıkara	Deprem	11.10.1994
	İsfendiyar Őefren, Cem Kalyoncu	Günümüzde ATATÜRK	22.11.1994
Sevenler	Erkan Yatağan	Sabır	23.09.1994
Hisar	Celil Layıktez	Türkiye Büyük Locası Kuruluşu ncesi OsmanlıTrkiyesinde Masonluk	04.10.1994
	Orhan eki	ağın Devlet Adamı (ATATÜRK)	15.11.1994
Üçgen	Ahmet Akkan	Eşkenar genin Dışındaki Ben	30.09.1994
	Ergun nen	Atatürk' Düőüncede Akılcılık	25.11.1994
őık	zkan Tetik	Yazılı Olmayan Gelenekler	03.10.1994
Özlem	Faruk Okur	Mesleğimizin Yazılı Olmayan Kuralları	10.10.1994

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
Özlem	Nişan Sönmez	Avadanlıklarımızın Büyük Bir Ustası: ATATÜRK	07.11.1994
Evren	Erol Gürsoy	M.:luğun Temel Prensipleri	13.10.1994
	Ali Sait Sevgener	Teknolojik Gelişim ve İnsan	27.10.1994
	Feyyaz Taylan	Canonica ve ATATÜRK	10.11.1994
Piramit	Günal Erköse	M.:luk ve Laiklik	07.10.1994
Burç	M. Kemal Özerman	Fikir Özgürlüğü	17.10.1994
	Turhan Aktan	Masonluk Tarihi Üzerine Sohbet	31.10.1994
Sembol	Cumhur Ferman	Eğitim Sorunları ve Mesleğimiz	24.10.1994
Meşale	Güngör Onal	Anderson Anayasası	21.09.1994
Anadolu	Rüçhan Altuğ	Masonik Konuşma	25.10.1994
Sezgi	Nail Güreli, Ferruh Ören	Atatürk İlike ve İnkılapları	18.10.1994
	Aşiret Alinç		
Günüőığı	Nejat Gürkan	Yakın Doğu ve Mısır mitolojisinin Masonluğa Etkisi	24.10.1994
Marmara	Abdurrahman Erginsoy	Masonik Eğitim Konuşma	19.10.1994
Sabah Güneői	Saffat Çiçekdağ	Bilim ve İnancın Soyut Değerlendirmesi	10.04.1994
	Oğuz Yücel	İnsan Atatürk	24.10.1994
	Engin Eker	Erich FROMM Hümanistik Psikoloji ve Masonik Düşünce	03.10.1994
Gelişim	Ali Candan Büyükçelen	Eleştiri	04.10.1994
	Abdurrahman Erginsoy	İnisiasyon	18.10.1994
	Ergun Zoga	Bir Mason'un Vazgeçilmez Görev ve sorumlulukları	15.11.1994
Onur	Refik Birand	Mason'lugin Düşündürdükleri	04.10.1994
	Ergun Toğrol	Eğitim-Öğretimde Çeşitlilik ve Çelişkiler	18.10.1994
	Ömer Faruk Kurt	Atatürk Devrimlerinin Kaynağı Laiklik	15.11.1994
Umut	Uğur Poyraz, Alp Baray Necdit Özçakar, Kemal Gökberk	Atatürk ve Laiklik	13.09.1994
Yakacık	Kemal Gökberk	Bayrağa Saygı ve Atatürk	11.11.1994

LOCASI	KONUŐMAMI	KONU	TARİH
Yakacık	Ergun Zoga	Masonluk ve Taassup	11.10.1994
Ülküm	Adnan Sütmen	Gerçek Nedir? Hakikat Nedir?	12.10.1994
Ufuk	Koray Yanç	Masonik Ahlak	04.11.1994
	Gündüz Karul	Masonik Davranışlar	18.11.1994

ANKARA

Uyanış	Necip Aziz Berksan	Türkiyede Masonluk	21.10.1994
Doğuş	Avarcan Atasoy	Burada ne amaçla toplanıyoruz?	25.10.1994
Yükseliş	Atalay Sancar	Yumuşak Güç çağına doğru	15.09.1994
	İsmail Alankuş	İnsan Hakları ve M.: 'luk	06.10.1994
	Tamer Mungan	Gerçekçilik ve M.: 'luk	20.10.1994
İnanış	Edip Aktaő	Tekamül	10.10.1994
Bilgi	Birkan İzgin, Birol Özdoğan, Ziya Telatar	U.S.A. da M.: 'luğun Toplumla İliőikleri	21.09.1994
	Ediz Kuntasal, Ahmet Saylam	Fransada M.: 'luk ve M.: 'luğun Toplumla iliőikleri	19.10.1994
Barış	Necdet Açanan	Emulation Riti ve Ritteki M.: 'lik Çalışmalar	17.10.1994
Dikmen	Murat Bozkurt	İstanbuldaki Localardan 1865 yılında ABD Dıőıőleri Bakanlığına Abraham Lincoln K.: için yazılan taziyet mektupları	20.10.1994
Yıldız	Turan Vargı	Temel Güvencelerimizden Sigorta ve Sigorta Kültürümüz	22.09.1994
	İsmet Cantürk, Sami Bocutoğlu	Atatürk ve Laiklik	10.11.1994
Arayış	Ahmet Ecevit	İnsanın Paleopisikolojisi	04.10.1994
Üçğöl	Eralp Özgen	İnsanlığın Evrimi ve Din	12.10.1994
	Bozkurt Güvenç, Yüksel Altuğ		
Őahin Yeniőehirliođlu, metin Ülgüray		Yıllık Konunun değerlendirilmesi	26.10.1994
Ahiler	Avarcan Atasoy	Atatürk ve M.: 'luk	27.10.1994
Çağ	Ünsı Yavuz	Aydınlanma ve Doğu Çatıőması	19.09.1994
Eşitlik	Hasan Özdemir	Avrupa Halklarının mesleğimize Bakış Açıőı	27.09.1994

LOCASI	KONUŐMAMCI	KONU	TARİH
Eşitlik	Bilgin Akman	İnsan ve M.: 'luk	11.10.1994
	Aykut Baskan	Yükselme Azmi	25.10.1994
Ankara	Ziya Tanalı	Mekan Sanatı ve Operatif M.: 'lar	30.09.1994
Yunus Emre	Niyazi Erdoğan		
	Kahraman Aslan	Dünyadaki Gelişme ve DeđiŐmenin	
	Hüseyin Zafer, Gani Duru	İŐiđinde Türkiye	26.09.1994
Atanur	Ünsal Yavuz	Aydınlanma ve Doğu-Batı	
		ÇatıŐması	19.09.1994
	Tufan SubaŐı	Masonlukta Sevgi	03.10.1994
Erdem	Ozan Sağdıç	Mevlana ve Hoşgörü	20.09.1994
Denge	Haldun Karaca		
	Levent Güray, Can Hersek,		
	Adnan Nedimoğlu	Sorumluluk	27.09.1994
Üçnur	Mahmut E. Varol	M.: 'lukta Temsil ve	
		Temessül	10.10.1994
	Seyhun TunaŐar	Kültür	28.11.1994
BaŐkent	Şükrü Demirel	Balkan Türkleri ve	
		ATATÜRK	31.10.1994
	Murat Yurdakök	21. Yüzyılda İnsan ve Çevresi	07.11.1994
GökkuŐađı	Zülıküf Aker	Güzel Sözlere	02.09.1994
	Ahmet Erhan İŐik	M.: 'LUGÜN SINIRLARI	07.10.1994
Hoşgörü	Edvard Bero	Semboller	21.09.1994
	Özkaya Akçağlar	Ç.: D.: Öğretileri	05.10.1994
	Beyhan Özbay	Kardeşlik ve Sevgi	19.10.1994
Antalya	Mustafa Çarık	Anderson Nizamnamesi	22.09.1994
	Çetin Vefkioğlu	Bir Mason Masonluk hakkında	
		neler bilmelidir?	20.10.1994
Ekin	Okan İŞin	Spekülatif Hür Masonluğun	
		Amacı ve zihinsel üretimin	
		önemi.	28.10.1994
Yörünge	Yüksel Karaburcak	Tarih Boyunca KeŐifler ve	
		BuluŐlar	13.09.1994
	Kemal Yıldız	TEORİK PRATİK	11.10.1994
	Atilay Balıkçoğolu	NASIL İHRAACATÇI	
		OLUNUR?	11.10.1994
	İsmail AltıntaŐ	Neden Birlikteyiz Neden Birlikte	
		olmalıyız?	25.10.1994

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
Pergel	Tekin İmir	Rehberlik Müessesesi	04.10.1994
	Seyhun Tunaőar	Efsane ve Hayal Gücü	18.10.1994
Uyum	Mehmet Kıcıman, Birol Sezen	Eugenics ve Masonik Felsefe	08.09.1994
	Ruhi Güler, Reha Keskin-tepe	Bir Kompozitör Webber	22.09.1994
	Ergin Çıtıptıroğlu Tanju göltekin, Tuna Aksel	Bir Bilim Adamı Uluğ Bey	13.10.1994

İZMİR

Gönül	Taner Gövsa	Sevgi	29.09.1994
Eylem	Bekir Tantürk	İzmir Vadisinde Masonluk	10.10.1994
Karşıyaka	Nural Karakır	Eski Mısırdı İnişyasyon	27.09.1994
	Selim Turgay	Atatürk ve Çağdaş Türkiye	08.11.1994
Bodrum	Erhan Özatay	Kişilik M.: 'ik Formlar ve Kişilik	15.10.1994
Kordon	Aydemir Öztürk	Derecenin Felsefesi	06.10.1994
Doğa	Ünsal Turan	Olimpizm ve Masonluk	05.10.1994
Ocak	Türkhan Slem	Kibar ve Önyargı	13.10.1994



ARAMIZDAN AYRILANLAR

ADI SOYADI	DOĞUM YERİ VE TARİHİ	TEKRİR TARİHİ	LOCASI	EB. MAŞ. İNTİKAL TARİHİ
Rauf Meleksoy	İstanbul 1911	04.12.1952	Yükseliş	28.05.1994
Sabri Turmak	İzmir 1930	15.12.1959	Ümit	29.07.1994
A. Tayfur Zihni Tarhan	İstanbul 1910	10.05.1957	Ahenk	10.09.1994
Asım Soyad	Afyon 1918	06.12.1966	Hisar	09.09.1994
Emin Esat Kadaster	Ankara 1942	15.06.1984	Gelişim	31.08.1994
Yılmaz Oral	İsparta 1931	28.11.1978	Ülke	12.07.1994
Selahaddin İrdelp	İstanbul 1912	06.10.1966	Sadık Dostlar	13.09.1994
Muzaffer Danişman	Tavas 1937	02.10.1986	Tanyeri	08.10.1994
Avni Kahyaoğlu	İzmir 1918	11.12.1961	Tanyeri	14.07.1994
Cihad Arcıl	Ankara 1914	09.12.1964	Ahenk	07.10.1994
Akın Kocagil	K.D Ereğlisi 1933	27.01.1992	Delta	13.10.1994
Süleyman Sırrı Altuna	İstanbul 1922	24.04.1975	Boğaziçi	12.10.1994
H. Mutahhar Temiz	Samsun 1913	24.11.1969	Şefkat	10.10.1994
Erdoğan Baykal	İstanbul 1928	28.06.1965	Şefkat	18.08.1994
İbrahim Aslan	Sirvan 1905	27.12.1957	Şefkat	23.07.1994
Edmon Sarfati	İstanbul 1918	27.10.1964	Libertas	18.10.1994

HIÇ BİR ŞEY ÖLMEZ – HER ŞEY YAŞAR

Eb. Maş'a İntikal eden kardeşlerimize Ev. 'in U. Mi. 'ndan sonsuz mağfret ve kederli ailelerine ve bütün kardeşlerimize sabırlar dileriz.





MİMAR SİNAN

Organ of the Grand Lodge

of Free and Accepted Masons of Turkey

CONTENTS

4. Message of the M.W. Grand Master..... Can ARPAÇ
7. Message of the M.W. Grand Master Can ARPAÇ
9. G. M. Şekür Ökten Ahmet AKKAN
11. G. M. Cavit Yeniceoğlu Ahmet AKKAN
14. Freemasonry in Ottoman Turkey before the
creation of the Grand Lodge of
Turkey In 1909 Celil LAYIKTEZ
29. Holiness of Time and Place Ömer Faruk KURT
35. Laicity Alpaslan DOĞUOĞLU
49. What are the landmarks? Raşid TEMEL
54. Mason's apron Tamer AYAN
73. Family morality and Freemasonry..... Semih S. YEZCAN
79. On Freemasonry and the immortality
of the soul Kaptan ÇERMAN
85. In Memoriam Falih ERKSAN
89. News from lodges Mimar SİNAN
95. Obituaries Mimar SİNAN

Adress : 25, Nuruziya Sokağı — Beyoğlu / İSTANBUL

YEAR : 1994

NO : 94

